

**BURSA İLİ KENTSEL VE KIRSAL ALANINDA
YAŞAYAN TÜKETİCİLERİN GIDA SATIN ALMA VE
TÜKETME DAVRANIŞLARINA COVID-19
PANDEMİSİNİN ETKİLERİ**

Buse ARTIK

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BURSA İLİ KENTSEL VE KIRSAL ALANINDA YAŞAYAN TÜKETİCİLERİN
GIDA SATIN ALMA VE TÜKETME DAVRANIŞLARINA COVID-19
PANDEMİSİNİN ETKİLERİ**

Buse ARTIK
0000-0001-7481-7660

Doç. Dr. Ayşegül KUMRAL
(Danışman)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
GIDA MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

BURSA – 2022
Her Hakkı Saklıdır

TEZ ONAYI

Buse ARTIK tarafından hazırlanan “BURSA İLİ KENTSEL VE KIRSAL ALANINDA YAŞAYAN TÜKETİCİLERİN GIDA SATIN ALMA VE TÜKETME DAVRANIŞLARINA COVID-19 PANDEMİSİNİN ETKİLERİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Ayşegül KUMRAL

- Başkan** : Doç. Dr. Ayşegül KUMRAL İmza
0000-0002-3550-7181
Bursa Uludağ Üniversitesi,
Ziraat Fakültesi,
Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı
- Üye** : Prof. Dr. Lütfiye YILMAZ ERSAN İmza
0000-0001-9588-6200
Bursa Uludağ Üniversitesi,
Ziraat Fakültesi,
Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı
- Üye** : Dr. Öğr. Üyesi Adnan Fatih DAĞDELEN İmza
0000-0002-6777-273X
Bursa Teknik Üniversitesi,
Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi,
Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Hüseyin Aksel EREN
Enstitü Müdürü
.././.....

B.U.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

.../.../.....

Buse ARTIK

TEZ YAYINLANMA FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezin/raporun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma izni Bursa Uludağ Üniversitesi'ne aittir. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet hakları ile tezin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları tarafımıza ait olacaktır. Tezde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederiz.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında, yönerge tarafından belirtilen kısıtlamalar olmadığı takdirde tezin YÖK Ulusal Tez Merkezi / B.U.Ü. Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi ve üye olunan diğer veri tabanlarının (Proquest veri tabanı gibi) erişimine açılması uygundur.

Danışman Adı-Soyadı
Tarih

Öğrencinin Adı-Soyadı
Tarih

İmza

Bu bölüme kişinin kendi el yazısı ile okudum
anladım yazmalı ve imzalanmalıdır.

İmza

Bu bölüme kişinin kendi el yazısı ile okudum
anladım yazmalı ve imzalanmalıdır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

BURSA İLİ KENTSEL VE KIRSAL ALANINDA YAŞAYAN TÜKETİCİLERİN GIDA SATIN ALMA VE TÜKETME DAVRANIŞLARINA COVID-19 PANDEMİSİNİN ETKİLERİ

Buse ARTIK

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Ayşegül KUMRAL

Bu çalışma ile Bursa ili kentsel ve kırsal alanında yaşayan tüketicilerin Covid-19 pandemi döneminde gıda satın alma ve tüketme davranışlarının nasıl değiştiğini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında Bursa ili merkez ilçeleri Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım'ın kentsel ve kırsal alanlarından tüketicilerle anket görüşmeleri yapılmıştır. Anketler yüz yüze görüşme ve Google Form aracılığı ile toplamda 416 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Anket toplamda 28 sorudan oluşmaktadır. Verilerin analizinde frekans, Ki-Kare, G-test of goodness-of-fit, Bağımsız Örneklem T-Testi ve iki yönlü ANOVA testleri kullanılmıştır.

Veri analizlerine göre, tüketicilerin pandemi döneminde çoğunlukla gıda stoklamayı tercih etmedikleri, tercih edenlerin en çok un-yağ-şeker stokladıkları, meyve sebze satın almak için kentte yaşayanların en çok süper marketleri tercih ettiği ve kırsal alanda yaşayanların en çok kendilerinin yetiştirdikleri, kentte yaşayan tüketicilerin çoğunluğu vücut ağırlık artışı yaşarken, kırsaldakilerin ise vücut ağırlıklarında bir değişim olmadığı belirlenmiştir. Tüketicilerin çoğunluğunun pandemi döneminde market ve gıda harcamalarının arttığı, dışarıdan sipariş vermek yerine evde kendilerinin yapmayı tercih ettikleri, kafe ve restoranlarındaki personelin maske ve eldiven takması ve Covid-19 aşısı olması gerektiğini düşündükleri, kentte yaşayanların kırsala göre daha fazla vitamin-mineral takviyesi almaya başladıkları, açıkta satılan gıda ürünleri yerine ambalajlı ürünleri daha fazla tercih ettikleri belirlenmiştir. Sonuç olarak, Covid-19 pandemi döneminde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının değiştiği ve bu durumun tüketicilerin yaşadıkları yere göre anlamlı farklılıklar oluşturduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Gıda, Tüketici, Davranışlar, Kentsel, Kırsal
2022, ix + 88 sayfa.

ABSTRACT

MSc Thesis

EFFECT OF COVID-19 PANDEMIC ON FOOD PURCHASE AND CONSUMPTION BEHAVIOURS OF CONSUMERS LIVING IN URBAN AND RURAL AREAS OF BURSA PROVINCE

Buse ARTIK

Bursa Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Food Engineering

Supervisor: Doç. Dr. Ayşegül KUMRAL

With this study, it is aimed to determine how the food purchasing and consuming behaviors of consumers living in the urban and rural areas of Bursa have changed during the Covid-19 pandemic period. Within the scope of the study, questionnaire interviews were conducted with consumers living in the urban and rural areas of central districts (Nilüfer, Osmangazi and Yıldırım) of Bursa province. The surveys were conducted with total of 416 people through face-to-face interviews and Google Form. The questionnaire consisted of 28 questions in total. Frequency, Chi-Square, G-test of goodness-of-fit, Independent Sample T-Test and two-way ANOVA tests were used in the statistical analysis of the data.

According to the data analysis, most of the consumers preferred not stocking food during the pandemic period. Consumers who stocked food mostly preferred buying in flour, oil and sugar. People who live in the urban areas preferred to buy fruits and vegetables from the supermarkets, whereas people living in the rural areas mostly grew these products by themselves. An increase in the body weight was observed in the majority of consumers living in the urban areas while there was no change in the rural areas. The majority of consumers stated that their market and food expenditures increased during the pandemic period and they mostly preferred to cook their own food at home instead of ordering from outside. It is also expressed by most of the consumers that, the staff in cafes and restaurants should wear masks and gloves and be vaccinated against Covid-19. People living in the urban areas took more vitamin-mineral supplements compared with the people living in the rural areas and they also preferred packaged food products more than foods sold in bulk. As a result, it has been determined that consumers' food purchasing and consumption behaviors have changed during the Covid-19 pandemic period, and this situation created significant differences regarding to the places where consumers live.

Key words: Covid-19, Food, Consumer, Behaviours, Urban, Rural
2022, ix + 88 pages.

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim boyunca tüm çalışmalarım ve tez hazırlığı aşamalarında bilgisinden ve tecrübesinden yararlandığım, desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Ayşegül Yıldırım Kumral'a teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin istatistik analizleri bölümünde benden yardımını esirgemeyen, destek olan, bilgisinden faydalandığım Sayın Prof. Dr. Nabi Alper KUMRAL' a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitim sürecimde birlikte çalışmalar yürüttüğümüz, her daim bana destek olan arkadaşım Büşra Maden'e çok teşekkür ederim.

Bugünlere gelmeme vesile olan, tüm eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme ayrıca sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin hazırlık aşamalarında her zaman yanımda olduklarını bana her daim hissettiren çok değerli arkadaşlarıma ve tez çalışmamın en önemli kısmı olan anketimin doldurulmasına katkıda bulunan Sayın Bursa halkına teşekkürlerimi sunarım.

Buse ARTIK
.../.../.....

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
SİMGELER ve KISALTMALARDIZİNİ.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	4
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	26
3.1. Araştırma Bölgesinin Seçimi.....	27
3.2.Örneklemin Seçimi.....	27
3.3. Veri Toplama Yöntemi.....	27
3.4. Verilerin Değerlendirilmesi.....	28
4. BULGULAR ve TARTIŞMA.....	29
4.1. Ankete Katılan Tüketicilerin Demografik Bilgileri.....	29
4.1.1. Cinsiyet.....	29
4.1.2. Yaş.....	29
4.1.3. Öğrenim Durumu.....	29
4.1.4. Medeni Durum.....	30
4.1.5. Aylık Gelir.....	30
4.1.6. Çalışma Durumu.....	31
4.1.7. Yaşanılan Yer Durumu.....	31
4.2. Tüketicilerin Demografik Bilgilerinin Yaşadıkları Yer ile Arasındaki İlişki.....	31
4.2.1. Tüketicilerin cinsiyet durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi.....	32
4.2.2. Tüketicilerin yaş durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi.....	32
4.2.3. Tüketicilerin öğrenim durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi.....	33
4.2.4. Tüketicilerin medeni durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi.....	34
4.2.5. Tüketicilerin aylık gelir durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi.....	35
4.2.6. Tüketicilerin çalışma durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi.....	36
4.3. Tüketicilerin Pandemi Sürecinde Gıda Stoğu Yapma Durumlarına Göre Dağılımı	37
4.3.1. Tüketicilerin gıda stoğu yapma durumlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişki.....	38
4.4. Tüketicilerin Pandemi Sürecinde Sebze-Meyve Satın Almak İçin En Çok Tercih Ettikleri Yer Durumlarına Göre Dağılımı.....	40
4.4.1. Tüketicilerin pandemi sürecinde sebze-meyveyi en çok satın almayı tercih ettikleri yer durumlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişki.....	41
4.5. Tüketicilerin Pandemi Süresince Vücut Ağırlık Artış Durumlarına Göre Dağılımı.....	43
4.5.1. Tüketicilerin pandemi süresince vücut ağırlık artış durumlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişki.....	44
4.6. Tüketicilerin Pandemi Sürecinde Gıda Satın Alma ve Tüketme Davranışlarındaki Değişiklikler.....	45

4.6.1. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışları ile yaşadıkları yer arasındaki ilişkiye yönelik Bağımsız Örneklem T- testi.....	51
4.6.2. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışları ile cinsiyetleri arasındaki ilişkiye yönelik Bağımsız Örneklem T-Testi.....	55
4.6.3. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışları ile medeni durumları arasındaki ilişkiye yönelik Bağımsız Örneklem T-Testi.....	56
4.6.4. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının yaşadıkları yer ve yaş ile ilişkisine yönelik iki yönlü ANOVA analizi.....	58
4.6.5. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının yaşadıkları yer ve öğrenim durumu ile ilişkisine yönelik iki yönlü ANOVA analizi.....	63
4.6.6. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının yaşadıkları yer ve gelir durumu ile ilişkisine yönelik iki yönlü ANOVA analizi.....	66
5. SONUÇ.....	73
KAYNAKLAR.....	77
EKLER	85
EK-1 ANKET FORMU	85
ÖZGEÇMİŞ	88

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler	Açıklama
%	Yüzde
<	Küçüktür
>	Büyüktür
χ^2	Ki-Kare testi değeri
P	İstatistiksel anlamlılık düzeyi
SD	Serbestlik Derecesi
χ^2	Ki-Kare Testi Değeri

Kısaltmalar	Açıklama
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ANOVA	Analysis of Variance
CDC	Centers for Disease Control and Prevention / Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi
Covid-19	Coronavirus Disease-2019 (Koronavirüs Hastalığı-2019)
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
SARS-CoV-2	Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2 /Şiddetli Akut Solunum Yolu Sendromu Koronavirüsü 2
RNA	Ribonükleik Asit
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDD	Türkiye Diyetisyenler Derneği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
Vd	Ve Diğerleri
WHO	World Health Organization

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 3.1. Bursa ili araştırma bölgesi pembe ile işaretli yerler kırsal, yeşil ile işaretli bölgeler kentsel alanlar.....	26
Şekil 3.2. Anket görüşmeleri sırasında Nilüfer ilçesi Konaklı Kırsal Mahallesi.....	28
Şekil 4.3. Tüketicilerin gıda stoğu yapma durumlarının dağılımı.....	38
Şekil 4.4. Tüketicilerin sebze-meyve satın aldıkları yerlerin dağılımı.....	40
Şekil 4.5. Tüketicilerin vücut ağırlık değişimlerinin dağılımı.....	43

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 3.3. 5'li Likert ölçeğine göre puan aralıkları.....	28
Çizelge 4.1. Ankete katılan tüketicilerin cinsiyete göre dağılımları	29
Çizelge 4.2. Ankete katılan tüketicilerin yaşa göre dağılımlar.....	29
Çizelge 4.3. Ankete katılan tüketicilerin öğrenim durumlarına göre dağılımı.....	30
Çizelge 4.4. Ankete katılan tüketicilerin medeni durumlarına göre dağılımı.....	30
Çizelge 4.5. Ankete katılan tüketicilerin aylık gelirlerine göre dağılımları.....	30
Çizelge 4.6. Ankete katılan tüketicilerin çalışma durumlarına göre dağılımları.....	31
Çizelge 4.7. Ankete katılan tüketicilerin yaşadıkları yere göre dağılımları.....	31
Çizelge 4.8. Tüketicilerin cinsiyet durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi.....	32
Çizelge 4.9. Tüketicilerin yaş durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi.....	33
Çizelge 4.10. Tüketicilerin öğrenim durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi.....	34
Çizelge 4.11. Tüketicilerin medeni durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi.....	35
Çizelge 4.12. Tüketicilerin aylık gelir durumlarının yaşadıkları yere göre Ki Kare analizi.....	36
Çizelge 4.13. Tüketicilerin çalışma durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi.....	37
Çizelge 4.14. Pandemi sürecinde gıda stoğu yapma ihtiyacının tüketicilerin yaşadıkları yere göre değişimi.....	39
Çizelge 4.15. Pandemi sürecinde tüketicilerin sebze meyve satın almak için tercih ettikleri yerlerin yaşadıkları yere göre değişimi.....	42
Çizelge 4.16. Pandemi süresince tüketicilerin vücut ağırlık artışlarının yaşadıkları yere göre değişimi.....	44
Çizelge 4.17. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarındaki değişiklikler.....	46
Çizelge 4.18. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişkiye yönelik T testi.....	52
Çizelge 4.18. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişkiye yönelik T testi(devam).....	53
Çizelge 4.19. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının cinsiyetleri ile arasındaki ilişkiye yönelik T testi.....	56
Çizelge 4.20. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının medeni durum ile arasındaki ilişkiye yönelik T testi.....	57
Çizelge 4.21. “Covid-19 salgını süresince sağlıklı atıştırmalık (kuru yemiş, kuru meyve vb.) tüketimine özen gösterdim.” ifadesi için yaşanan yer ve yaş durumuna göre iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar.....	59
Çizelge 4.22. “Covid-19 salgını süresince sağlıklı atıştırmalık (kuru yemiş, kuru meyve vb.) tüketimine özen gösterdim.” ifadesi için yaşanan yer ve yaş durumuna göre iki yönlü ANOVA analizi sonuçlar.....	59
Çizelge 4.23. “Fermente gıdaların (yoğurt, kefir, turşu, sirke vb.) Covid-19’u önleyebileceğini düşünüyorum.” ifadesi için yaşanan yer ve yaş durumuna göre iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar.....	60

Çizelge 4.24. “Fermente gıdaların (yoğurt, kefir, turşu, sirke vb.) Covid-19’u önleyebileceğini düşünüyorum.” ifadesi için yaşanan yer ve yaş durumuna göre iki yönlü ANOVA analizi sonuçlar.....	61
Çizelge 4.25. “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar.....	62
Çizelge 4.26. “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi sonuçlar.....	62
Çizelge 4.27. “Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar.....	64
Çizelge 4.28. “Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar	64
Çizelge 4.29. “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar.....	65
Çizelge 4.30. “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi sonuçlar.....	66
Çizelge 4.31. “Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar.....	67
Çizelge 4.32. “Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi sonuçlar.....	68
Çizelge 4.33. “Covid-19 pandemi sürecinde yaşadığım kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duygular yeme ve içme alışkanlıklarımı değiştirdi.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar.....	69
Çizelge 4.34. “Covid-19 pandemi sürecinde yaşadığım kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duygular yeme ve içme alışkanlıklarımı değiştirdi.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi sonuçlar.....	70
Çizelge 4.35. “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar.....	71
Çizelge 4.36. “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi sonuçlar.....	72

1.GİRİŞ

İnsanlık var olduğundan beri çeşitli salgın hastalıklarla başa çıkmaya çalışmaktadır. Günümüzde de insanlar SARS-CoV-2 olarak adlandırılan yeni bir koronavirüsün sebep olduğu Covid-19 hastalığı ile mücadele etmektedir. 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde daha önce insanlarda görülmemiş yeni bir koronavirüs tespit edilmiştir. Virüsle temaslı olduğu düşünülen kişilerde tedaviye cevap vermeyen zatürre benzeri belirtiler görülmüştür. Virüs çıktığı ilk günden itibaren hızlı bir şekilde yayılmaya başlamış ve hastalık kısa sürede salgın haline dönüşmüştür. 11 Mart 2020 tarihinde ülkemizde ilk Covid-19 vakası görülmüş ve aynı tarihte Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) SARS-CoV-2 virüsünün neden olduğu Covid-19 salgınına pandemi ilan etmiştir (Budak & Korkmaz, 2020).

DSÖ Covid-19 hastalığının insanlar arasında birkaç farklı şekilde yayıldığını bildirmiştir. Mevcut kanıtlar, virüsün esas olarak birbirleriyle yakın temas halinde olan insanlar arasında, örneğin bir konuşma mesafesinde yayıldığını göstermektedir. Virüs, enfekte bir kişi öksürürken, hapşırırken, konuşurken, şarkı söylerken veya nefes alırken küçük sıvı parçacıklar halinde yayılabilir. Daha sonra başka bir kişi, havadan geçen bulaşıcı partikülleri kısa mesafeden soluduğunda hastalığı kapabilir. Bulaşıcı partiküller doğrudan gözler, burun veya ağız aracılığıyla vücuda girip kişiyi enfekte edebilir. Virüs ayrıca, kötü havalandırılan, insanların daha uzun zaman geçirme eğiliminde olduğu kalabalık iç mekanlarda da yayılabilir. Bunun nedeni, aerosollerin havada asılı kalabilmesi, konuşma mesafesinden daha uzağa gidebilmesiyle ilişkilidir. İnsanlar ayrıca virüs bulaşmış yüzeylere, nesnelere dokunduktan sonra gözlerine, burnuna veya ağızına dokunduklarında da enfekte olabilirler. Semptom gösterip göstermediğine bakılmaksızın enfekte kişilerin hastalığı diğer insanlara bulaştırabileceği bildirilmiştir (WHO, 2021a).

Covid-19 hastalığı bulaşmış olan kişilerin semptomları, hafif semptomlardan şiddetli semptomlara kadar değişkenlik gösterebilmektedir. Belirtiler virüse maruz kaldıktan 2-14 gün sonra ortaya çıkabilir. Covid-19'un farklı insanları farklı yollarla etkileyebileceği enfekte kişilerin çoğunun hafif ila orta şiddette hastalığı geliştireceği ve hastaneye yatmadan iyileşebileceği DSÖ tarafından bildirilmiştir. Yaygın belirtiler arasında ateş, öksürük, yorgunluk tat ve koku kaybı; daha az yaygın semptomlar arasında boğaz ağrısı, baş ağrısı, ağrı ve sızılar, ishal, ciltte kızarıklık veya ayak parmaklarında renk değişikliği,

kırmızı veya tahriş olmuş gözler belirtilmiştir. Ciddi semptomlar arasında nefes almada zorluk veya nefes darlığı, konuşmada veya harekette kayıp, bilinç bulanıklığı, göğüs ağrısı görülmektedir. Daha yaşlı yetişkinler, kalp, akciğer hastalığı, diyabet gibi ciddi tıbbi durumu olan kişilerin Covid-19 hastalığında ciddi komplikasyonlar geliştirme riski daha yüksek görünmektedir. (WHO, 2022; CDC, 2021)

Pandemiyle birlikte ülkeler hastalığın yayılım hızını düşürmek ve sağlık sisteminin sorunsuz işlemeye devam edebilmesi için birtakım önlemler almaya başlamışlardır. Bu önlemlerin başında sosyal izolasyon, hijyen, mesafe, maske, temizlik, sokağa çıkma kısıtlamaları, karantina uygulamaları gelmektedir. Ülkemizde de 10 Ocak 2020 tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından Koronavirüs Bilim Kurulu oluşturulmuş ve kararlar hızlı bir şekilde alınmaya başlanmıştır. Bu süreçte uzaktan eğitime geçilmiş, eğlence mekanlarının faaliyetlerine ara verilmiş, dış hat uçuşları durdurulmuş, esnek çalışma saatlerine geçilmiş, yeme içme yerleri sadece paket servis veya gel-al şeklinde hizmet vermeye başlamış, sokağa çıkma sınırlandırmaları getirilmiştir (Budak & Korkmaz, 2020).

Pandemi, dünya ve ülkemizde ekonomiyi, eğitimi, siyaseti, sağlığı ve tüketimi değişim sürecine girmeye zorlanmıştır. Zaman zaman insanlar sokağa sadece temel ihtiyaçlarını karşılamak için çıkmışlar acil ihtiyaçlar dışında evde kalmaya mecbur bırakılmışlardır. Bu değişim insanların yaşam şeklini ve özellikle tüketim alışkanlıklarını hızlı ve büyük ölçüde etkilemiştir. Yeme içme yerlerinin, eğlence mekanlarının kapatılması insanları sosyal ortamlardan uzaklaştırmış ve evlere kapanarak temel ihtiyaç tüketimlerine odaklanmaya itmiştir (Gülçiçek Tolun & Bulut, 2021). Lokantaların yerinde hizmete ara vermesiyle olası bulaşmalardan kaçınmak için evde yemek yapma ve gıda alışveriş sıklığı artmış her zamanki tüketim kalıpları terk edilmeye başlanmıştır.

Bilindiği üzere koronavirüsler RNA virüsü ailesinden olup, solunum yollu hastalıkların ana kaynağını oluşturmaktadırlar (Baltacı & Akaydın, 2020). Solunum yollu enfeksiyonlarda bağışıklığımızın güçlü olması oldukça önemlidir. Bağışıklığımızı güçlü tutmanın önem kazanmasıyla birlikte yeterli ve dengeli beslenmenin de önemi artmıştır. Bu dönemde yeterli ve dengeli beslenme, bağışıklığı güçlü tutarak enfeksiyonlardan daha az hasarla çıkılmasına yardımcı olacaktır.

Bu nedenle Dünya Sağlık Örgütü pandemi sürecinde beslenme ile ilgili bilgilendirici yazılar paylaşmakta ve tüketicileri sağlıklı beslenme konusunda bilinçlendirmeye çalışmaktadır. Yağ ve tuz oranının azaltılması, evde izolasyon süreçlerinde ev yemeklerinin tercih edilmesi gerektiği gibi konuların üzerinde durulmaktadır. Gıda Tarım Örgütü (FAO), Türkiye Diyetisyenler Derneği (TDD) gibi kurumlar da pandemi döneminde yeterli ve dengeli beslenmenin önemi üzerinde durmuş ve tavsiyelerde bulunmuştur (Budak & Korkmaz, 2020; Macit, 2020; Uzdil vd., 2021).

Covid-19 pandemisiyle birlikte dünyada ve ülkemizde tüketicilerin gıda satın alma ve beslenme alışkanlıklarıyla ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmış ve devam etmektedir. Bu çalışmaların birinde (Ben Hassen vd., 2021) Covid-19 salgını nedeniyle Rusya'daki tüketicilerin gıda ile ilgili alışkanlıklarının nasıl değiştiği ve bunun Rus gıda sistemi için getirebileceği olası sorun ve fırsatlar belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuçlar, diyet, gıda alışverişi, gıda hazırlama ve tüketiminin geniş ölçüde etkilendiğini ortaya koymuştur. Gülçiçek Tolun ve Bulut (2021) Türkiye genelinde yapmış oldukları çalışmaları ile pandemi döneminde tüketicilerin gıda ürünleri satın alma davranışlarını incelemişlerdir. Sonuç olarak katılımcıların bu dönemde vitamin takviyesini sağlayacak sebze ve meyveler, yüksek lif içeren ürünler, süt ürünleri ve vitaminlerle zenginleştirilmiş meyve suları gibi daha sağlıklı beslenmeye yöneldikleri görülmüştür.

Yapılan literatür taraması sonucunda Covid-19 pandemisinin kırsal ve kentsel alanda yaşayan tüketiciler üzerindeki etkisini inceleyen ayrıntılı herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu durumdan yola çıkarak “Covid-19 pandemi sürecinin Bursa ili kentsel ve kırsal alanında yaşayan tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarına etkisi ne yönde oldu?” sorusu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu bağlamda bu çalışma ile, Bursa ili ölçeğinde pandemi sürecinde tüketici beslenme davranışları ve gıda ürünlerini satın alma eğilimleri ile, demografik değişkenler açısından satın alma davranışları arasında farklılık olup olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Özellikle kentsel ve kırsal alanda yaşayan tüketiciler arasında bu süreçte ortaya çıkan anlamlı değişim ve farklılıkların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın Bursa ilimiz için katkı sağlaması ve gelecekte yaşanabilecek olası pandemi dönemleri için bir rehber niteliğinde olması düşünülmektedir.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Alhousseini ve Alqahtani (2020), Covid-19 pandemisinin Suudi Arabistan'daki yetişkinler arasında beslenme alışkanlıkları, gıda kalitesi ve miktarı üzerindeki etkisini belirlemek üzere bir çalışma yapmışlardır. Ankete Riyad'da ikamet eden 2706 yetişkin çevrimiçi bir anket aracılığıyla katılmıştır. Ankete katılanların %86'sı Covid-19 pandemisi sırasında günlük olarak evde pişmiş yemekler yediğini bildirmiştir. Covid-19 döneminden önce gıda alımı kalitesi ortalama puanı bir önceki döneme göre biraz daha yüksek çıkmıştır. Gıda miktarı ortalama puanı Covid-19 döneminde bir önceki döneme göre daha yüksek bulunmuştur. Riyad sakinleri arasında Covid-19 pandemisi sırasında beslenme alışkanlıkları önemli ölçüde değişmiştir. Bazı iyi alışkanlıklar artmış olsa da yiyeceklerin kalitesi ve miktarının azaldığı belirtilmiştir.

Baltacı ve Akaydın (2020) tümden gelimli bir yaklaşımla literatürü gözden geçirerek Covid-19 pandemisinin tüketicilerin gıda ürünlerini satın alma davranışları üzerindeki etkilerini açıklamaya çalışmışlardır. Mevcut literatüre dayanarak, tüketicilerde algılanan değişikliklerin, ekonomik ve psikolojik belirsizliği beraberinde getiren izolasyon ve karantinadan kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak, tüketicilerin gıda ürünleri gibi temel ihtiyaçlarını stoklama eğilimlerinin artabileceği ve bu beklenmedik artışın, arz talep dengesinde de dalgalanmalara neden olarak insanların ihtiyaç duydukları mallara erişmekte zorlanabileceklerini bildirmişlerdir.

Celik ve Dane (2020) yaptıkları çalışma ile ailelerin gıda tüketimi ve alışveriş tercihleri açısından Covid-19 salgını ve karantinasına yönelik tutumlarını araştırmışlardır. Çalışmaya Nijerya (50,4%), Türkiye (31,4%), Amerika (5,1%) ve Avrupa'dan (13,1%) toplam 411 gönüllü katılımcı dahil edilmiştir. Katılımcılara Covid-19 pandemisi öncesi ve sonrasında yemek tercihlerini ve nedenlerini öğrenmek için çevrimiçi bir anket uygulanmıştır. Anket, tüm katılımcıların evlerinde kendi kendine tecrit edildiği karantina döneminde gerçekleştirilmiştir. Salgın öncesi gıda tüketiminde ilk iki tercih et ve unlu mamuller iken, salgından sonra meyve ve sebzeler olduğu gözlenmiştir. Bunun nedeni salgın öncesinde maliyet ve sağlık iken, salgın sonrasında ise birinci ve ikinci tercih nedenleri kalite ve sağlık olmuştur. Bu çalışmanın sonuçları, Covid-19 pandemisinin, çeşitli ülkelerden ailelerin gıda tüketim tercihleri ve sebepleri üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Ceylan vd. (2020) Covid-19 karantina sürecindeki kişilerin sağlıklı beslenme uygulamalarını belirlemek amacıyla, Türkiye'deki Covid-19 vakalarının %60'ından fazlasının bulunduğu İstanbul'da ikamet eden 982 kişiyi çalışmalarına dahil etmişlerdir. Araştırma verileri Türkiye'de Covid-19 vakalarının zirveye ulaştığı 15 Mart-1 Nisan tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırma sonucunda karantina sürecinin katılımcıların sağlıklı beslenme davranışlarını olumlu yönde etkilediği, sağlıklı beslenme davranışının yaşlılarda gençlere göre daha yaygın olduğu belirtilmiştir. Beslenme bilgisine sahip olmanın sağlıklı beslenme davranışları üzerinde olumlu etki gösterdiği, bu süreçte katılımcıların daha önce tüketmedikleri yiyecekleri tüketmeye ve üretmedikleri yiyecekleri üretmeye başladıkları ifade edilmiştir.

Dilber A. ve Dilber F. (2020), Karaman il merkezinde yaşayan bireylerin, Covid-19 salgını karantina günlerinin beslenme alışkanlıklarına etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda basit tesadüfi örneklem yöntemi kullanılarak 400 kişiye çevrimiçi anket uygulanmıştır. Bu çalışma ile evde kalarak izole olan bireylerin beslenme alışkanlıklarının değişime uğradığı ve öğün sayılarında artış olduğu tespit edilmiştir. Gıda tüketim alışkanlıklarının değişimi, ağırlık artışı, unlu gıdaların daha fazla tüketimi ve ekonomik maruziyet sıklıkları sırası ile %45, %61, %28 ve %43 olarak belirlenmiştir. Ayrıca sürecin eğitim seviyesi ve gelir düzeyine göre tüketicileri farklı yönlerde etkilediği ifade edilmiştir.

Di Renzo vd. (2020), İtalya'da Covid-19 ev karantinasındaki kişilerin yeme alışkanlıkları ile zihinsel ve duygusal ruh hali arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu amaçla, 24 Nisan-18 Mayıs 2020 tarihleri arasında 602 kişi ile çevrimiçi anket gerçekleştirmişlerdir. Katılımcıların yüksek oranda depresif ruh hali (%70,4), endişeli duygular (%61,3), hipokondri (%46,2) ve uykusuzluk (%52,2) yaşadığı ifade edilmiştir. Ankete katılanların neredeyse yarısı, yeme alışkanlıkları nedeniyle endişeli hissetmiş ve daha iyi hissetmek için yiyecek alımını artırmaya eğilim göstermiştir. Yaş ve diyet kontrolü arasındaki ilişkinin ters orantılı olduğu, kadınların erkeklere göre daha endişeli olup, nostaljik yiyeceklere (comfort food) yöneldiği belirtilmiştir.

Di Renzo vd. (2020), Covid-19 pandemisinin İtalyan popülasyonunun yeme alışkanlıkları ve yaşam tarzı üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamışlardır. Çalışma, demografik

bilgiler, antropometrik veriler, beslenme ve yaşam tarzı alışkanlıklarını sorgulayan bir anket kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya yaşları 12 ila 86 arasında değişen %76,1'i kadın olmak üzere toplam 3533 kişi katılmıştır. Çalışma sonucunda, nüfusun %48,6'sında kilo artışı olduğu, sigara içenlerin %3,3'ünün sigarayı bırakma kararı aldığı, 18-30 yaş aralığındaki katılımcıların Akdeniz diyetine bağlılıklarının yaşlı ve genç bireylere oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların %38,3'ünde fiziksel aktivite olarak vücut ağırlığı çalışmalarının arttığı, özellikle Beden Kitle İndeksi değerlerinin daha düşük olduğu kuzey ve merkez İtalya'daki katılımcıların (%15), meyve ve sebze satın almak için çiftçilere veya organik ürünlere yöneldiği ifade edilmiştir.

Giocalone vd. (2020), Covid-19 karantinasının yetişkin Danimarkalıların beslenme alışkanlıkları üzerindeki etkisine odaklandıkları çalışmalarında 2462 katılımcıya 44 sorudan oluşan çevrimiçi bir anket uygulamışlardır. Veriler, karantinanın yetişkin Danimarkalıların beslenme alışkanlıklarını nispeten sınırlı bir dereceye kadar etkilediğini göstermiştir. Ayrıca, en önemli bulgular olarak, katılımcıların önemli bir bölümünün (\geq %28) karantina sırasında daha fazla yemek yediği, daha fazla atıştırdığı, daha az egzersiz yaptığı ve kilo aldığı ifade edilmiştir.

Covid-19 pandemi süreci birçok sektörü olumsuz etkilediği gibi yiyecek içecek sektörü de bu durumdan çok fazla etkilenenler arasındadır. Tüketicilerin de pandemi sürecinde bu sektörden beklentileri oldukça önem kazanmıştır. Türkiye'de 21 Mart 2020 tarihinde salgın önlemleri kapsamında restoranlar masa hizmetlerini müşterilere kapatmış ve sadece online siparişe veya gel-al hizmetlerine açmışlardır. 1 Haziran 2020 itibariyle yeniden birtakım önlemlerle müşterilerin hizmetine açılmıştır. İflazoğlu ve Aksoy (2020) yaptıkları bu çalışma ile tüketicilerin yiyecek içecek işletmelerinden bekledikleri hizmetin niteliğini araştırmışlardır. Yapılan 410 anket sonucunda, tüketicilerin gitmek istedikleri restoranla ilgili son güncel bilgileri internet yerine yakın çevrelerinden fikir alarak öğrenmeyi tercih ettikleri, restoranlarla ilgili birincil dikkat ettikleri unsurun hijyen olduğu, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun hesaplarını temassız ödemeyi tercih ettikleri, çok yüksek bir orandaki (%98,3) katılımcının salgın süresince personelin maske ve eldiven giymesi gerektiğini düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%91,5) teması azaltmak için restoranlarda gereken teknolojinin

kullanılmasını istedikleri ve bu süreçte tercih etmek istedikleri restoranlar ve restoranlardan bekledikleri hizmetin değiştiği ifade edilmiştir.

Tüketim bireyler için olmazsa olmazdır. Sürekli değişim içinde olduğumuz teknoloji çağında ise tüketim ve satın alma davranışlarımız değişme eğilimdedir. Pandemi sürecinde ise bu değişim kaçınılmaz olacaktır. İnce ve Tor Kadioğlu (2020) yaptıkları çalışma ile pandemi sürecinin tüketici davranışlarını ne yönde etkilediğini ortaya koymak istemişlerdir. Araştırma online anket formuyla 16-21 Mart 2020 tarihleri arasında 369 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, tüketicilerin çevrimiçi satın alma kanallarını daha fazla kullandığı ve bazı perakende ürünleri daha fazla tercih ettiğini göstermiştir. Pandemi sürecinde tüketicilerde gözlenen stok yapma eğiliminin çevrimiçi satın alma kanallarını kullanmalarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Tüketicilerin bu dönemde en çok rağbet gösterdiği ürünler çay ve kahve ürünleri (%97,6), ev hijyen ürünleri (%93,7), makarna (%92,2) ve kuru bakliyat (%90,5) olduğu ve çevrimiçi satın alma ve stoklama davranışlarında demografik özelliklere göre farklılıklar bulunduğu ifade edilmiştir.

Jeżewska-Zychowicz vd. (2020) yaptıkları çalışma ile çevredeki bilgiye duyulan güvenin ve algılanan stresin, tüketicilerin gıdaya sınırlı erişim korkusunda ve Covid-19 pandemisi sırasında gıda alım davranışlarında belirleyicileri olup olmadığını araştırmayı amaçlamıştır. Bilgisayar destekli web görüşme (CAWI) tekniği ile Mart 2020'de 1033 Polonyalı yetişkin çalışmaya dahil edilmiştir. Gıdaya sınırlı erişimden korkma olasılığını ve normalden daha fazla miktarda yiyecek satın alma olasılığını tahmin etmek için lojistik regresyon kullanılmıştır. Gıdaya sınırlı erişim endişelerini stres, kitle iletişim araçlarına ve Polonya devlet kurumlarına duyulan güven, gıda yeterliliği gibi parametrelerin etkilediği ve algılanan stresi azaltacak, saygın kaynaklardan gelen bilgilere olan güveni artıracak müdahalelerin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Lagunaa vd. (2020) yapmış oldukları çalışma ile, Covid-19 sağlık krizinin insanların ilgi alanları, görüşleri ve gıdaya yönelik davranışları üzerindeki etkisini açıklamak istemişlerdir. İnsanların internet aramaları, en çok izlenen YouTube videolarının özellikleri, Covid-19 ve yemekle ilgili tweetlenen mesajlar incelenmiştir. Ek olarak, çevrimiçi bir anket ile İspanya'dan 369 kişinin karantina sırasında gıda alışverişi

alışkanlıklarındaki değişiklikleri, değişikliklerin arkasındaki motivasyonları ve medyadan alınan bilgilerin algılanan güvenilirliği incelenmiştir. Sonuçlara göre, en çok izlenen YouTube videolarının Covid-19'un ne olduğunu ve hastalığın nasıl ilerleyip yayılabileceğini anlamakla ilgili olduğu görülmüştür. Anket sonuçlarına göre alışveriş sıklığının azaldığı ancak alışveriş konumunda herhangi bir değişiklik olmadığı, daha sık satın alınan ürünlerin makarna ve sebzeler, diğerlerinin ise ruh halini iyileştirmek için fındık, peynir ve çikolata gibi ürünler olduğu bildirilmiştir.

López-Moreno vd. (2020) Covid-19 ev hapsinin İspanyol nüfusunun beslenme alışkanlıkları, yaşam tarzı ve duygusal dengesi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bunun için İspanya'da karantina sona ermeden önceki 28 Mayıs-21 Haziran 2020 tarihlerinde toplam 675 katılımcıya çevrimiçi anket uygulamışlardır. Sonuçlara göre İspanya'da üç aylık tecrit sırasında bazı olumsuz beslenme davranışları, azalan fiziksel aktivite seviyeleri, artan hareketsiz zaman ve kilo alımı bildirilmiştir. Sokağa çıkma yasağı ayrıca alışkanlıkların değişmesine ve bazı durumlarda kilo artışıyla birlikte sıkıntı veya kaygıyı gidermek için yemek yemeye neden olduğu ve bazı kişilerde alkol alımında artış bildirilmiştir. Tam tersine, evde pişirilen yemeklerin artması ve fiziksel aktivitenin artmasıyla kilo kaybı gibi daha olumlu beslenme davranışlarına sahip bireylerin de olduğu ifade edilmiştir.

Macit (2020) yapmış olduğu çalışma ile bireylerin Covid-19 sonrası beslenme durumu ve onları etkileyen faktörlerin değerlendirilmesini amaçlamıştır. Çalışmaya 18-65 yaş arası toplam 341 birey dahil edilmiş ve Google formlar aracılığıyla beslenme, uyku, fiziksel aktivite ve ruh hallerini araştıran bir anket aracılığıyla değerlendirmeler yapılmıştır. Tüm katılımcıların %70'i evden çalışmaya geçmiş ve bu süre içinde vücut ağırlığında artış olduğunu belirtmişlerdir. Bireylerin ortalama %81'i fiziksel aktivitelerinde azalma ve %49'u uyku süresinde artış olduğunu ve uyku süresindeki bu artışın katılımcıların çoğunluğu için besin alımında artışa neden olduğu bildirilmiştir. Bireylerin besin takviyesi olarak en çok sırasıyla D ve C vitaminleri, Çinko ve propolis kullandıkları analiz edilmiştir. Aynı zamanda ekmek, meyve ve çikolata tüketimlerinde de artışlar olduğu ifade edilmiştir.

Sánchez-Sánchez vd. (2020) yapmış oldukları çalışma ile, İspanyol nüfusunun Covid-19 nedeniyle karantina öncesi ve sırasındaki diyet kalıplarını, tüketimini ve fiziksel aktivitesini araştırmışlardır. Bu amaçla Mayıs 2020'de, ankete dayalı kesitsel tanımlayıcı bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre karantinada ev yapımı ekmek tüketiminde artma, bireylerin egzersiz yapmasında azalma ve Akdeniz diyetine bağlılıkta sağlıksız gıda tüketiminin artmasına rağmen bir miktar artış olduğu ifade edilmiştir.

Sidor ve Rzymiski (2020) Polonya'da yaptıkları çalışma ile Covid-19 pandemi karantinasında beslenme ve tüketici alışkanlıklarının etkilenip etkilenmediğini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya 1097 yetişkin birey katılmıştır. Sırasıyla %43'ten fazlası ve yaklaşık %52'si daha fazla yemek yediğini ve atıştırma yaptığını bildirmiştir ve bu eğilimlere aşırı kilolu ve obez bireylerde daha sık rastlanılmıştır. Sırasıyla yaklaşık %30 ve %18'den fazlası kilo artışı ve kaybı yaşamıştır. Fazla kilolu, obez ve yaşlı denekler (36-45 yaş ve >45) daha sık kilo alma eğilimindeyken, düşük kilolu olanlar daha fazla kaybetme eğiliminde bulunmuştur. Artan Beden Kitle İndeksi, karantina sırasında daha az sebze, meyve ve bakliyat tüketimi bunun yanı sıra et, süt ürünleri ve fast food yiyeceklerin daha fazla tüketilmesiyle ilişkilendirilmiştir. Tüketicilerin %14'ünde alkol tüketiminde artış olduğu ve alkol bağımlılarının daha fazla içme eğiliminde olduğu ifade edilmiştir. Sigara içenlerin %45'inden fazlasının karantina sırasında sigara içme sıklığında bir artış yaşadığı bildirilmiştir. Yapılan bu çalışma ile uygulanan karantinanın yeme davranışlarını ve beslenme alışkanlıklarını etkileyebileceği vurgulanmış ve özellikle aşırı kilolu ve obez denekler de dahil olmak üzere en savunmasız gruplar için gelecekteki salgınla ilgili karantinalar sırasında organize beslenme desteğini savunduklarını ifade etmişlerdir.

Ünal vd. (2020) yapmış oldukları çalışma ile, Covid-19 pandemisinin Bursa Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik öğrencilerinin beslenme ve hijyen alışkanlıklarına etkilerini araştırmışlardır. Araştırma 2019-2020 yılları arasında 126 öğrenci ile online olarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin %68'inin pandemi sürecinde kilo aldığı belirlenmiştir. Verilere göre, öğrencilerin günlük C vitamini, baklagiller, prebiyotikler, probiyotikler ve baharatlar ile zerdeçal, zencefil gibi sebzelerin tüketimi artarken, gazlı içecek, abur cubur ve fast food tüketiminin azaldığı ve aynı zamanda öğrencilerin ev ve kişisel hijyenlerini artırdıkları belirlenmiştir. Genellikle olumsuz bir

süreç olarak kabul edilen karantinanın bir yandan olumlu beslenme davranışlarının kazandırılmasında etkili olduğu diğer yandan kilo alımına neden olduğu tespit edilmiştir.

Covid-19 pandemisi önlemler ve sosyal kurallar ile günlük yaşam aktivitelerinde ciddi değişiklikler getirmiştir. Eğitimlerini yarıda kesmek zorunda kalan üniversite öğrencileri bu hastalıktan sosyolojik, psikolojik ve fizyolojik olarak etkilenen gruplardan biri olmuştur. Yılmaz vd. (2020) yaptıkları bu çalışma ile, Covid-19'un üniversite öğrencilerinin yeme alışkanlıkları ve gıda satın alma davranışları üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma Nisan 2020'de Gümüşhane Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında 866 üniversite öğrencisi ile tamamlanmıştır. Araştırma verileri literatür taramasından elde edilen bilgiler ve uzmanların görüşleri ile hazırlanan online anket ile elde edilmiştir. Çalışmanın temel sonucunda, Öğrencilerin yiyecek satın alırken hijyene daha fazla dikkat ettikleri ve sürekli evde kalmak zorunda olmalarından kaynaklı gıda tüketimlerinde artış yaşadıkları tespit edilmiştir. Covid-19 hastalığının üniversite öğrencilerinin yeme alışkanlıklarında ve yiyecek satın alma davranışlarında önemli değişikliklere neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Alonso vd. (2021) İspanya'nın León bölgesinde bireylerin Covid-19 pandemisi sırasında gıda tüketim alışkanlıklarındaki değişiklikleri incelemişlerdir. Bunun için çevrimiçi anket yoluyla 232 kişiye ulaşılmıştır. Bu çalışmadan, Akdeniz diyetini sağlıklı alımın bir referansı kabul ederek, incelenen İspanyol yetişkin popülasyonunun sağlıklı beslenme alışkanlıklarına son derece yakın olduğu sonucuna varılmıştır. Covid-19 hapsi boyunca diyet davranışlarında bir iyileşme keşfedilmiştir. İyileşme olarak, pandemi öncesi alışkanlıklarına kıyasla meyve, sebze ve bakliyat alımının artmasını ve kırmızı et, alkol, kızarmış yiyecekler veya hamur işi alımının azalmasını ifade etmişlerdir.

AlTarrach vd. (2021) yapmış oldukları çalışma ile Covid-19 pandemisinin Kuveyt sakinleri arasında gıda satın alma davranışları, yeme davranışları ve gıda güvenliği algısı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırma anketine 28 Temmuz- 31 Ağustos 2020 tarihleri arasında toplamda 841 kişi katılmıştır. Bu çalışma ile pandemi sırasında gıda satın alma davranışlarında, yeme davranışlarında, gıda tüketiminde ve tüketicilerin gıda güvenliğine ilişkin algılarında çeşitli değişiklikler tespit edilmiştir. Büyük ölçüde,

katılımcıların gıda satın alma davranışlarını değiştirdiği (%74), çevrimiçi yemek dağıtım hizmetlerini tercih ettiği (%42,8), konserve ve kuru gıda gibi raf ömrü uzun yiyecekler satın aldığı (%76), evde daha fazla yemek yedikleri (%76) ve virüsün yayılmasını azaltmak ve güvenliklerini sağlamak için halk sağlığı önlemlerini takip ettikleri (%98) bildirilmiştir. Çalışma sonucunda bireylerin belirsizlik ve stres dönemlerinde gıda satın alma davranışlarını, gıda tüketim alışkanlıklarını değiştirdiğini ve tavsiyelere uyduklarını ifade etmişlerdir.

Baran (2021) beslenme sürecinde Covid-19 korkusunun etkilerini araştırmıştır. Çalışma Konya'da bir Eğitim Aile Sağlığı Merkezi'ne herhangi bir nedenle gelen araştırmaya katılmak isteyen 622 kişi ile yürütülmüştür. Hastalara Covid-19 fobisi ölçeği, beslenme anketi ve sosyodemografik bilgi formu doldurtulmuştur. Covid-19 fobisi ölçeğine göre kadınların ve kronik hastalığı olanların puanları daha yüksek bulunmuştur. Belirli gruplarda Covid-19 korkusu yüksekliği ile duygusal yemek yeme isteği arasında doğrusal oranda bir ilişki olduğu ifade edilmiştir.

Ben Hassen vd. (2021) yapmış oldukları çalışma ile Covid-19 salgını nedeniyle Rusya'daki tüketicilerin gıda ile ilgili alışkanlıklarının nasıl değiştiğini ve bunun Rus gıda sistemi için getirebileceği olası sorun ve fırsatları anlamayı amaçlamışlardır. Çalışma, Survey Monkey platformu aracılığıyla Rusça olarak uygulanan yapılandırılmış çevrimiçi bir kesitsel ankete 1297 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar, diyet ve gıda alışverişi, hazırlama ve kullanımın geniş ölçüde etkilendiğini ortaya koymuştur. Anket sonuçlarına göre, gıda satın alma davranışlarında değişiklikler gözlenmiştir. Örneğin tüketiciler mağaza ziyaretlerini en aza indirmek için alışveriş gezilerinin sayısını azalttığı ve her alışverişte daha fazla yiyecek satın aldığı ifade edilmiştir. Bozulmayan gıda maddelerinin stoklanmasındaki artış, daha sağlıklı diyetlere geçiş, mutfak becerilerinde bir artış ve gıda israfında azalma olduğu tespit edilmiştir.

Bender vd. (2021) yapmış oldukları çalışma ile Covid-19 pandemisinin neden olduğu hanehalkı gıda satın alma ve yönetim davranışlarındaki değişimleri belirlemeyi amaçlamışlardır. Çevrimiçi anket formu aracılığı ile Temmuz 2020'de Amerika Birleşik Devletleri sakinlerinden 518 katılımcı çalışmaya dahil olmuştur. Ankete katılanların %62'si, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla evde yemek pişirmede bir artış olduğunu

bildirmiştir. Evde yemek hazırlamaya yönelik bu büyük değişim, zaman mevcudiyeti, algılanan riskler ve gelir kesintileri ile ilişkilendirilmiştir. Katılımcıların %57'si, yemek pişirme, yemek yönetimi becerilerinde bir artış olduğunu bildirmiştir. Katılımcıların %40'ından fazlası, Covid-19 nedeniyle bir miktar stoklama yaparak daha fazla soğutulmuş veya dondurulmuş gıdaya sahip olduğunu bildirmiştir. İnsanlar sadece soğutulmuş ve dondurulmuş gıdaları stoklamakla kalmamış aynı zamanda %26'sı en az bir buzdolabı ekleyerek ve %12'si en az bir dondurucu ekleyerek soğuk depolama kapasitelerini genişlettiklerini bildirmişlerdir.

Bolek (2021) gıda satın alma davranışı ve yeme alışkanlıklarını, gıda saklama tekniklerini ve Covid-19 hakkında bilgi kaynaklarını belirlemek amacıyla İstanbul'da yaşayan 992 kişiyle çevrimiçi bir anket çalışması yapmıştır. Katılımcılara demografik özellikleri, satın alma davranışındaki değişiklikler, gıda muhafaza teknikleri hakkındaki bilgi ve tutumları, yeme alışkanlıklarındaki değişiklikler ve Covid-19 hakkındaki bilgi kaynaklarını içeren 30 soru sorulmuştur. Bu çalışmanın sonuçları, Covid-19'un Türk tüketicilerin gıda satın alma ve yeme alışkanlıklarını önemli ölçüde değiştirdiğini ortaya koymuştur. Yanıt verenlerin yaklaşık %65'i bağışıklık sistemini güçlendiren daha fazla gıda tüketmeye çalışmış ve yanıt verenlerin %58'i taze ürünler almaya daha istekli oldukları görülmüştür. Tüketiciler, karantina günlerinde gıda maddelerinin dondurularak muhafaza edilmesini büyük ölçüde benimsediklerini ifade etmişlerdir. Bu çalışma ile medya araçlarının etkin kullanımının farkındalığı artırabileceği ve özellikle 65 yaş üstü tüketicilerde Covid-19'un yayılmasını azaltabilecek davranış değişikliklerine yol açabileceği bildirilmiştir.

Caso vd. (2021) İtalya'da gerçekleştirdikleri çalışma ile Covid-19 karantinasında ve sonrasında insanların sağlıklı ve sağlıksız gıda tüketimindeki değişikliklere ilişkin davranışlarını araştırmışlardır. Toplamda 728 İtalyan yetişkin karantina sırasında ve sonrasında çalışma anketini doldurmuşlardır. Karantina döneminde, katılımcılar sağlıklı gıda tüketiminde ve yemek pişirmede artış ve abur cubur tüketiminde azalma bildirmişlerdir. Karantina sonrası dönemde, karantina sırasında edinilen alışkınların kısmen bırakıldığı tespit edilmiştir. Katılımcıların sağlıklı yiyecek tüketimini ve yemek pişirmeyi azalttıkları ancak abur cubur tüketimindeki azalmanın devam ettiği görülmüştür. Bu sonuçlara göre bireylerin sağlıklı yemek pişirmek için daha fazla zaman

ve fırsatı olduğunda gıda tüketim kalıplarını kolayca iyileştirilebileceğini gördüklerini ifade etmişlerdir.

Chen vd. (2021) Çin'in Wuhan kentindeki yetişkin internet kullanıcılarından 2-12 Mayıs 2020 tarihleri arasında veri toplayarak, Covid-19'un taze gıda alışveriş davranışı üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamışlardır. Sonuçlara göre, karantina günlerinde taze gıda için çevrimiçi alışveriş deneyimi, daha fazla çevrimiçi alışverişini teşvik ettiği tespit edilmiştir. Çevrimiçi satın alımların oranı taze yiyecekler için Covid-19 pandemisinden önce ve sonra olduğundan çok daha yüksek olduğu ve Covid-19 pandemisi sırasında çevrimiçi alışveriş sıklığı ve maliyeti, Covid-19 pandemisinden öncekinden önemli ölçüde yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Chenarides vd. (2021) yapmış oldukları çalışmada Covid-19'un neden olduğu pandemi karantinası sırasında gıda alışveriş davranışlarını ve tüketimini araştırmak için Mayıs 2020'de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki iki büyük metropol olan Phoenix ve Detroit'de 861 katılımcıyla bir çevrimiçi tüketici anketi gerçekleştirmişlerdir. Ankete katılanların yaklaşık dörtte üçünün, stokta olmayan durumlar nedeniyle alabilecekleri yiyecekleri satın aldığı ve katılımcıların yaklaşık yarısının normalden daha fazla yiyecek aldığı belirtilmiştir. Tüketiciler, pandeminin başlangıcında market teslimatına ve teslim alma hizmetlerine büyük ölçüde güvenerek mağazalarda alışveriş yapmaktan kaçınmaya çalıştıkları belirtilmiştir. Sonuçlar, bakkal alımını alışveriş yöntemi olarak kullanan hane halkı sayısında %255'lik bir artış ve bakkal dağıtım hizmetlerini kullananlarda %158'lik bir artış olduğunu göstermiştir. Teslim alma ve teslim programına katılımdaki artış, Covid-19'dan korkan ve güvensiz hisseden tüketiciler tarafından açıklanabileceği ifade edilmiştir. Büyük gıda grupları için gıda tüketim kalıpları katılımcıların çoğunluğu için değişmediği, fast food tüketimindeki keskin düşüşün pandeminin başlangıcından bu yana daha fazla atıştırma tüketilerek dengelendiği bildirilmiştir.

Dumitras vd. (2021) yapmış oldukları bu çalışma ile Covid-19 öncesi dönemle karşılaştırmalı olarak Romen tüketicilere ve onların tüketim davranışlarına odaklanmışlardır. Çalışma 859 kişinin Mayıs-Ekim 2020 tarihleri arasında ankete katılmasıyla çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma verilerine göre, tüketicilerin özellikle sebze ve meyvelerde daha fazla yerel üreticileri tercih ederek, çok yemek

pişirmeye ve alışverişlerini yaptıkları yere daha fazla dikkat etmeye başladıkları bildirilmiştir. Aynı zamanda çocuklu ailelerin yerel üreticilerden ürün alma konusunda daha fazla endişe duydukları ifade edilmiştir. Sonuçların, gıda işleyicileri ve perakendeciler için yararlı olduğu ve onlara gıda pazarlarında rekabet avantajı elde etmek için kullanılabilecek önemli bilgiler sunduğu belirtilmiştir.

Covid-19 salgını, gıda satın alma ve satın alma kararları da dahil olmak üzere küresel olarak “normal” kavramlarını değiştirmiştir. Ellison vd. (2021) Mart- Nisan 2020 tarihleri arasında Covid-19 pandemisi sırasında 1370 ABD'li hane ile dört kez anket çalışması yapmışlardır. Bu çalışma ile pandemi ilerledikçe gıda harcamalarındaki, alışveriş davranışlarındaki ve gıda değerlerindeki değişimleri gözlemlemiştir. Sonuçlar, evden uzakta gıda harcamalarındaki düşüşleri ve çevrimiçi market alışverişindeki artışları ortaya koymuştur. Gıda değerleri pandeminin erken evrelerinde oldukça istikrarlı görünürken; bununla birlikte, fiyat ve beslenmenin önemindeki azalma, hane halklarının pandemi sırasında yaptıkları fedakarlıkları ortaya koyduğu ifade edilmiştir.

Fanelli (2021) Covid-19 pandemisinin ilk karantina döneminde gıda tüketimindeki değişiklikleri ve gıdayla ilgili davranışlar üzerindeki etkilerini İtalyan tüketiciler üzerinde araştırmıştır. Bu amaçla ilk basamak olarak İtalyan tüketiciler üzerinde yapılan ilk birkaç çalışma araştırılmıştır. Toplamda, her biri farklı büyüklükteki İtalyan tüketici örneklemini içeren altı ilgili çalışma seçilmiştir. Araştırmanın ikinci basamağını Molise'de yaşayan küçük bir İtalyan tüketicisi örneği üzerinde yürütülen bir pilot anket takip etmiştir. Pilot ankete toplam 110 İtalyan tüketici katılmıştır. Sonuçlar, pandeminin tüketici davranışı üzerindeki etkilerinin her şeyden önce yiyecek alışverişi, yeme alışkanlıkları ve yiyeceklerle ilgili davranışlarla ilgili değişiklikler olarak gruplandırılabilirliği ifade edilmiştir.

Ferreira Rodrigues vd. (2021) yaptıkları çalışma ile, Brezilyalıların Covid-19 pandemisi sırasında gıda tüketim alışkanlıklarını ve algılarını değerlendirilerek, gıda tüketimindeki değişiklikleri ve gıda ürünleri seçimini vurgulamışlardır. Gıda güvenliği ve gıda pazarlaması ile ilgili konularda tüketici algıları da değerlendirilmiştir. Çalışma, Mayıs 2020'de 312 Brezilyalının çevrimiçi bir ankete katılmasıyla yürütülmüştür. Elde edilen verilere göre bireylerin Covid-19 salgını nedeniyle gıda tüketimlerini ve satın alımlarını değiştirdiği tespit edilmiştir. Bireyler daha fazla miktarda yiyecek yediklerini ve satın

aldıklarını, diğer yandan ev yapımı ürünlere ve taze yiyeceklere öncelik verdiklerini ayrıca alışveriş gezilerini azaltarak, teslimat hizmetlerini ve alışveriş platformlarını kullanmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Ekonomik ambalaj ve ürünlerin yanı sıra hayvansal, bitkisel ve unlu mamul kökenli temel ürünleri tercih ettiklerini, gıda güvenliği ve hijyen uygulamalarıyla daha fazla ilgilendiklerini belirtmişlerdir.

Galali (2021) Covid-19 karantinasının Irak'ta Kürt nüfusun yeme davranışı ve yaşam tarzı üzerindeki etkisini gözlemlemek istemiştir. Bu amaçla sokağa çıkma yasağının sona erdiği 1-14 Haziran 2020 tarihleri arasında 2137 kişi ile anket çalışması yürütülmüştür. Sonuçlar, katılımcıların %12'sinin yaşam tarzlarının düzeldiğini, %51'inin ise yaşam tarzlarının bozulduğunu ifade ettiğini göstermiştir. Özellikle, fiziksel aktivite sıklığının azaldığı ve karantina sırasında uyku saatlerinin önemli ölçüde arttığı tespit edilmiştir. Yeme alışkanlıklarına bakıldığında ise bireylerin %29'unun iştahının arttığını ve %14'ünün iştahının azaldığını hissettiklerini ifade etmiştir. Katılımcıların %32'si kilo aldığını bildirmiştir. Covid-19 karantinası özellikle fiziksel aktiviteyi azaltarak ve yeme alışkanlıklarını değiştirerek yaşam tarzı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ifade edilmiştir.

Covid-19 salgını sürecinde, hastalığın bulaşması kaygısıyla gıda güvenliği konusunda tüketicilerin endişeleri artmıştır. Görür (2021) yapmış olduğu yüksek lisans çalışmasıyla, Covid-19 pandemisinin akademisyen ve öğrenciler üzerindeki gıda güvenliği bilgileri ve beslenme davranışlarına olan etkisini incelemek istemiştir. 240 akademisyen ve 479 üniversite öğrencisi araştırmaya dahil olmuştur. Katılımcılar ülkenin farklı bölgelerinden ve aynı zamanda farklı bölüm ve akademik kademedeki seçilmişlerdir. Veriler çevrimiçi anket yoluyla Nisan-Mayıs ayları içinde toplanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, gıda güvenliği bilgi beyanlarında sadece medeni durum anlamlı farklılık göstermiştir ($P<0,05$). Hijyen uygulamaları akademisyen ve öğrenci gruplarının her ikisi için de önemli görülmüştür. Ebeveynlik durumu ve medeni durum dışında diğer tüm sosyodemografik faktörler hijyen uygulamalarından önemli ölçüde etkilenmiştir. Cinsiyet ve ebeveynlik durumlarına göre evde tüketim yeme alışkanlığı önemli bulunmuştur. ($P<0,05$). Bu çalışma, her iki grup için de pandemide davranışların benzer olduğu; medeni ve ebeveynlik durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşıldığı ifade edilmiştir.

Koronavirüs SARS-CoV-2'nin yayılmasını sınırlamak için Mart 2020'de İtalya'da ülke çapında bir sokağa çıkma yasağı başlamıştır. Grant vd. (2021) İtalya'da yapmış oldukları çalışma ile Covid-19 karantinasında İtalyan alışkanlıklarının nasıl değiştiğini, değişimin belirleyicilerini ve gıda israfının önlenmesine etkisini değerlendirmişlerdir. Araştırmaya Mart 2020'de 2678 kişi katılım sağlamıştır. Elde edilen sonuçlara göre, sokağa çıkma yasağı sırasında katılımcıların çoğunluğunun, meyve, sebze, baklagiller, kuruyemiş, balık veya kabuklu deniz ürünleri tüketimini artırarak diyetlerinin kalitesini iyileştirdikleri ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra aşırı tatlı veya hamur işi, nostaljik (comfort food) yiyecek tüketimiyle ve fiziksel aktivite eksikliği gibi olumsuz değişiklikler de gözlenmiştir. Katılımcıların %62'si Akdeniz diyetine düşük bağlılık göstermiştir. Genel olarak yüksek Akdeniz diyetine Bağlı katılımcılar yeme alışkanlıklarını iyileştirirken, düşük bağlılığa sahip katılımcıların alışkanlıklarının değişmediği görülmüştür. Ayrıca, katılımcıların yaklaşık %80'inin gıda israfına karşı duyarlı oldukları bildirilmiştir.

Gülçiçek Tolun ve Bulut (2021) Türkiye genelinde yürütmüş oldukları çalışma ile Covid-19 pandemisinin tüketicilerin gıda satın alma davranışlarına olan etkisini araştırmak ve demografik özelliklere göre anlamlı farklılıklar olup olmadığını tespit etmek istemişlerdir. Herhangi bir il kısıtı olmaksızın Türkiye'nin her yerinden katılan 231 kişiyle online olarak anket yapılmıştır. Sonuçlara göre, tüketicilerin cinsiyetine, medeni durumuna ve gelir seviyelerine göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre çevrimiçi alışverişini tercih eden müşterilerin yüzdesi beklenenden daha az çıkmıştır. Ayrıca elde edilen sonuçlar, katılımcıların bu dönemde vitamin takviyesi sağlayacak sebze ve meyveler, yüksek lif içeren ürünler, süt ürünleri ve vitaminlerle zenginleştirilmiş meyve suları gibi daha sağlıklı beslenmeye yöneldikleri ifade edilmiştir.

Güney ve Sangün (2021) yapmış oldukları araştırma ile Covid-19 pandemisi sırasında tüketicilerin gıda tüketim davranış ve alışkanlıklarındaki değişiklikleri araştırmak ve bu değişiklikleri açıklayan faktörleri belirlemek istemişlerdir. Araştırma, ilk Covid-19 dalgasının yaşandığı Nisan ve Temmuz 2020 tarihlerinde tüketicilerin en çok etkilendiği bir zamanda gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin yedi bölgesinin büyük şehirlerinde yaşayan 1.023 bireye bilgisayar destekli telefon görüşmesiyle anket uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, pandemiye bağlı olarak gıda tüketim davranış ve alışkanlıklarındaki değişikliklerin fiyat artışı endişeleri, stoklama, gıda atığı

farkındalığı, güvenlik ve aşırılık, gıdaya erişim endişeleri, doğal /organik gıda tercihleri ve gıdaların ambalajlanması ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, katılımcıların evde yemek hazırlama eğiliminde oldukları ve diğer tüketicilerle popüler olan yiyecekleri tercih ettikleri görülmüştür. Tüketiciler ağırlıklı olarak indirimli mağazalardan ve yerel marketlerden yiyecek satın almayı tercih ettikleri ve taze sebze meyveler, hayvansal ürünler, tahıl ve bakliyat ürünleri tükettikleri bildirilmiştir.

Izzo vd. (2021) yapmış oldukları çalışma ile Covid-19 pandemisinin ilk etkilerinin İtalyan nüfusunda Akdeniz diyetine bağlılığı üzerine etkisini araştırmışlardır. 1519 kişiyle Nisan-Mayıs 2020 tarihleri arasında çevrimiçi anket gerçekleştirilmiştir. Yanıt verenlerin %73,5'inde orta düzeyde bir Akdeniz diyetine bağlılık vurgulanmıştır. Katılımcıların %81'i alkol tüketimini azalttığını belirtirken, %81'i dondurulmuş gıda tüketimlerinde artış olduğunu ayrıca büyük bir çoğunluğun fiziksel aktivitelerinde azalma ve kilo artışı yaşadıkları belirtilmiştir.

Kahrıman (2021) çalışmasında Covid-19 pandemisinde Trakya Bölgesi'nde yaşayan bireylerin beslenme alışkanlıklarını araştırmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre bireyler pandemiden sonra pasta, börek, kek, poğaçaya gibi hamur işi gıda ürünlerini azalttıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca vitamin takviyesi alma, spor yapma, günlük su tüketimi, tütün kullanımı durumlarının Covid-19 ile anlamlı ilişki içinde olduğu görülmüştür.

Kartari vd. (2021) yapmış oldukları araştırma ile, Covid-19'un bireylerin sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik değerleri üzerindeki etkileri ışığında, Çin, Portekiz ve Türkiye olmak üzere üç ülkede insanların gıda tüketimi ve yemek alışkanlıklarındaki olası değişikliklerde pandeminin rolünü araştırmayı amaçlamışlardır. Yazarlar 3 Ocak ve 1 Şubat 2021 tarihleri arasında Çin'den 319, Portekiz'den 351 ve Türkiye'den 449 kullanılabilir anket toplamışlardır. Sonuçlar, koronavirüsün bu ülkelerde hanelerin gıda tüketimini ve yemek alışkanlıklarını değiştirmede güçlü bir rol oynadığını göstermiştir. Pandeminin özellikle daha fazla taze meyve ve sebze tüketimine ve evde yemek yemeye daha fazla zaman ayırmaya neden olduğu ifade edilmiştir.

Kowalczyk ve Gebiski (2021) Covid-19'a yakalanma korkusunun ve zorunlu izolasyon kurallarına uyumun Polonyalı yetişkinlerin beslenme davranışlarını nasıl etkilediğini

incelemek istemişlerdir. Çalışma çevrimiçi olarak pandeminin ilk dalgası sırasında 926 yetişkinden oluşan bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma, Covid-19 enfeksiyonundan korkan ve izolasyon kurallarına uyan kişiler, hastalıktan orta derecede korkan ve kuralları gevşek bir şekilde takip eden kişiler ve enfeksiyondan korkmayan ve izolasyon kurallarına uymayanlar olarak 3 katılımcı grupta yürütülmüştür. Çalışmanın sonuçları, Covid-19'a yakalanma korkusu düzeyi ile izolasyon kurallarına ne ölçüde uyulduğunu göstermiştir. Bu iki faktörün, yiyecek satın alma, yeme alışkanlıkları ve tüketim seviyeleri gibi yeme davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Gıda satın alma, yeme alışkanlıkları ve gıda ürünü tüketimi açısından yeme davranışlarını en çok Covid-19 enfeksiyonundan korkan ve izolasyon kurallarına uyan kişilerin değiştirdiği belirtilmiştir. Analiz edilen beslenme davranışları alanlarının çoğunda en yüksek stabilite hastalıktan orta derecede korkan ve kuralları gevşek bir şekilde takip edenlerde gözlenmiştir. Enfeksiyondan korkmayan ve izolasyon kurallarına uymayanlar ise yemeklerinin hem düzeninde hem de kalitesinde en büyük düşüşü göstermiş ve bu grup alkollü içki tüketiminde de önemli bir artış bildirmiştir.

Lee ve Kim (2021) yapmış oldukları çalışma ile tek kişilik hanelerin ve çift gelirli çiftlerin sayısındaki artış gibi demografik değişiklikler nedeniyle tüketim kalıplarının zaten değiştiği bir durumda, Covid-19 salgını nedeniyle tüketicilerin tutum ve davranışlarının hızla değiştiğini göstermişlerdir. Bu amaçla, Nielsen Kore'nin 500 paneli üzerinde gerçekleştirilen çevrimiçi bir anketin sonuçları kullanılmıştır. Özellikle tüketiciler Z Kuşağı ve Y Kuşağı olarak iki gruba ayrılmış ve Covid-19 ile değişen tüketim faaliyetleri ve gıda satın alma davranışlarındaki değişiklikleri analiz ederek sunmuşlardır. Sonuç olarak, mevcut çevrimiçi dağıtım trendinin Covid-19'la birlikte güçlendiği gözlenmiştir. Bu değişiklikler, nesillere göre Covid-19 endişesinin derecesine bağlı olarak farklı tüketim davranışlarına da neden olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın sonuçlarına dayanarak, tüketicilerin davranış değişikliklerini yeni fırsatlara dönüştürerek, gıda endüstrisinin yanıt stratejileri için teorik önem ve pratikte yönetsel çıkarımlar sağlayacak yeni bir 'temassız' yaşam tarzını hızlandırmaya odaklanılabileceği belirtilmiştir.

Li vd. (2021) yapmış oldukları çalışma ile, Covid-19 karantinası sonrası dönemde gıda ve beslenmeyle ilgili endişeleri ve bunların gıda alışverişi, hazırlama ve yeme davranışları üzerindeki etkilerini araştırmayı amaçlamışlardır. Çin genelinde 31 ilde yaşayan

insanlardan 1994 kişinin yanıtları araştırmaya dahil edilmiştir. Sonuçlara göre, katılımcıların yaklaşık %56'sı gıda ve beslenme ile ilgili orta ila yüksek düzeyde endişe bildirmişlerdir. Dışarıda yemek yerken veya kontamine gıdalar yoluyla virüsü kapmak ve aşırı beslenmek en önemli iki endişeyi oluşturmuştur. Daha yaşlı, fazla kilolu veya obez, daha düşük gelir ve eğitime sahip ve kentsel alanlarda yaşayan veya ailesinde hastalığa karşı savunmasız bireyler bulunan kişilerde daha yüksek düzeyde endişe bulunmuştur. Covid-19 öncesi dönemle karşılaştırıldığında, gıda ve beslenme konusunda daha fazla endişe duyan kişilerin gıda alımlarında ve tüketimlerinde değişiklik bildirme olasılıkları daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca Covid-19 karantinası sonrası dönemde, ayrı tabaklardan yemek yeme, yemek çubukları kullanma, çiğ ve pişmiş yiyecekler için tabakları ayırma olasılıkları daha yüksek bulunmuştur. Karantina sonrası dönemde gıda ve beslenme ile ilgili endişelerin yaygın olduğu ve diyet davranışlarındaki değişikliklerle ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Li vd. (2021a) Wuhan karantinasının kaldırılmasından iki ay sonra, Haziran 2020'de çevrimiçi bir ortamda yarı yapılandırılmış bir anket kullanılarak Çin'deki 1006 tüketiciden veri toplamışlardır. Bu çalışma ile, Covid-19 karantinasının Çinli tüketicilerin satın alma ve tüketim davranışlarını sürdürülebilirlik açısından nasıl etkilediğini değerlendirmişlerdir. Sonuçlar, cinsiyet ve yaşın sürdürülebilir davranışı etkileyen ilgili faktörler olduğunu göstermiştir. Hane halkı büyüklüğünün, sağlıklı beslenme değişimi ve gıda israfının azaltılması üzerinde önemli bir etkisi görülmüştür. Tüketicilerin Covid-19 ile ilgili öznel ve nesnel bilgi düzeyleri, karantina sırasında tüketicilerin sürdürülebilirlik değişimini etkilemektedir. Kadınların sürdürülebilir özelliklere sahip gıda satın almalarını ve sağlıklı bir diyet tüketimini erkeklere göre artırdığı bulunmuştur. 40-59 yaşları arasındaki kişilerin, karantina sırasında 18-39 yaşındakilere göre sürdürülebilir özelliklere sahip daha fazla gıda satın alma olasılıkları yüksek çıkmıştır. Buna ek olarak, hane büyüklüğünün sağlıklı beslenme ve gıda israfı üzerinde önemli bir etkisi olduğu tespit edilmiş ve bu da karantina öncesi duruma kıyasla dört kişilik hanelerin daha sağlıklı bir diyet tükettiğini ve yalnız yaşayanlara göre daha az gıda israfı olduğu ifade edilmiştir.

Li vd. (2021b) yapmış oldukları çalışma ile İspanyol tüketicilerin Covid-19 karantina süresince genel gıda alışverişi ve tüketim alışkanlıklarındaki eğilimleri, aynı zamanda bu eğilimleri sürdürülebilir satın alma perspektifinden de araştırmışlardır. Spesifik olarak,

toplam gıda tüketimi, gıda harcaması ve sürdürülebilir özelliklere sahip gıda alımı ölçülmüştür. Veriler, çevrimiçi olarak 1203 katılımcıya dağıtılan yarı yapılandırılmış bir anket aracılığıyla toplanmıştır. Logit modelleri cinsiyet, yaş, istihdam durumu ve tüketicilerin deneyimlerinin karantina sırasında toplam gıda tüketimi ve harcaması ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca tüketicilerin risk algıları, alışveriş yerleri, bilgi kaynaklarına olan güven düzeyi ve risk tercihi, tüketicilerin tercihlerini ve sürdürülebilir davranışlarını etkileyen son derece önemli faktörler olduğu bildirilmiştir. Ayrıca, aile yapısı sadece harcamaları etkilerken, gelir ve yerleşim yeri gıda tüketimini de etkilemiştir. Ruh hali, harcamalar ve sürdürülebilir gıda alımı ile ilişkilendirilmiştir. Hane halkı büyüklüğü, sürdürülebilir özelliklere sahip gıdaya yönelik satın alma davranışını etkilediği ifade edilmiştir.

Maestre vd. (2021) yapmış oldukları çalışma ile ev karantinası sırasında İspanyol nüfusunun beslenme düzenini ve olası değişiklikleri analiz ederek son Ulusal Sağlık Araştırması'nda toplanan alışılmış tüketim modeliyle karşılaştırmak istemişlerdir. Çalışmaya Mart 2020'de Covid-19 salgınının neden olduğu karantina döneminde 1640 kişi dahil edilmiştir. Örneklemdeki katılımcıların yarısından fazlası ev hapsi sırasında tatlı ve atıştırmalık tüketimini artırırken, taze ürün tüketimi azalttıklarını belirtmişlerdir. Çoğu katılımcı duygusal olarak aç olduğunu iddia etmiştir ve bu günlük enerji alımlarında artışa neden olmuştur. Hapsedilmenin yarattığı stres ve endişe, daha fazla stres ve endişe ile ilişkili olan şeker ve doymuş yağ bakımından zengin ürünlerin tüketiminin artmasına neden olabileceği ifade edilmiştir.

Navarro-Pérez vd. (2021) yapmış oldukları çalışma ile Güney İspanya'daki Endülüs Özerk Topluluğu'ndan bir popülasyonda Covid-19 ev karantinasında yeme alışkanlıkları ve yaşam tarzı üzerindeki etkisini tanımlamak istemişlerdir. Bunun için 1140 kişinin katıldığı çevrimiçi bir anket çalışması yürütülmüştür. Anket sosyodemografik veriler, iş ve boş zaman aktiviteleri ve gıda tüketimine ilişkin sorulardan oluşmuştur. Katılımcılar, 18-35, 36-65 ve 65 yaş üstü olarak üç gruba ayrılmıştır. Sonuçlara göre üç grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Genç yaş grubun daha büyük değişiklikler geçirdiği, fiziksel aktivitelerini ve taze yiyecek tüketimini artırdıklarını hem evde fast food tüketimini hem de alkol tüketimini azalttıklarını ifade etmişlerdir.

Ogundijo vd. (2021) yapmış oldukları çalışmayla Covid-19 pandemisinin İngiltere'de yaşayan insanların sosyodemografik değişkenlere göre gıda davranışları ve tüketici alışkanlıkları üzerindeki etkileri hakkında veri toplamışlardır. Veriler Ekim-Aralık 2020 tarihleri arasında 792 kişiden toplanmıştır. Alınan sonuçlara göre cinsiyetler arasında bilimsel bir farklılık ölçülemezken birlikte, pandeminin etkileri genç nesillerde, tam veya yarı zamanlı istihdama katılanlarda, yüksek öğrenim yeterliliğine sahip olanlarda ve azınlık etnik gruplarındaki katılımcılarda daha belirgin olduğu gözlemlenmiştir. Salgın sırasında gıda takviyesi almanın önemli olmadığını belirten katılımcıların tamamı beyaz etnik gruptan olmuştur. Pandeminin daha sağlıklı gıda satın alma üzerindeki etkileri, genç nesillerde ve tam veya yarı zamanlı çalışan katılımcılarda, emekli olan ve 55 yaşın üzerindeki katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmüştür. Daha yüksek eğitim niteliklerine sahip katılımcılar ve azınlık etnik gruplarından olanların da pandemiden daha çok etkilendiği ifade edilmiştir.

Okat vd. (2021) yapmış oldukları çalışma ile Covid-19 pandemisinin başlamasıyla evlerini terk edemeyen X ve Y kuşaklarındaki bireylerin beslenme alışkanlıklarını incelemek istemişlerdir. Türkiye genelinde yürütülen bu çalışma Kasım 2020 – Şubat 2021 tarihleri arasında çevrimiçi anketlerle sağlanmıştır. Türkiye'nin farklı illerinden kolayda örnekleme yöntemi ile 492 kişiden veriler elde edilmiştir. Y kuşağındaki bireyler örneklemin %63'ünü oluştururken, X kuşağındaki bireyler %37'sini oluşturmuştur. Beslenme alışkanlıklarındaki değişimleri, bireylerin demografik özellikleri üzerinden değerlendirmeye almışlardır. Farklılıkların analizleri sonucunda alt gelir düzeyine ait bireylerin sebze ve meyveyi diğer tüketicilere göre daha çok tercih ettikleri görülmüştür. Et ürün grubu tüketiminde cinsiyete göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Diğer bir farklılaşma ise şarküteri ürün grubunda gözlemlenmiştir. Buna göre Y kuşağının şarküteri ürünlerine olan talebinin daha yüksek çıktığı bildirilmiştir.

O'Meara vd. (2021) yapmış oldukları çalışma ile, Covid-19 salgını sırasında gıda ortamları ve gıda satın alma uygulamalarına ilişkin tüketici deneyimlerini araştırmışlardır. Araştırmaya Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Latin Amerika, Asya-Pasifik ve Afrika'yı kapsayan 119 ülkeden 2015 kişi katılmıştır. Veri toplama, çevrimiçi anket yoluyla Nisan 2020'de gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu kadın, düşük ve orta gelirli ülkelerden ve beslenme veya sağlık sektöründe çalışan kişilerden oluşmuştur.

Analizlere göre, gıda mevcudiyeti ve erişilebilirliği, gıda fiyatları ve satın alınabilirliği, gıda tedariki ve gıda hazırlama ve tüketimi ile ilgili bir dizi ortak küresel tecrübeyi ortaya koymuştur. Stres ve şoklara karşı dayanıklı, esnek ve adil gıda ortamlarının oluşturulması, pandemi sırasında ortaya çıkan diyetle ilgili olumlu davranışlardan yararlanılması, öngörülen beslenme krizini hafifletmek ve herkes için sürdürülebilir sağlıklı diyetleri teşvik etmek gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Poelman vd. (2021) Hollanda'da Covid-19 pandemisi nedeniyle uygulanan karantinadan beş hafta sonra tüketicilerin yeme davranışındaki ve yiyecek satın alımlarındaki değişiklikleri değerlendirmeyi amaçlamışlardır. 1030 yetişkin tüketicinin katılımıyla anket çalışması yürütülmüştür. Elde edilen veriler, katılımcıların çoğunun yeme davranışlarını (%83) veya yiyecek alımlarını (%73,3) değiştirmediklerini göstermektedir. Ancak, karantina sırasında değişiklik bildirenler arasında sosyo-demografik farklılıklar gözlenmiştir. Örneğin, aşırı kilolu ve obezite olan katılımcıların, sağlıklı beslenmeye sahip katılımcılara kıyasla karantina sırasında daha sağlıksız yemeye işaret etme olasılıklarının daha yüksek olduğu, eğitim düzeyi yüksek olanların da düşük eğitim düzeyine sahip olanlara kıyasla karantina sırasında daha sağlıksız yemeye işaret etme olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Daha yaşlı katılımcıların yeme davranışlarında farklılık yaşamadıklarını belirtme olasılıkları daha genç yaştaki katılımcıların sağlıklı veya sağlıksız beslendiklerini belirtme olasılıklarına kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Aşırı kiloluların zayıflara göre karantina boyunca sağlıksız yeme içme ve gıda alımında eskiye göre daha fazla zorlandıklarını ama yine de verilere göre sağlıksız beslendikleri anlaşılmıştır. Obezitesi olan katılımcıların, karantina sırasında diğerlerine kıyasla daha fazla cips/atıştırmalık ve daha fazla alkolsüz içecek satın alma olasılığı daha yüksek olduğu gözlenmiştir ve daha önce yemek dağıtım hizmetlerini kullananların 174'ü (%29,5) karantina sırasında yemek dağıtım hizmetlerini daha sık kullandığını belirtmiştir.

Powell vd. (2021) Covid19 pandemisi nedeniyle tipik konutlarından yerinden edilenlerin yemek seçimleri üzerindeki etkisini anlamak için büyük bir devlet üniversitesinden 30 öğrenciyle görüşmüşlerdir. Bu çalışmadaki öğrenciler, pandemi sırasında yemek seçimlerinde kampüsteki zamana kıyasla önemli ve genellikle olumsuz değişiklikler bildirmişlerdir. Pek çok öğrenci yedikleri besinlerdeki değişiklikleri, tüketilen miktarları

ve atıştırma davranışlarının arttığını anlatmıştır. Artan boş zamanla birlikte bazı öğrenciler atıştırmalara yönelirken, bazıları yemek planlamak ve hazırlamak için boş zamanı değerlendirmişlerdir. Covid-19'un öğrenci beslenmesi ve ilgili yiyecek davranışları üzerindeki etkileriyle ilgilenen araştırmacılar ve sağlığı geliştirme uzmanları için yararlı olabileceği bildirilmiştir.

Covid-19 diyet ve gıda alım davranışlarını değiştirmiştir, ancak ırksal ve etnik alt grup tarafından ayrıştırılmış verilerin olmaması, belirli popülasyonların yeterli bir gıda arzını güvenli bir şekilde sağlamada ve pandemi sırasında sağlıklı beslenme davranışlarına katılmada daha büyük zorluklar yaşayıp yaşamadıklarını belirlemeyi zorlaştırmıştır. Rummo vd. (2021) yaptıkları bu çalışmayla Asyalı–Amerikalı yetişkinler arasındaki bu tür değişiklikleri genel olarak ve etnik alt gruplara göre ölçmek istemişlerdir. Yöntem olarak 1737 Doğu Asyalı, 570 Güney Asyalı, 587 Güneydoğu Asyalı ve 124 çok ırklı Asyalı yetişkin dahil olmak üzere 3084 Asyalı Amerikan çalışmaya dahil olmuştur. Katılımcılar, Covid19 ile ilgili sorular da dahil olmak üzere sosyodemografik, sağlık durumu ve diyet ve gıda alışveriş davranışları ile ilgili sorular içeren çevrimiçi bir anketi tamamlamışlardır. Sonuçlarda alınan verilere göre diğer Asyalı- Amerikalı alt gruplarına kıyasla, Asyalı Hintli (%17), Filipinli (%13), Vietnamlı (%12) ve Koreli (%11) yetişkinlerin daha yüksek bir yüzdesi, Covid-19'dan önce aldıkları gıda kaynaklarını artık almadıklarını bildirmiştir. İhtiyaç duydukları yiyecekleri satın almak için yeterli paraya sahip olmadıklarını bildiren Filipinli (%8) ve Vietnamlı (%7) yetişkinlerin yüzdesi de diğer Asyalı Amerikalı alt gruplarına göre daha yüksek çıkmıştır ve Asyalı Hintli yetişkinlerin daha yüksek bir yüzdesi (%7), diğer Asyalı Amerikalı alt gruplarına göre Covid-19'dan bu yana gıdaya ulaşmanın bir yolu olmadığını bildirmiştir.

Skotnicka vd. (2021) Avrupa'da Covid-19 salgını sırasında ve öncesinde fiziksel aktivitenin yanı sıra beslenme alışkanlıklarındaki ve ilgili uygulamalardaki değişiklikleri incelemeyi amaçlayan kesitsel bir çevrimiçi anket gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sokağa çıkma kısıtlamaları başlayan Polonya, Avusturya ve Birleşik Krallık'ta yürütülmüştür. Çalışma Avrupa'daki pandeminin ikinci dalgası sırasında 1-30 Ekim 2020 tarihleri arasında 1071 kişinin katılımıyla tamamlanmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre bir grup yetişkinde yeme davranışı ve fiziksel aktivite düzeyinin etkilendiği görülmüştür. Genel alışveriş sıklığı yer ve şekilden bağımsız olarak azalmış ancak internette alışverişe

ilgi artmıştır. Elde edilen verilere göre süt ürünleri, tahıllar, yağlar, sebzeler ve tatlılar gibi gıda ürünlerinin günlük tüketim sıklığının arttığı ortaya koyulmuştur. Dondurulmuş ve raf ömrü uzun gıdaların satın alma sıklığında da artış gözlemlenmiştir. Buna karşılık, fiziksel aktivite seviyeleri belirgin şekilde azalmıştır. İncelenen ülkelerdeki beslenme alışkanlıkları pandemi durumunun bir sonucu olarak değiştiği ifade edilmiştir.

Tyug Tan vd. (2021) yapmış oldukları çalışma ile Covid-19 döneminde Malezyalı gençlerin ağırlık durumu ile gıda seçimi güdülerini ve bunların ilişkilerini araştırmayı amaçlamışlardır. Bunun için 4-11 Haziran 2021'de 18-30 yaş arası Malezyalı gençlerle çalışma yürütülmüştür. Evde kalma emirleri, yiyecek satın alma davranışını, beslenme alışkanlıklarını ve yiyecek seçim güdülerini aniden değiştirdiği görülmüştür. 1013 Malezyalı gençten %49'u karantina nedeniyle kilo aldığını bildirmiş ve ortalama kilo artışı $3,90 \pm 2,92$ kg olarak bulunmuştur. Öte yandan, gençlerin %47 ila %73'ünün Covid-19 döneminde yemek seçim motivasyonlarını değiştirdikleri görülmüştür. Pandemi hapsi nedeniyle kilo alanlar, pandemide yiyecek seçimlerini yaparken gıdalardaki doğal içeriğe çok değer verdiklerini ifade etmişlerdir. Sonuç olarak Malezyalı gençlerin Covid-19 enfeksiyon riskini azaltmak için daha sağlıklı gıda seçimleri yaptıkları ifade edilmiştir.

Uzdil vd. (2021) Covid-19 pandemi döneminde üniversite öğrencilerinin beslenme durumlarının değerlendirilmesini amaçlamışlardır. Kesitsel tipteki bu çalışmaya 18-25 yaş arası 354 üniversite öğrencisi çevrimiçi bir anket ile dahil edilmiştir. Anket formu ile demografik özellikler, öğün tüketimi, besin tüketimindeki değişiklikler, besin takviyesi kullanımı ve antropometrik ölçümler (vücut ağırlığı, boy uzunluğu) sorgulanmıştır. Verilere göre, en sık kullanılan besin takviyeleri multivitamin/mineral ve vitamin C olmuştur. Öğrenciler pandemi döneminde yağlı ve şekerli yiyecek ve içecek tüketimini değiştirdiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin yarısından fazlasının koyu yeşil sebze, taze meyve ve çay tüketimini artırdığı görülmüştür. Pandemi öncesi döneme göre kahvaltı ve ara öğünleri daha az, öğle yemeğini daha fazla atladıkları görülmüştür. Yarısından fazlası gıda ve gıda ambalajlarını temizlediklerini ve gıda alışverişlerinin çoğunu marketten yaptıklarını belirtmişlerdir.

Verma ve Naveen (2021) Hindistan'da yürüttükleri çalışma ile Covid-19 krizinin tüketici satın alma davranışında herhangi bir değişikliğe yol açıp açmadığını ve ekonomik

faaliyetler devam ettikten sonra kilitleme sonrası satın alma kararlarını etkileyecek faktörleri anlamayı amaçlamışlardır. 30 Mart- 8 Nisan 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen çevrimiçi bir anket ile toplamda 367 yanıt toplanmıştır. Mevcut çalışma sonuçları, pandemi döneminde tüketicilerin alışverişin ötesinde hijyen ürünleri, çevre dostu ürünler, yerel ürünler ve memnuniyetin önemini fark ettiğini; bu faktörler, Hint markalarını ve Hindistan'da yapılan ürünleri satın alma isteklerini etkilediğini göstermiştir. Ayrıca, karantina sonrası ve Covid-19 döneminden sonra tüketiciler, Hint yapımı ürünler satın almanın ve başkalarını onları satın almaya teşvik etmenin Hindistan ekonomisini yapıcı bir şekilde etkileyeceğini ve canlandıracağını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Wang vd. (2021) Covid-19 sosyal mesafe önlemlerinin uygulandığı bir dönem olan Mayıs-Haziran 2020 arasında Hong Kong'da gerçekleştirilen, Çinli yetişkinler üzerinde rastgele bir telefon anketi yoluyla yapılan kesitsel bir çalışma yürütmüşlerdir. Dünya Sağlık Örgütü'nün kılavuzlarına ve önceki yayınlarına dayanarak pandemi öncesi ve pandemi sırasında fiziksel aktivite alışkanlıklarını ve diyet tüketim kalıplarını ölçmüşlerdir. Çalışmaya toplamda 724 birey dahil olmuştur. Covid-19 salgını sırasında bireylerin evde daha sık yemek pişirdiği ve paket servis siparişi verdiği belirtilmiştir. Fast food tüketim sıklığında anlamlı bir değişiklik görülmezken, meyve ve sebze yeme sıklığında anlamlı artışlar tespit etmişlerdir. Yürüme, orta-yoğun sporlar ve yüksek-yoğunluklu sporların sıklığı anlamlı olarak azaldığı görülmüştür. Pandemi sırasında sağlıklı yaşam tarzı davranışlarının, katılımcıların ekonomik durumu ile zıt yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

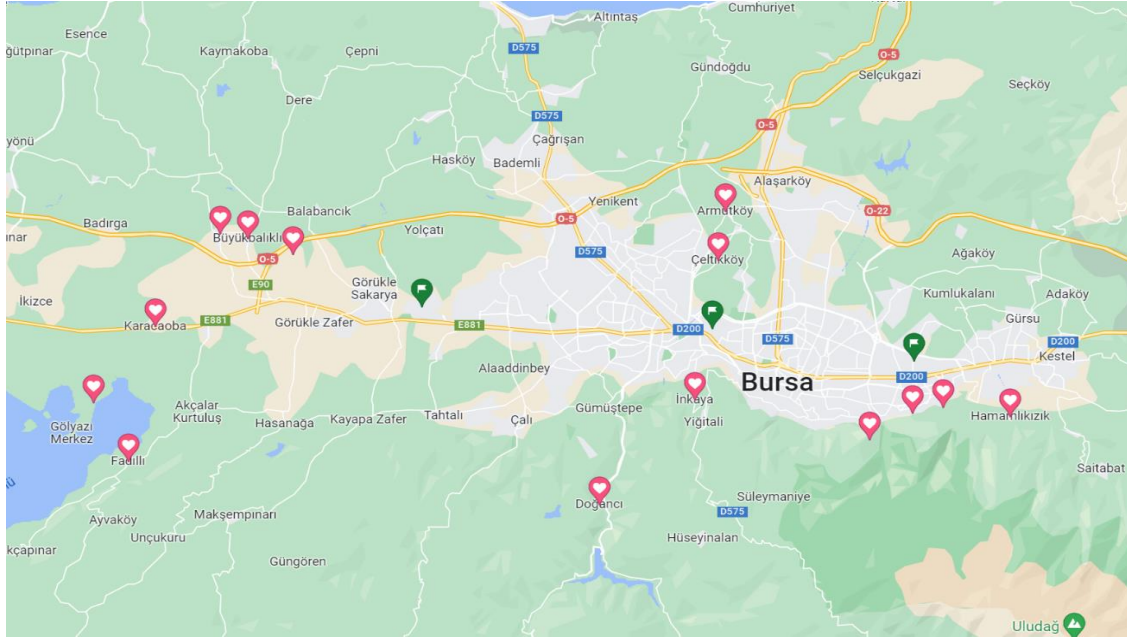
Yang vd. (2021) Covid-19 karantinasının genel nüfustaki yeme alışkanlıkları ve yaşam tarzları üzerindeki etkisini araştırmak istemişlerdir. Çalışmaya toplam 2702 katılımcı dahil olmuştur. Katılımcıların çoğu alışılmış diyetlerini sürdürürken, %38'si atıştırmalık alımını artırdığını %54'ü fiziksel aktiviteyi azalttığını ve %45'i uyku süresini artırdığını bildirmiştir. Katılımcıların %70'i vücut ağırlığında herhangi bir değişiklik olmadığını bildirirken, %25'i bir artış bildirmiştir. İnsanları atıştırmalık alımını azaltmaya, günlük kahvaltı tüketimini sürdürmeye ve gelecekteki karantina dönemlerinde fiziksel aktiviteyi artırmaya teşvik etmek için önerilerde bulunulması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Araştırma Bölgesinin Seçimi

Araştırma bölgesinin belirlenmesinde Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) yayımlanan en güncel nüfus verileri dikkate alınmıştır. Bursa ili kentsel bölgesi olarak nüfusu 20 bini aşan en yüksek nüfusa sahip 3 merkez ilçe (Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer), kırsal bölgesi olarak da nüfusu 20 binden az olan ve çoğunlukla merkez ilçelerin şehir merkezinden uzak kırsal mahalleleri seçilmiştir (Köy Kanunu, 1924).

Şekil 3.1'de pembe ile işaretli yerler anket görüşmelerinin yapıldığı merkez ilçelerin kırsal alanlarını temsil ederken, yeşil ile işaretli yerler ise Bursa ilinin Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım ilçelerini temsil etmektedir. Nilüfer ilçesinin Fadıllı, Gölyazı, Karacaoba, Gökçeköy, Büyükbalıklı ve Konaklı mahalleri, Osmangazi ilçesinin İnkaya, Doğancı, Çeltikköy ve Armutköy mahalleleri ve Yıldırım ilçesinin Hamamlıkızık, Fidyekızık, Zeyniler ve Balaban mahallerinde anket görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak Keles, Karacabey ve İnegöl ilçelerinin kırsal kesiminden de ankete katılım olmuştur.

Şekil 3.1. Bursa ili araştırma bölgesi pembe ile işaretli yerler kırsal, yeşil ile işaretli bölgeler kentsel alanlar

3.2. Örneklemin Seçimi

Araştırma örneklemini Bursa ilinin kentsel ve kırsal alanında ikamet eden 18 yaş üstü tüketiciler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde tesadüfi olmayan örnekleme yönteminden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada örnek büyüklüğü aşağıdaki formüle göre hesaplanmıştır.

$$n = N \cdot t^2 \cdot p \cdot q / d^2 (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q$$

n: Örnekleme alınacak birey sayısı

N: Hedef kitledeki birey sayısı

p: İncelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı)

q: İncelenen olayın görülmemiş sıklığı (q=1-p; gerçekleşmeme olasılığı)

t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde t tablosunda bulunan teorik değer

d: Olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatası (%5)

(Salicik, 2017)

Bursa ili kentsel ve kırsal alanında tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarıyla ilgili veri bulunmadığından p ve q değerleri 0,5 olarak alınmıştır. Hedef kitledeki birey sayısı olarak Bursa ilinin 3 merkez ilçesi olan Osmangazi, Yıldırım ve Nilüferin 2020 yılı TÜİK nüfus verileri kullanılmıştır. Araştırmada %5 hata payı (d) ile çalışıldığında örnekleme alınması için bulunan değer 400 kişi çıkmaktadır. Toplamda 416 kişi ile anket gerçekleştirilmiştir.

3.3. Veri Toplama Yöntemi

Araştırma verileri, 12.10.2021 tarihinde toplanmaya başlanmış 08.11.2021'de bitirilmiştir. Veriler, anket formunun yüz yüze görüşme tekniği ve Google form aracılığı ile doldurulmasıyla elde edilmiştir. Anket soruları literatür araştırması sonrasında edinilen bilgiler ışığında konuyla ilgili daha önce yapılmış benzer araştırmalara dayanılarak hazırlanmıştır. Anket formu, uygulanacağı kitlenin demografik yapısı ve sosyoekonomik düzeyi ile Covid-19 pandemisinin gıda satın alma ve tüketme davranışlarına etkisini belirlemeye yönelik olarak düzenlenmiştir. Anket formunda tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarını belirlemeye yönelik 5'li Likert ölçeği tipinde 18 ifadeye yer verilmiştir. Bu 18 ifade Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4), Kesinlikle Katılıyorum (5)

şeklinde. Anketin diğer kısımlarını ise demografik bilgiler ve çoktan seçmeli sorular oluşturmaktadır. Likert Ölçeği puan aralıkları Çizelge 3.3'te verilmiştir (Dilber & Dilber, 2020).

Çizelge 3.3. 5'li Likert ölçeğine göre puan aralıkları

	Puan Aralıkları	Seçenekler
1	1,00-1,80	Kesinlikle Katılmıyorum
2	1,81-2,60	Katılmıyorum
3	2,61-3,40	Kararsızım
4	3,41-4,20	Katılıyorum
5	4,21-5,00	Kesinlikle Katılıyorum

Şekil 3.2. Anket görüşmeleri sırasında Nilüfer ilçesi Konaklı Kırsal Mahallesi

3.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında toplanan veriler Excell tablosunda kodlanmış olup ve IBM SPSS Statistic 23 programı ile analiz edilmiştir (Okat vd, 2021). Verilerin analizinde frekans, Ki-Kare, G-test of goodness-of-fit, Bağımsız Örneklem T-Testi ve iki yönlü ANOVA kullanılmıştır. Bağımsız Örneklem T-Testi ve ANOVA testlerinin yapılabilmesi için ön koşulları sağlayıp sağlamadığına bakılmak amacıyla normallik analizleri ve Levene varyansların homojenliği testi yapılmıştır. Ayrıca iki yönlü ANOVA testlerinin sonucunda hangi gruplar arasında anlamlılık olduğunu anlamak amacıyla Post-hoc testlerinden Tukey kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $P < 0,05$ kabul edilmiştir (Gülçiçek Tolun & Bulut, 2021).

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

4.1. Ankete Katılan Tüketicilerin Demografik Bilgileri

Ankete katılan tüketicilerin demografik bilgileri IBM SPSS 23.0 programında yapılan frekans analizleriyle belirlenmiştir.

4.1.1. Cinsiyet

Bursa ili merkez kentsel ve kırsal alanda yapılan anket araştırmasına göre ankete katılan tüketicilerin cinsiyet dağılımları eşit bulunmuştur (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Ankete katılan tüketicilerin cinsiyete göre dağılımları

Cinsiyet	Frekans (F)	Yüzde (%)
Kadın	208	50,0
Erkek	208	50,0
Toplam	416	100,0

4.1.2. Yaş

Ankete katılan tüketicilerin %23,8'i 18-30 yaş aralığında, %29,8'i 31-45 yaş aralığında, %28,1'i 46-60 yaş aralığında, %18,3'ünün ise 61-85 yaş aralığında olduğu görülmektedir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Ankete katılan tüketicilerin yaşa göre dağılımları

Yaş	Frekans (F)	Yüzde (%)
18-30	99	23,8
31-45	124	29,8
46-60	117	28,1
61-85	76	18,3
Toplam	416	100,0

4.1.3. Öğrenim Durumu

Ankete katılan tüketicilerin %4,1'i eğitim almamış, %32,7'si ilkokul mezunu, %8,9'u ortaokul mezunu, %25,0'ı lise mezunu ve %29,3'ünün üniversite mezunu olduğu görülmektedir (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Ankete katılan tüketicilerin öğrenim durumlarına göre dağılımı

Öğrenim Durumu	Frekans (F)	Yüzde (%)
Eğitim Almamış	17	4,1
İlkokul	136	32,7
Ortaokul	37	8,9
Lise	104	25,0
Üniversite	122	29,3
Toplam	416	100,0

4.1.4. Medeni Durum

Çizelge 4.4'e bakıldığında ankete katılan tüketicilerin %67,5 ile çoğunluğunu evli bireylerin oluşturduğu görülmektedir.

Çizelge 4.4. Ankete katılan tüketicilerin medeni durumlarına göre dağılımı

Medeni Durum	Frekans (F)	Yüzde (%)
Bekar	135	32,5
Evli	281	67,5
Toplam	416	100,0

4.1.5. Aylık Gelir

Çizelge 4.5. Ankete katılan tüketicilerin aylık gelirlerine göre dağılımları

Aylık Gelir	Frekans (F)	Yüzde (%)
2000 TL ve altı	37	8,9
2001-3500 TL	128	30,8
3501-5000 TL	112	26,9
5001-7500 TL	70	16,8
7501-9000 TL	29	7,0
9000 TL ve üzeri	40	9,6
Toplam	416	100

Ankete katılan tüketicilerin aylık gelir dağılımlarını incelediğimizde %8,9'unun aylık 2000 TL ve altında gelire sahip olduğunu, %30,8'inin 2001-3500 TL, %26,9'unun 3501-5000 TL, %16,8'inin 5001-7500, %7'sinin 7501-9000 TL ve yüzde 9,6'sının 9000 TL ve üzerinde olduğu görülmektedir (Çizelge 4.5).

4.1.6. Çalışma Durumu

Ankete katılan tüketicilerin çalışma durumları incelendiğinde %4,8'ini öğrenci, %54,8'ini çalışan, %5,3'ünü çalışmayan, %20,0'mı ev hanımı ve %15,1'ini emeklilerin oluşturduğu görülmektedir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Ankete katılan tüketicilerin çalışma durumlarına göre dağılımları

Çalışma Durumu	Frekans (F)	Yüzde (%)
Öğrenci	20	4,8
Çalışan	228	54,8
Çalışmayan	22	5,3
Ev Hanımı	83	20,0
Emekli	63	15,1
Toplam	416	100,0

4.1.7. Yaşanılan Yer Durumu

Ankete katılan tüketicilerin Bursa ilinde yaşadıkları yer durumlarında bakıldığında kentsel ve kırsal yüzde oranlarının eşit olduğu görülmektedir (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7. Ankete katılan tüketicilerin yaşadıkları yere göre dağılımları

Yaşanılan Yer	Frekans (F)	Yüzde (%)
Kentsel	208	50,0
Kırsal	208	50,0
Toplam	416	100,0

4.2. Tüketicilerin Demografik Bilgilerinin Yaşadıkları Yer ile Arasındaki İlişki

Ankete katılan tüketicilerin demografik bilgilerinin yaşadıkları yer ile arasındaki ilişkiyi tespit etmek için Ki-Kare ve G-test of goodness-of-fit analizleri uygulanmıştır (McDonald, 2014). Sırasıyla tüketicilerin cinsiyet, yaş, öğrenim, medeni hal, aylık gelir

ve çalışma durumlarının kentsel ve kırsal alana göre nasıl dağıldığı incelenmiştir. Elde edilen bu veriler tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarına kente ve kırsala göre nasıl ve neden değiştiğini açıklamada yardımcı veriler olmuştur.

4.2.1. Tüketicilerin cinsiyet durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi

Yapılan analizlere göre ankete katılan tüketicilerin cinsiyet durumlarıyla yaşadıkları yer arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir ($P>0,05$). Çizelge 4.8 incelendiğinde kadın ve erkek tüketicilerin kentsel ve kırsal alana eşit dağıldığı görülmektedir. Ortaya çıkan sonuçlarda cinsiyete bağlı herhangi bir yanlılık söz konusu olmadığı söylenebilmektedir.

Çizelge 4.8. Tüketicilerin cinsiyet durumlarının yaşadıkları yere göre Ki Kare analizi

Cinsiyet	Kentsel	Kırsal	Toplam
Kadın	104	104	208
	% 50,0	% 50,0	% 50,0
Erkek	104	104	208
	% 50,0	% 50,0	% 50,0
Toplam	208	208	416
	% 100	% 100	% 100
	$X^2 = 0,000; df = 1;$ $P > 0,05$	$X^2 = 0,000; df = 1;$ $P > 0,05$	$X^2 = 0,000; df = 1;$ $P > 0,05$
$X^2 = 0,000; df = 1; P > 0,05$			

df: Serbestlik Derecesi

4.2.2. Tüketicilerin yaş durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi

Yapılan analizlere göre ankete katılan tüketicilerin yaş durumlarıyla yaşadıkları yer arasında ilişki istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur ($P<0,01$). Çizelge 4.9 incelendiğinde kentsel alanda yaşayan 18-30 ve 31-45 yaş arası tüketicilerin diğer yaş gruplarına oranla anlamlı bir şekilde daha fazla olduğu, kırsal alanda ise 46-60 ve 61-85 yaş arasının diğer yaş gruplarına göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.9. Tüketicilerin yaş durumlarının yaşadıkları yere göre Ki Kare analizi

Yaş	Kentsel	Kırsal	Toplam
18-30	85	14	99
	%40,9	%6,7	%23,8
31-45	76	48	124
	%36,5	%23,1	%29,8
46-60	39	78	117
	%18,8	%37,5	%28,1
61-85	8	68	76
	%3,8	%32,2	%18,3
Toplam	208	208	416
	%100,0	%100,0	%100,0
	$X^2= 42,858; df= 3;$ $P<0,01^{**}$	$X^2= 60,69; df= 3;$ $P<0,01^{**}$	$X^2= 38,28; df= 3;$ $P<0,01^{**}$
$X^2= 117,655; df= 3; P<0,01^{**}$			

** $P<0,01$ (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

df:Serbestlik Derecesi

4.2.3. Tüketicilerin öğrenim durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi

Yapılan analizlere göre ankete katılan tüketicilerin öğrenim durumlarının yaşadıkları yer ile arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($P<0,01$). Çizelge 4.10 incelendiğinde kentsel alanda yaşayan tüketicilerin çoğunun üniversite (%48,1) ve lise (%32,2), kırsal alanda yaşayan tüketicilerin ise en çok ilkokul (%53,8) öğrenim durumuna sahip olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.10. Tüketicilerin öğrenim durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi

Öğrenim Durumu	Kentsel	Kırsal	Toplam
Eğitim Almamış	2	15	17
	% 1,0	% 7,2	% 4,1
İlkokul	24	112	136
	% 11,5	% 53,8	% 32,7
Ortaokul	15	22	37
	% 7,2	% 10,6	% 8,9
Lise	67	37	104
	% 32,2	% 17,8	% 25,0
Üniversite	100	22	122
	% 48,1	% 10,6	% 29,3
Toplam	208	208	416
	% 100,0	% 100,0	% 100,0
	$X^2 = 81,66; df = 4;$ $P < 0,01^{**}$	$X^2 = 60,69; df = 4;$ $P < 0,01^{**}$	$X^2 = 38,28; df = 4;$ $P < 0,01^{**}$
$X^2 = 126,729; df = 4; P < 0,01^{**}$			

*** P < 0,01 (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)*

df: Serbestlik Derecesi

4.2.4. Tüketicilerin medeni durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi

Yapılan analizlere göre ankete katılan tüketicilerin medeni durumlarının yaşadıkları yer ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P < 0,01$). Çizelge 4.11 incelendiğinde kentsel alanda yaşayan tüketicilerin medeni durumlarının kendi aralarında anlamlı bir fark oluşturmadığı ($P > 0,05$), ancak kırsal alana bakıldığında %79,8'lik oranla evli olan tüketicilerin bekarlara göre anlamlı bir şekilde daha fazla olduğu görülmektedir ($P < 0,01$).

Çizelge 4.11. Tüketicilerin medeni durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi

Medeni Durum	Kentsel	Kırsal	Toplam
Bekar	93	42	135
	%44,7	%20,2	%32,5
Evli	115	166	281
	%55,3	%79,8	%67,5
Toplam	208	208	416
	%100	%100	%100
	$X^2= 1,126$ $df= 1$; $P>0,05$	$X^2= 37,997$; $df= 1$; $P<0,01^{**}$	$X^2= 12,513$; $df= 1$; $P<0,01^{**}$
$X^2= 28,523$ $df= 1$; $P<0,01^{**}$			

****** $P<0.01$ (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

df:Serbestlik Derecesi

4.2.5. Tüketicilerin aylık gelir durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi

Yapılan analizlere göre tüketicilerin aylık gelir durumlarıyla yaşadıkları yer arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($P<0,01$). Kentsel bölgedeki tüketicilerin çoğu 2001-3500 TL (%22,6) ve 3501-5000 TL (%29,3) aylık gelire sahipken, kırsal alandaki tüketicilerin ise çoğunlukla 2001-3500 TL (%38,9) arası aylık gelire sahip olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. Tüketicilerin aylık gelir durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi

Aylık Gelir	Kentsel	Kırsal	Toplam
2000 TL ve altı	12	25	37
	% 5,8	% 12,0	% 8,9
2001-3500 TL	47	81	128
	% 22,6	% 38,9	% 30,8
3501-5000 TL	61	51	112
	% 29,3	% 24,5	% 26,9
5001-7500 TL	40	30	70
	% 19,2	% 14,4	% 16,8
7501-9000 TL	20	9	29
	% 9,6	% 4,3	% 7,0
9000 TL ve üzeri	28	12	40
	% 13,5	% 5,8	% 9,6
Toplam	208	208	416
	% 100,0	% 100,0	% 100,0
	$X^2 = 23,734$ $df = 5$; $P < 0,01^{**}$	$X^2 = 49,03$; $df = 5$; $P < 0,01^{**}$	$X^2 = 29,948$; $df = 5$; $P < 0,01^{**}$
$X^2 = 26,493$ $df = 5$ $P < 0,01^{**}$			

****** $P < 0,01$ (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

df: Serbestlik Derecesi

4.2.6. Tüketicilerin çalışma durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi

Yapılan Ki-Kare analizine göre tüketicilerin çalışma durumları ile yaşadıkları yer arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($P < 0,01$). Çizelge 4.13 incelendiğinde, kentsel alanda en çok çalışan durumda (%74,5) olan tüketicilerin ankete katıldığı görülürken, kırsal alanda çoğunlukla ev hanımı (%36,1) ve çalışan (%35,1) grubun ankete katılım sağladığı görülmektedir.

Çizelge 4.13. Tüketicilerin çalışma durumlarının yaşadıkları yere göre Ki-Kare analizi

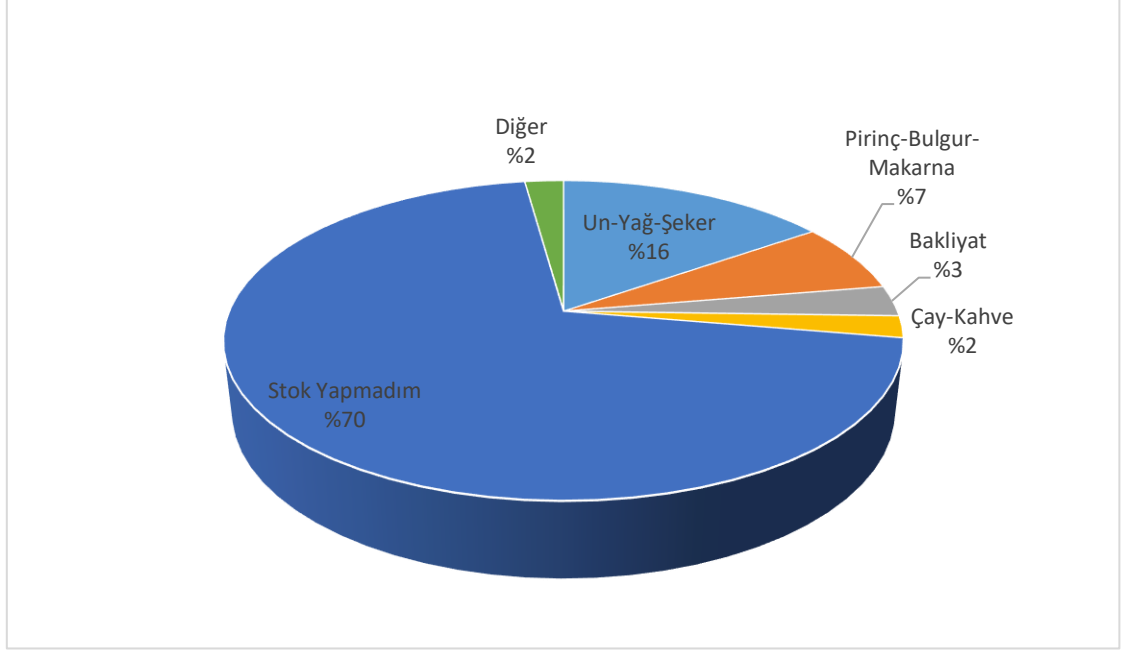
Çalışma Durumu	Kentsel	Kırsal	Toplam
Öğrenci	17	3	20
	% 8,2	% 1,4	% 4,8
Çalışan	155	73	228
	% 74,5	% 35,1	% 54,8
Çalışmayan	15	7	22
	% 7,2	% 3,4	% 5,3
Ev Hanımı	8	75	83
	% 3,8	% 36,1	% 20,0
Emekli	13	50	63
	% 6,3	% 24,0	% 15,1
Toplam	208	208	416
	% 100,0	% 100,0	% 100,0
	$X^2 = 139,434; df = 4;$ $P < 0,01^{**}$	$X^2 = 71,38; df = 4;$ $P < 0,01^{**}$	$X^2 = 74,207; df = 4;$ $P < 0,01^{**}$
$X^2 = 118,015 df = 4 P < 0,01^{**}$			

****** $P < 0.01$ (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

df: Serbestlik Derecesi

4.3. Tüketicilerin Pandemi Sürecinde Gıda Stoğu Yapma Durumlarına Göre Dağılımı

Ankete katılan tüketicilere “Pandemi döneminde en çok hangi gıda grubunu stok yapma ihtiyacı hissettiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen yanıtların frekans analiziyle yüzde dağılımları hesaplanmıştır.

Şekil 4.3. Tüketicilerin gıda stoğu yapma durumlarının dağılımı

Alınan cevaplara göre ankete katılan tüketicilerin %70'lik kısmı stok yapmadıklarını ifade etmiştir. Stok yapmayı tercih eden tüketicilerin stok yapmayı en çok tercih ettiği gıda grubu % 16 ile un-yağ-şeker üçlüsü olmuştur. Bunu takiben %7'lik oranla pirinç-bulgur-makarna, %3 ile bakliyat, yüzde 2'lik oranla çay-kahve ve diğer gıda ürünleri stoklanmıştır (Şekil 4.3). İspanya'da yapılan bir araştırmada bireylerin Covid-19 döneminde atıştırmalık, un ve ekmek alımında önemli bir artış yaşadıkları bildirilmiştir (Sánchez-Sánchez vd., 2020). Almanya'da yapılmış olan bir diğer araştırmada ise bireylerin Covid-19 nedeniyle daha fazla miktarda temel gıda olarak un, şeker, makarna, pirinç, konserve gıda gibi ürünleri satın aldığı veya yakın gelecekte daha fazla satın alacağı bildirilmiştir (Gerhold, 2020). Sonuç olarak bireyler pandemi döneminde artan korku ve kaygılarla gıda stoklama ihtiyacı hissetmişlerdir. Stok gıda olarak da çabuk bozulabilen gıdalar yerine uzun süre dayanabilen gıdaları tercih ettikleri görülmüştür (Gülçiçek Tolun & Bulut, 2021).

4.3.1. Tüketicilerin gıda stoğu yapma durumlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişki

Tüketicilerin pandemi sürecinde gıda stoğu yapma durumlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Ki-Kare ve G-test of goodness-of-fit analizleri yapılmıştır. Yapılan analizlere göre hücrelerin %20' sinden fazla 5'ten daha düşük

beklenen değer olduğu için Ki-Kare yerine Fisher's exact test uygulanmıştır (Güngör & Bulut, 2008). Fisher Exact Test sonucuna göre tüketicilerin gıda stoğu yapma durumlarının yaşadıkları yer ile arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$).

Çizelge 4.14. Pandemi sürecinde gıda stoğu yapma ihtiyacının tüketicilerin yaşadıkları yere göre değişimi

Pandemi döneminde en çok hangi gıda grubunu stok yapma ihtiyacı hissettiniz?	Kentsel	Kırsal	Toplam
Un-Yağ-Şeker	40	24	64
	% 19,2	% 11,5	% 15,4
Pirinç-Bulgur-Makarna	21	8	29
	% 10,1	% 3,8	% 7,0
Bakliyat	10	3	13
	% 4,8	% 1,4	% 3,1
Çay-Kahve	9	0	9
	% 4,3	% 0,0	% 2,2
Stok Yapmadım	123	169	292
	% 59,1	% 81,3	% 70,2
Diğer	5	4	9
	% 2,4	% 1,9	% 2,2
Toplam	208	208	416
	% 100,0	% 100,0	% 100,0
	$X^2 = 112,232;$ $df = 5;$ $P < 0,01^{**}$	$X^2 = 222,92;$ $df = 5;$ $P < 0,01^{**}$	$X^2 = 158,859;$ $df = 5;$ $P < 0,01^{**}$
<i>Fisher Excat Test = 30,754; df=5 P<0,01**</i>			

** $P < 0.01$ (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

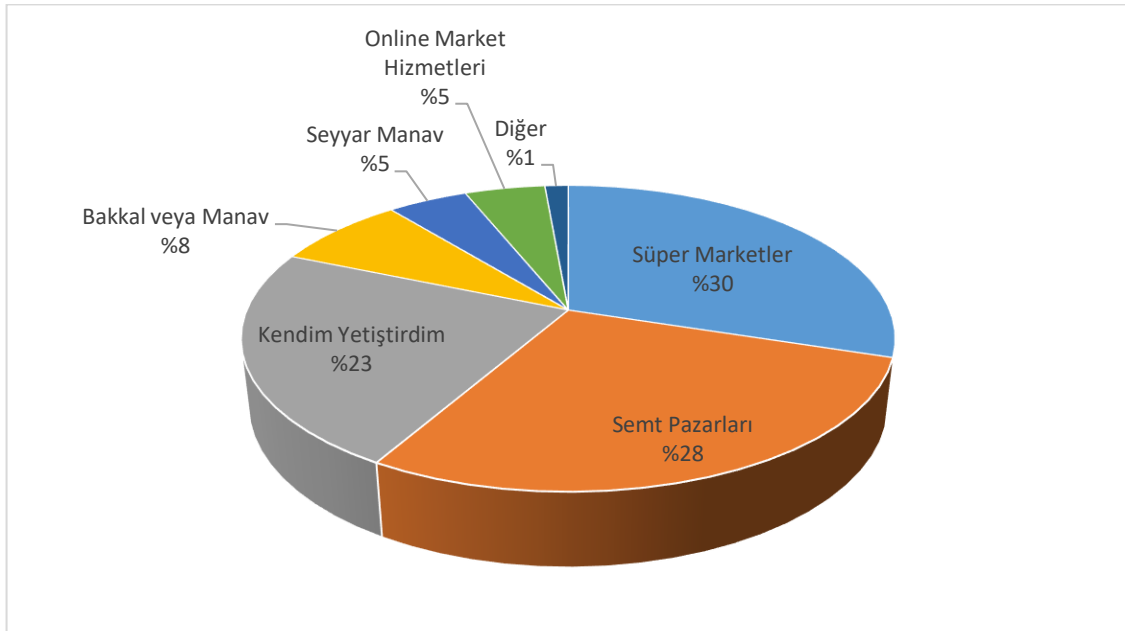
df: Serbestlik Derecesi

Kentte yaşayan tüketiciler % 19,2 ile en çok un-yağ-şeker stokladıklarını ifade ederken, kırsalda bu oranın % 11,5 olduğu görülmektedir (Çizelge 4.14). Anket görüşmeleri sonucunda bunun nedeninin kırsalda yaşayan halkın un-yağ-şeker gibi ürünleri

pandemiden önce de rutin olarak büyük miktarlarda satın almalarından kaynaklı olduğu ve ayrıca kırsalda yaşayan halkın %81,3 gibi yüksek bir oranda gıda stoğu yapmamış olmasının kendi ürününü kendi üretebilmesinden dolayı kıtlık kaygısı taşımamasından kaynaklandığı düşünülmüştür. Genele bakıldığında tüketicilerin büyük bir çoğunluğu gıda stoklamadıklarını ifade etmiştir. Yaşanılan yere bakılmaksızın en çok stok yapılan gıda grubu un-yağ-şeker grubu olmuştur. Bunun nedeni olarak pandemi sürecinde bireylerin hamur işi gıdaları evde yapmayı tercih etmiş olmalarının büyük bir etkisi olduğu düşünülebilir. Danimarka’da yapılmış olan bir çalışmada da 2019’un aynı dönemine kıyasla un ve maya satışlarında sırasıyla %97 ve %83’lük bir büyüme rapor edilmiştir. Perakende sektörü genelinde Mart ve Nisan 2020’de un satışlarında %63’lük bir artış bildirilmiştir (Giacalone vd., 2020). Bu çalışma da bizim verilerimizi destekler niteliktedir.

4.4. Tüketicilerin Pandemi Sürecinde Sebze-Meyve Satın Almak İçin En Çok Tercih Ettikleri Yer Durumlarına Göre Dağılımı

Ankete katılan tüketicilere “Pandemi döneminde sebze-meyve satın almak için en çok nereyi tercih ettiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen yanıtların frekans analiziyle yüzde dağılımları hesaplanmıştır.

Şekil 4.4. Tüketicilerin sebze-meyve satın aldıkları yerlerin dağılımı

Alınan cevaplara göre tüketicilerin pandemi döneminde en çok tercih ettikleri yer %30'luk bir oranla süper marketler olmuştur. Bunu %28'lik oranla semt pazarları ve %23'lük oranla kendim yetiştirdim ifadeleri takip etmektedir. Tüketicilerin %8'inin bakkal veya manavı, %5'inin seyyar manavı, %5'inin online market hizmetlerini ve yüzde 1'inin ise diğer seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir (Şekil 4.4). Temizkan vd. (2021)'nin Türkiye genelinde yaptıkları araştırmada katılımcılara pandemi sürecinde market ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları sorulmuştur. Marketi tercih edenlerin oranı %65,6 iken online market hizmetlerini kullananların oranı %5,6 bulunmuştur. Aynı zamanda meyve sebze ihtiyacı için semt pazarlarını tercih edip etmedikleri sorusuna katılımcıların %30,3'ü tercih ettikleri yönünde cevap vermiştir. Yapılan bir diğer araştırmada tüketicilerin gıda satın alma yerleri incelendiğinde tüketicilerin en çok bakkal ve marketleri tercih ettikleri (%34,2) online alışverişi sadece yüzde 6,2'lık bir kısmın tercih ettiği görülmüştür (Gülçiçek Tolun & Bulut, 2021). Romanya'da yapılan bir diğer araştırmada pandemi döneminde tüketicilerin gıdaları satın aldıkları yerler incelendiğinde süpermarketlerin öne çıktığını, bunu özel mağazalar ve doğrudan üreticilerin izlediği görülmüştür. Çevrimiçi mağazalar Covid-19 öncesinde popüler değil iken olağan üstü hal sonrasında (yaklaşık %1) çok küçük bir tüketici grubu için bir seçenek haline geldiği bildirilmiştir (Dumitras vd., 2021).

4.4.1. Tüketicilerin pandemi sürecinde sebze-meyveyi en çok satın almayı tercih ettikleri yer durumlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişki

Tüketicilerin pandemi sürecinde sebze-meyveyi en çok satın aldıkları yer durumlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Ki-Kare ve G-test of goodness-of-fit analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre tüketicilerin pandemi sürecinde sebze-meyveyi en çok satın aldıkları yerlerin yaşadıkları yer durumlarıyla arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$).

Çizelge 4.15. Pandemi sürecinde tüketicilerin sebze meyve satın almak için tercih ettikleri yerlerin yaşadıkları yere göre değişimi

Pandemi döneminde sebze ve meyve satın almak için en çok nereyi tercih ettiniz?	Kentsel	Kırsal	Toplam
Süper Marketler	93	33	126
	%44,0	%15,9	%30,3
Semt Pazarları	70	50	120
	%33,7	%24,0	%28,8
Bakkal veya Manav	20	13	33
	%9,6	%6,3	%7,9
Online Market Hizmetleri	14	0	14
	%6,7	%0,0	%3,4
Kendim Yetiştirdim	7	90	97
	%3,4	%43,3	%23,3
Seyyar Manav	1	19	20
	%0,5	%9,1	%4,8
Diğer	3	3	6
	%1,4	%1,4	%1,4
Toplam	208	208	416
	%100,0	%100,0	%100,0
	$X^2 = 120,839;$ $df = 6;$ $P < 0,01^{**}$	$X^2 = 99,309;$ $df = 6;$ $P < 0,01^{**}$	$X^2 = 158,859$ $df = 6;$ $P < 0,01^{**}$
$X^2 = 134,6; P < 0,01^{**}$			

** $P < 0,01$ (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

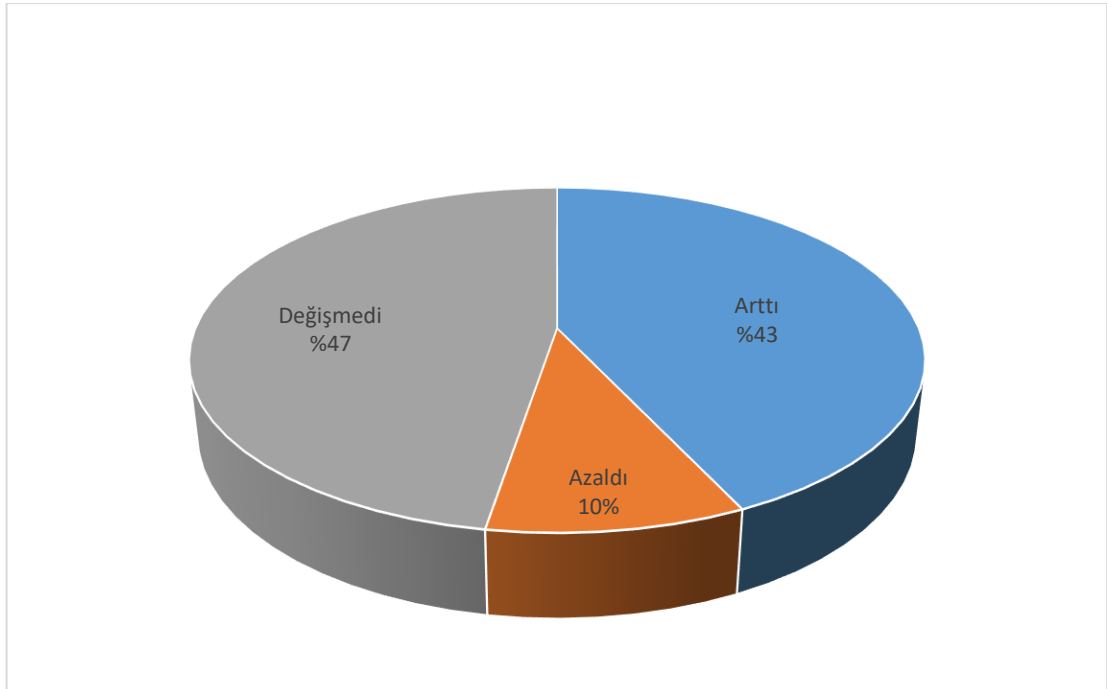
df: Serbestlik Derecesi

Çizelge 4.15 incelendiğinde kentsel alanda yaşayan tüketicilerin %44 ile en çok tercih ettikleri yer süper marketler olurken, kırsal alanda yaşayan tüketiciler %43,3 ile sebze ve meyvelerini en çok kendilerinin yetiştirdiklerini ifade etmişlerdir. Kentsel ve kırsal alanda yaşayan tüketicilerin ikinci olarak en çok tercih ettikleri yer %33,7'lik ve %24'lük

oranlarla semt pazarları olmuştur. New Yorklular ile yapılan benzer bir araştırmada katılımcıların yüzde 33'ü çiftçi pazarları veya topluluk destekli tarım gibi gıda kaynaklarını kullandığını ve yüzde 41'i evlere servis hizmetlerini kullandığını ve yüzde 25'i gıda tedariki için gıda yardımı programlarını kullandıklarını bildirmiştir (Clay & Rogus, 2021).

4.5. Tüketicilerin Pandemi Süresince Vücut Ağırlık Artış Durumlarına Göre Dağılımı

Ankete katılan tüketicilere “Pandemi süresince vücut ağırlık artışı nasıl değişti?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen yanıtların frekans analiziyle yüzde dağılımları hesaplanmıştır.

şekil 4.5. Tüketicilerin vücut ağırlık değişimlerinin dağılımı

Alınan cevaplara göre tüketicilerin %47'si pandemi süresince vücut ağırlık artışlarında değişim olmadığını, %43'ü arttığını ve %10'u azaldığını ifade etmiştir (şekil 4.5). Güney Afrika'da yapılan bir araştırmada bireylerin pandemi süresince kilo değişimleri araştırılmış ve tüketicilerin %45,1'i kilo aldığını bildirirken, %33,7'si kilolarında bir değişim olmadığını dile getirmiştir (Naicker vd., 2021). Danimarka'da yapılan bir başka çalışmada ise bireylerin pandemi sürecinde %28'inden fazlasının kilo artışı yaşadıkları

belirtilmiştir (Giacalone vd., 2020). Çin’de yapılan bir diğer araştırmada katılımcıların çoğunluğunun (%70,1) vücut ağırlığında değişim olmadığını bildirirken, %25’i artış ve %4,9’u azalma bildirmiştir (Yang vd., 2021).

4.5.1. Tüketicilerin pandemi süresince vücut ağırlık artış durumlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişki

Tüketicilerin pandemi süresince vücut ağırlık artışlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Ki-Kare ve G–test of goodness-of-fit analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre tüketicilerin vücut ağırlık artışlarıyla yaşadıkları yer arasında anlamlı bir ilişki görülmezken ($P>0,05$), kentsel ve kırsalın kendi içlerinde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($P<0,01$).

Çizelge 4.16. Pandemi süresince tüketicilerin vücut ağırlık artışlarının yaşadıkları yere göre değişimi

Pandemi süresince vücut ağırlık artışınız nasıl değişti?	Kentsel	Kırsal	Toplam
Arttı	98	81	179
	%47,1	%38,9	%43,0
Azaldı	23	17	40
	%11,1	%8,2	%9,6
Değişmedi	87	110	197
	%41,8	%52,9	%47,4
Toplam	208	208	416
	%100,0	%100,0	%100,0
	$X^2 = 27,077;$ $df = 2;$ $P < 0,01^{**}$	$X^2 = 37,879;$ $df = 2;$ $P < 0,01^{**}$	$X^2 = 31,375$ $df = 2;$ $P < 0,01^{**}$
$X^2 = 5,200; df = 2; P > 0,05$			

** $P < 0,01$ (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

df: Serbestlik Derecesi

Çizelge 4.16 incelendiğinde kentte yaşayan tüketiciler %47,1'lik oranla vücut ağırlıklarının arttığını ve %41,8 ile değişmediğini ifade ederken, kırsalda yaşayan tüketiciler %52,9'luk oranla vücut ağırlık artışlarında herhangi bir değişim olmadığını belirtmişlerdir. Yapılan görüşmeler sonucunda kırsalda yaşayan halkın karantina süreçlerinde kentte yaşayanlar kadar evlere kapanmadıkları, daha serbestçe dolaşabildiklerini ifade etmiş olmaları aynı zamanda evlerinin genelde bahçeli olması nedeniyle hareket alanlarının çok kısıtlanmadığı ve çoğunlukla kendi ürettikleri ürünleri yemeleri kilo değişimlerinde önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Aynı zamanda çiftçilik yapan ailelerin çoğunlukta olması ve bu süreçte çalışmaya ara vermemiş olmaları da çoğunlukla vücut ağırlık artışlarında neden değişim olmadığını açıklar niteliktedir.

4.6. Tüketicilerin Pandemi Sürecinde Gıda Satın Alma ve Tüketme Davranışlarındaki Değişiklikler

Ankette yer alan tüketicilerin pandemi sürecinde gıda satın alma ve tüketme davranışlarını belirlemeye yönelik toplamda 18 ifade 5'li Likert-tipinde düzenlenmiştir. Tüketicilere Çizelge 4.17'de verilen bu 18 ifadeye ne derecede katıldıkları sorulmuştur ve verilen cevaplara göre ortalamalar frekans analizleriyle hesaplanarak çizelgede verilmiştir.

Çizelge 4.17 incelediğinde tüketiciler 4,26 ortalama ile en çok "Covid-19 pandemi sürecinde gittiğim/gideceğim kafe ve restoranlarda personelin maske ve eldiven takması gerektiğini düşünüyorum." ifadesine katılmışlardır. İflazoğlu ve Aksoy (2020) tüketicilerin salgın sürecinde yiyecek ve içecek sektöründen beklentisine dair yaptıkları çalışmada tüketicilerin %98,3'ünün personelin maske ve eldiven kullanması gerektiğini düşündükleri sonucunu bildirmiştir.

Çizelge 4.17. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarındaki değişiklikler

İfadeler	Ortalama	Standart Sapma
1) Covid-19 pandemi döneminde market/gıda harcamalarım eskiye göre arttı.	3,63	1,57
2) Covid-19 dönemi sokağa çıkma kısıtlamalarında bir seferde daha fazla yiyecek için alışveriş yaptım.	2,97	1,64
3) Covid-19 pandemisi sokağa çıkma kısıtlamalarında bir gündeki öğün sayım arttı.	2,95	1,67
4) Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaça vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.	3,47	1,55
5) Covid-19 döneminde dışarıdan yemek sipariş vermek yerine, evde yapılmasını tercih ettim.	4,24	1,23
6) Covid-19 pandemi sürecinin ilk başlarında panik alımlarla gıda stoğu yaptım.	1,92	1,46
7) Covid-19 pandemi sürecinde yaşadığım kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duygular yeme ve içme alışkanlıklarımı değiştirdi.	2,37	1,57
8) Covid-19 salgını süresince sağlıklı atıştırılmalık (kuru yemiş, kuru meyve vb.) tüketimine özen gösterdim.	2,88	1,61
9) Covid-19 pandemi sürecinde bağışıklığımı güçlendirmek için vitamin ve mineral takviyesi almaya başladım.	1,96	1,54
10) Covid-19 döneminde organik sertifikalı gıda ürünlerine olan talebim arttı.	1,86	1,27
11) Fermente gıdaların (yoğurt, kefir, turşu, sirke vb.) Covid-19'u önleyebileceğini düşünüyorum.	2,84	1,43
12) Covid-19 pandemi süresince sebze ve meyveleri temizlemek için daha fazla zaman ve malzeme harcadım.	2,84	1,71
13) Covid-19 virüsü bulaşma riskini en aza indirmek için açıkta satılan gıda ürünleri yerine ambalajlı ürünler tercih ettim.	2,90	1,69
14) Covid-19 pandemi sürecinde sebze ve meyve alışverişlerimde eldiven kullanmaya özen gösterdim.	2,94	1,69
15) Covid-19 pandemi süresince alışveriş poşetlerimi kullanmadan önce bir süre açık havada beklettim.	2,44	1,66
16) Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.	3,11	1,49
17) Covid-19 pandemi sürecinde gittiğim/gideceğim kafe ve restoranlarda personelin maske ve eldiven takması gerektiğini düşünüyorum.	4,26	1,22
18) Gıda üretim ve satış yerlerindeki personelin Covid-19 aşısı olmasını önemsiyorum.	4,15	1,36

4,24 ortalama ile en yüksek katılım oranına sahip ikinci ifade “Covid-19 döneminde dışarıdan yemek sipariş vermek yerine, evde yapılmasını tercih ettim.” olmuştur. Sonuçları destekler nitelikte birçok araştırma vardır. Bolek (2021) yapmış olduğu çalışmada tüketicilerin %77’sinin pandeminin başlamasından bu yana daha fazla ev yapımı yemek tüketmeye başladıklarını bildirmiştir. Galali (2021) Covid-19 acil durumunda gıda alımındaki değişiklikleri incelemiştir. Ev yapımı ve evde hazırlanmış yiyeceklerin arttığı tespit edilmiştir. İspanyol nüfusunda yapılan bir diğer araştırmada ise katılımcıların %64,2’si daha fazla ve daha verimli yemek hazırladıklarını belirtmişlerdir (López-Moreno vd.,2020).

“Covid-19 pandemi döneminde market/gıda harcamalarım eskiye göre arttı.” ifadesine 3,63 ortalama ile yüksek bir katılım sağlanmıştır. Danimarka nüfusunda yapılan bir araştırmada katılımcıların önemli bir kısmı karantina döneminde daha sık atıştırma (%41,7) daha fazla yemek pişirme (%29,9) ve genel olarak daha fazla yemek yeme (%42,8) bildirmiştir. Bu sonuca bağlı olarak da insanların karantina sırasında evde önemli miktarlarda para harcadıklarını bildirmişlerdir. (Giacalone vd., 2020). Brezilya’da yapılan diğer bir araştırmada ise katılımcıların yaklaşık %60’ı genel olarak tüketilen gıda miktarında bir artış fark etmiştir. Ayrıca katılımcıların yaklaşık %52’si karantina sırasında gıda tüketiminin arttığını tamamen veya kısmen kabul etmişlerdir. Ankete katılanların %36,5’i de daha fazla miktarlarda yiyecek aldıklarını belirtmişlerdir (Ferreira Rodrigues vd., 2021).

“Covid-19 dönemi sokağa çıkma kısıtlamalarında bir seferde daha fazla yiyecek için alışveriş yaptım.” ifadesine 2,97 ortalama ile katılım sağlanmıştır. Brezilya’da yapılmış olan bir çalışmada yiyeceklerin nasıl elde edildiğine ilişkin olarak, katılımcıların %57’si market ve süpermarketlere yaptıkları seyahatleri azalttıklarını belirtirmişlerdir (Ferreira Rodrigues vd., 2021). İngiltere yapılmış bir diğer çalışmada bireylerin %30’u hâlâ yerinden alışveriş yaptıklarını ama sıklığının azaldığını bildirmişlerdir (Ogundijo vd., 2021). Yılmaz vd. (2020) üniversite öğrencilerinde yapmış oldukları çalışmada Covid-19 döneminde bir seferde daha fazla yiyecek için alışveriş yapmalarının arttığını bildirenlerin oranı %63,3 iken değişmediğini belirtenler %35 olarak kalmıştır.

“Covid-19 pandemisi sokağa çıkma kısıtlamalarında bir gündeki öğün sayım arttı.” ifadesine 2,95 ortalama ile katılım sağlanmıştır. Macit (2020) yapmış olduğu çalışmada Covid-19 öncesi bireylerin %13,2’si üç veya daha fazla sayıda ara öğün yaptığını bildirirken Covid-19 sonrası bu durumun %30,8’e çıktığını tespit etmiştir. Bolek (2021) yapmış olduğu çalışmada ise Covid 19 başladığından beri daha sık yedim diyenlerin oranı %62 bulunmuştur.

“Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.” ifadesine 3,47 ile oldukça yüksek bir ortalama ile katılım sağlanmıştır. Temizkan vd. (2021) yapmış oldukları çalışmada bu dönemde ekmek ihtiyacınızı nasıl karşıladınız sorusuna tüketicilerin %15,8’i evde yaparak yanıtını vermiştir. Yılmaz vd. (2020) yapmış oldukları çalışmada hamur işleri almak yerine onları evde yapıyorum ifadesine %69,9’u arttı, %29,3’ü değişmedi yanıtını vermiştir. İtalya’da yapılan bir araştırmada İtalyanların yemek pişirmek ve her şeyden önce yoğurt için daha fazla istekleri olmuştur. Buna göre ev yapımı tatlı, ekmek ve pizza tüketimlerinin arttığı tespit edilmiştir (Di Renzo vd., 2020).

“Covid-19 pandemi sürecinde yaşadığım kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duygular yeme ve içme alışkanlıklarımı değiştirdi.” ifadesine 2,37 ortalama ile katılım sağlanmıştır. Güney Afrika’da yapılan bir çalışmada tüketicilere pandemi döneminde yeme alışkanlıklarının değişip değişmediği sorulmuştur. Kötü yönde değişti diyenlerin oranı %36,8 iken iyileşti diyenlerin oranı %28,5 ve değişmedi diyenlerin oranı %34,6 olarak belirtilmiştir (Naicker vd., 2021). İstanbul’da yapılan bir diğer araştırmada katılımcıların %74,2’si pandemiye yaşadıkları stres ve kaygının beslenme alışkanlıklarını olumsuz etkilediğini bildirmiştir (Dinçer ve Kolcu, 2021).

“Covid-19 salgını süresince sağlıklı atıştırmalık (kuru yemiş, kuru meyve vb.) tüketimine özen gösterdim.” ifadesine 2,88 ortalama ile katılım sağlanmıştır. Yapılan anket görüşmeleri sonucunda tüketicilerin çoğunluğunun kuru yemiş kuru meyve gibi gıdaları pandemiden önce tüketiyorlarsa bu tüketime devam ettiklerini ancak tüketmiyorlarsa pandemiden sonra meyvenin kendisini yemeyi tercih ettiklerini sözlü olarak beyan etmişlerdir.

Tüketicilerin 1,96 ortalama ile bağışıklığı güçlendirici vitamin mineral takviyesi almayı çok az tercih ettikleri görülmektedir. Yapılan anket görüşmeleri sonucunda tüketicilerin çoğunluğu eczanelerden vitamin mineral takviyesi almak yerine bunu doğal yollardan sebze meyve yiyerek karşılamayı tercih ettiklerini bildirmiştir. Yapılan çalışmalara baktığımızda ise Yılmaz vd. (2020) yapmış oldukları çalışmada Covid-19 sırasında tüketicilerin %90,3'ünün besin takviyesi kullanmadıklarını bildirmiştir. Macit (2020) yapmış olduğu çalışmasında Covid-19 sonrası besin desteği kullanımına başlama durumunu araştırmıştır ve katılımcıların %63,9'u hayır yanıtını vermiştir.

Katılımın en az olduğu 1,86 ortalama ile "Covid-19 döneminde organik sertifikalı gıda ürünlerine olan talebim arttı." ifadesi olmuştur. Bunun altında yatan sebebin anket görüşmeleri sonucunda bireylerin günümüzde organik gıda ürünlerine olan güvenlerinin olmadıklarını beyan etmiş olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Tüketicilerin 1,92 ortalama ile pandemi sürecinde gıda stoğu yapmayı çok tercih etmedikleri görülmektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda tüketicilerin büyük bir çoğunluğu stokçuluğa sıcak bakmadıklarını ifade etmiştir.

"Fermente gıdaların (yoğurt, kefir, turşu, sirke vb.) Covid-19'u önleyebileceğini düşünüyorum." ifadesine katılımcılar 2,84 ortalama ile katılmışlardır. Anket görüşmelerinde tüketicilerin büyük bir çoğunluğu kararsız olduklarını, bu yönde bilgilerinin olmadıklarını beyan etmiş olup, diğer büyük bir çoğunluğu ise bu tür gıdaların bağışıklığımızı desteklemede etkili olabileceğini ancak virüsü önleyebileceğini düşünmediklerini söylemişlerdir. Yılmaz vd. (2020) gıdaların Covid-19'u önleyebileceği inancı ile ilgili üniversite öğrencilerine soru yöneltmiştir ve tüketicilerin %78,8'i sadece tek bir gıdanın değil Covid-19'u önlemede yeterli ve dengeli beslenmenin önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Ek olarak öğrencilerin %6,9'u sarımsağın tek başına COVID-19 hastalığını iyileştirebileceğine inanıyordu. Diğer %4'ü ise kırmızı, sarı ve turuncu renkli meyve ve sebzelere inanmaktaydı. Diğer cevaplar ise sirke, yoğurt kefir, sumak, sakatat, zerdeçal gibi cevaplar olmuştur. Bu konuyla ilgili DSÖ'nün yapmış olduğu açıklamalarda COVID-19'a yakalanmamızı engelleyecek tek bir gıda ürününün olmadığını, bağışıklık sisteminin birçok besinin desteğine ihtiyaç duyduğu, sağlıklı ve

dengeli beslenme için kepekli tahıllar, baklagiller, sebzeler, meyveler, kuruyemişler ve hayvansal kaynaklı besinler gibi çeşitli besinlerin tüketilmesi gerektiğini önermiştir. Bitki çayları, bitkisel takviyeler, probiyotikler, zencefil, sarımsak acı biber gibi besinlerin Covid-19'dan koruduğuna dair bir kanıt olmadığını bildirmiştir (WHO, 2020).

“Covid-19 pandemi süresince sebze ve meyveleri temizlemek için daha fazla zaman ve malzeme harcadım.” ifadesine katılımcılar 2,84 ortalama ile katılmışlardır. Görür (2021) akademisyenler ve öğrenciler arasında yapmış olduğu çalışmasında pandemi döneminde her iki grubun da sebze ve meyveyi tüketmeden önce sirkeli suda bekletenlerin sayısının artarak üç katına çıktığını rapor etmiştir.

“Covid-19 virüsü bulaşma riskini en aza indirmek için açıkta satılan gıda ürünleri yerine ambalajlı ürünler tercih ettim.” ifadesine katılımcılar 2,90 ortalama ile katılmışlardır. Bolek (2021) yapmış olduğu çalışmasında katılımcıların %73'ü paketlenmiş gıdaların sağlıklı olma konusunda daha olumlu bir görüşüm oldu ifadesine evet yanıtlarını verirken, yüzde 27'si hayır asla yanıtını vermiştir. Alhuseini ve Alqahtani (2020) yapmış oldukları çalışmada pandemi döneminde dışarıdaki ürünlerden gıda hijyeni kaygısı bildiren katılımcıların sayısında %17,3'ten %72,9'a belirgin bir artış olduğunu bildirmişlerdir. Brezilya'da yapılan diğer bir çalışmada tüketicilerin %41'i paketli ürünleri tercih ettiğini belirtirken %34'ü kayıtsız kalmıştır (Ferreira Rodrigues vd., 2021).

“Covid-19 pandemi sürecinde sebze ve meyve alışverişlerimde eldiven kullanmaya özen gösterdim.” ifadesine katılımcılar 2,94 ortalama ile katılmışlardır. Yapılan bir araştırmada bütün alışverişlerimde özellikle sebze meyve seçerken eldiven kullanımım arttı diyen tüketicilerin oranı %80 iken değişmedi diyenlerin oranı %20 çıkmıştır (Yılmaz vd., 2020).

“Covid-19 pandemi süresince alışveriş poşetlerimi kullanmadan önce bir süre açık havada beklettim.” ifadesine katılımcılar 2,44 ortalama ile katılmışlardır. Yapılan bir diğer araştırmada tüketicilerin yüzde 53'ü satın aldıkları ürünleri yerleştirmeden önce bir süre balkonda bekletmelerinin arttığını ifade etmiştir (Yılmaz vd., 2020).

“Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesine katılımcılar 3,11 gibi yüksek bir ortalama ile katılmışlardır. DSÖ’nün bu konuda yaptığı açıklamada şu anda insanların Covid-19’u yiyeceklerden kapabileceğine dair bir kanıt olmadığını Covid-19’a neden olan virüsün, gıdalarda bulunan bilinen diğer virüslere ve bakterilere benzer sıcaklıklarda öldürülebileceğini ifade edilmektedir. Koronavirüslerin çoğalmak ve hayatta kalmak için canlı bir hayvana veya insan konakçıya ihtiyaç duyacağı ve gıda paketlerinin yüzeyinde çoğalamayacağını bildirilmiştir. Gıda ambalaj malzemelerinin dezenfekte edilmesinin gerekli olmadığı, ancak gıda paketlerine dokunduktan sonra ve yemekten önce ellerin uygun şekilde yıkanması gerektiği belirtilmiştir (WHO, 2020). Görür (2021) akademisyenler ve öğrenciler arasında yaptığı çalışmada akademisyenlerin %56,3’ü ve öğrencilerin %55,3’ü taze, pişirilmeden yenen gıdalardan Covid-19’a yakalanılabileceğini söylemişlerdir. Pişirme işleminin virüsü öldürebileceğini savunan akademisyenlerin oranı %66,3 iken öğrenciler %40,5 oranında kalmıştır. Gıda ambalajlarının tüketilmeden önce temizlenmesi gerektiğini akademisyenlerin %83’ü öğrencilerin ise %91’i savunmuştur.

“Gıda üretim ve satış yerlerindeki personelin Covid-19 aşısı olmasını önemsiyorum.” ifadesine katılımcılar 4,15 gibi çok yüksek bir katılım oranı ile katılmışlardır. Yılmaz vd. (2021) yapmış oldukları çalışma ile Türkiye’deki insanların Covid-19 aşısına yaklaşımını tespit etmek istemişlerdir. Katılımcıların %41,2’si COVID-19 aşısı olmaya olumlu yaklaşırken, %20,9’u olumsuz ve %37,9’u ise kararsız kaldıklarını belirtmiştir.

4.6.1. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışları ile yaşadıkları yer arasındaki ilişkiye yönelik Bağımsız Örneklem T-testi

Tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarına yaşadıkları yerin etkisini görmek amacıyla Çizelge 4.17’de verilen 18 ifadeye Bağımsız Örneklem T-testi uygulanmıştır (Çizelge 4.18). Test uygulanmadan önce T testinin uygunluğu için 18 ifadeye Normallik Analizleri uygulanmıştır. Normallik Analizi sonuçlarında her bir ifadenin Skewness ve Kurtosis (çarpıklık ve basıklık) değerleri -2 ile +2 arasında olduğundan normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır (George & Mallery, 2010; Gülçiçek Tolun & Bulut, 2021). Elde edilen sonuçlara göre 18 ifadenin 13’ünde istatistiki olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu sebeple Çizelge 4.18’de sadece bu 13 ifadeye yer verilmiştir.

Çizelge 4.18. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişkiye yönelik T testi

İfadeler	Kentsel (n=208)		Kırsal (n=208)		T testi	
	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	T	P
2) Covid-19 dönemi sokağa çıkma kısıtlamalarında bir seferde daha fazla yiyecek için alışveriş yaptım.	3,20	1,57	2,75	1,69	2,864	0,004**
3) Covid-19 pandemisi sokağa çıkma kısıtlamalarında bir gündeki öğün sayım arttı.	3,12	1,58	2,78	1,76	2,089	0,037*
4) Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaç vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.	3,25	1,57	3,68	1,5	-2,874	0,004**
5) Covid-19 döneminde dışarıdan yemek sipariş vermek yerine, evde yapılmasını tercih ettim.	3,75	1,42	4,73	0,73	-8,886	0,000**
6) Covid-19 pandemi sürecinin ilk başlarında panik alımlarla gıda stoğu yaptım.	2,14	1,46	1,70	1,43	3,121	0,002**
7)Covid-19 pandemi sürecinde yaşadığım kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duygular yeme ve içme alışkanlıklarımı değiştirdi.	2,59	1,56	2,14	1,56	2,922	0,004**
9)Covid-19 pandemi sürecinde bağışıklığımı güçlendirmek için vitamin ve mineral takviyesi almaya başladım.	2,37	1,62	1,55	1,34	5,578	0,000**
10) Covid-19 döneminde organik sertifikalı gıda ürünlerine olan talebim arttı.	2,24	1,40	1,48	0,99	6,406	0,000**
13) Covid-19 virüsü bulaşma riskini en aza indirmek için açıkta satılan gıda ürünleri yerine ambalajlı ürünler tercih ettim.	3,24	1,58	2,56	1,74	4,168	0,000**

Çizelge 4.18. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının yaşadıkları yer ile arasındaki ilişkiye yönelik T testi (devam)

İfadeler	Kentsel (n=208)		Kırsal (n=208)		T testi	
	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	T	P
14) Covid-19 pandemi sürecinde sebze ve meyve alışverişlerimde eldiven kullanmaya özen gösterdim.	3,27	1,60	2,61	1,72	4,079	0,000**
16) Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.	2,95	1,44	3,27	1,53	-2,244	0,025*
17) Covid-19 pandemi sürecinde gittiğim/gideceğim kafe ve restoranlarda personelin maske ve eldiven takması gerektiğini düşünüyorum.	3,96	1,42	4,57	0,88	-5,313	0,000**
18) Gıda üretim ve satış yerlerindeki personelin Covid-19 aşısı olmasını önemsiyorum.	3,67	1,58	4,63	0,87	-7,745	0,000**

Ort: Ortalama Ss: Standart Sapma T: T değeri

* $P < 0.05$ (Sonuçlar %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

** $P < 0.01$ (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

“Covid-19 dönemi sokağa çıkma kısıtlamalarında bir seferde daha fazla yiyecek için alışveriş yaptım.”, “Covid-19 pandemisi sokağa çıkma kısıtlamalarında bir gündeki öğün sayım arttı.”, “Covid-19 pandemi sürecinin ilk başlarında panik alımlarla gıda stoğu yaptım.”, “Covid-19 pandemi sürecinde yaşadığım kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duygular yeme ve içme alışkanlıklarımı değiştirdi.”, Covid-19 pandemi sürecinde bağışıklığımı güçlendirmek için vitamin ve mineral takviyesi almaya başladım.”, “Covid-19 döneminde organik sertifikalı gıda ürünlerine olan talebim arttı.”, “Covid-19 virüsü bulaşma riskini en aza indirmek için açıkta satılan gıda ürünleri yerine ambalajlı ürünler tercih ettim.”, “Covid-19 pandemi sürecinde sebze ve meyve alışverişlerimde eldiven kullanmaya özen gösterdim.” ifadelerine kentte yaşayan tüketiciler kırsalda yaşayan tüketicilere göre anlamlı bir şekilde daha yüksek ortalama ile katıldıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.18).

İspanya’da yapılan bir araştırmaya göre tüketicilerin alışveriş sıklığı karantinadan önce haftada iki kez (%50) veya haftada bir (%35) kez iken, sokağa çıkma yasağı duyurulduktan sonra alışveriş sıklığında önemli bir değişiklik meydana geldiği, haftalık alışveriş ana sıklık (%76,5) halini alırken, haftada iki kez diyenlerin oranının %13,65’e düştüğü ve günlük alışverişin (%1,12) neredeyse kaybolduğu ifade edilmiştir (Laguna vd., 2020). Bu bulgular ışığında, sokağa çıkma yasaklarından kentte yaşayan bireylerin kırsala göre daha çok etkilendikleri göz önüne alınırsa alışverişlerini kırsala göre daha fazla toplu bir şekilde yapmak durumunda kaldıkları söylenebilmektedir.

López-Moreno vd. (2020) yapmış oldukları çalışmada genel olarak katılımcıların %54,4’ünün karantina sırasında diyetlerini değiştirdiklerini bildirmiştir. Kentte yaşayan bireylerin sokağa çıkma yasaklarında kırsala göre daha katı bir şekilde evlere kapanmalarından dolayı yaşadıkları stres, kaygının daha çok olmasından kaynaklı diyetlerini daha güçlü bir şekilde etkilemesine neden olduğu söylenebilir.

Kentte yaşayan halkın 2,37 ortalama katılım ile kırsala göre (1,55) daha fazla vitamin ve mineral takviyesi aldığı tespit edilmiştir. Bu durumun kırsalda yaşayan tüketicilerin vitamin mineral ihtiyaçlarını daha çok kendi ürettikleri meyve sebzeyi tüketerek karşılamayı tercih ettiklerini bildirmiş olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kentsel alanda yaşayan tüketicilerin 2,24 katılım ile kırsala göre (1,48) organik sertifikalı ürünlere olan talebi anlamlı derecede daha yüksek çıkmıştır. Bunun nedeninin yapılan anket görüşmeleri sonucunda kırsal alanda yaşayan halkın kendi yetiştirdiği ürünü veya üreticiden doğrudan aldığı ürünleri zaten organik olarak gördüklerini beyan etmiş olmalarından kaynaklı organik sertifikalı ürünlere ihtiyaç duymadıkları söylenebilir. Bahşi ve Akça (2019) tüketicilerin organik tarım ürünlerine olan bakış açısını anlamak amacıyla yapmış oldukları çalışmada tüketicilerin organik ürün kavramını tam olarak bilmediklerini ve köyde yetiştirilen ürünlerle birbirine karıştırdıklarını tespit etmişlerdir.

Kentsel alanda tüketiciler sebze meyveyi daha çok marketlerden almayı tercih ettiklerinden dolayı eldiven kullanımına daha fazla özen göstermek durumunda kalmışlardır. Çünkü Sağlık Bakanlığı’nın yayımlanmış olduğu Covid-19 salgın yönetimi ve çalışma rehberine göre market veya süpermarketlerde müşterilerin sebze meyve gibi açıkta olan ürünleri seçerken tek kullanımlık eldiven kullanılması gerektiği yazmaktadır

(T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021). Ancak kırsal alandaki tüketiciler kendi üretimi dışında daha çok pazarlardan veya seyyar manavlardan ürün aldıklarından dolayı eldiven kullanmayı daha az tercih ettikleri söylenebilir. Yapılan görüşmeler sonucunda özellikle pandemi döneminde semt pazarlarındaki satıcıların müşterilere seçme hakkı tanımayıp kendileri seçtiklerinden dolayı da eldiven kullanma oranının kırsalda daha düşük çıktığı düşünülmektedir.

“Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.”, “Covid-19 döneminde dışarıdan yemek sipariş vermek yerine, evde yapılmasını tercih ettim.”, “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.”, “Covid-19 pandemi sürecinde gittiğim/gideceğim kafe ve restoranlarda personelin maske ve eldiven takması gerektiğini düşünüyorum.”, “Gıda üretim ve satış yerlerindeki personelin Covid-19 aşısı olmasını önemsiyorum.” ifadelerine ise kırsalda yaşayan tüketiciler kentte yaşayan tüketicilere göre anlamlı bir şekilde daha yüksek ortalama ile katıldıklarını belirtmişlerdir.

Yapılan anket görüşmeleri sonucunda kırsal alanda yaşayan halkın salgın öncesindeki yaşam tarzlarına bakıldığında daha çok yemeğini ve hamur işlerini evde kendilerinin yapmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu durumun kırsal alanda hazır yiyeceklere ulaşmanın zor olması ve kırsal alandaki kadınların çoğunluğunun ev hanımı olması ve çalışan kesimin azlığından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

4.6.2. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışları ile cinsiyetleri arasındaki ilişkiye yönelik Bağımsız Örneklem T-Testi

Tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarına cinsiyetin etkisini görmek amacıyla anketteki 18 ifadeye bağımsız örneklem T testi uygulanmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre 18 ifadeden sadece 4 ifadede anlamlı farklılık tespit edilmiştir ve sadece bu 4 ifadeye yer verilmiştir (Çizelge 4.19). Elde edilen sonuçlara göre “Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.”, “ Covid-19 pandemi sürecinin ilk başlarında panik alımlarla gıda stoğu yaptım.”, “Covid-19 pandemi sürecinde bağışıklığımı güçlendirmek için vitamin ve mineral takviyesi almaya başladım.”, “Covid-19 pandemi süresince alışveriş poşetlerimi kullanmadan önce bir süre açık havada beklettim.” ifadelerine kadınlar

erkeklerle göre anlamlı bir şekilde daha yüksek ortalama ile katıldıklarını belirtmişlerdir. Toplumsal cinsiyet rollerini göz önünde bulundurduğumuzda mutfak yönetiminin daha çok kadınlarda olmasından kaynaklı sonuçlar olarak açıklanabilmektedir. İspanya’da yapılan bir çalışmada takviye alımının kadınlarda daha yüksek oranda olduğu bildirilmiştir (%22,5 kadın ve %15,3 erkek) (López-Moreno ,2020).

Çizelge 4.19. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının cinsiyetleri ile arasındaki ilişkiye yönelik T testi

İfadeler	Kadın (n=208)		Erkek (n=208)		T testi	
	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	T	P
4) Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.	3,64	1,49	3,29	1,59	2,355	0,019*
6) Covid-19 pandemi sürecinin ilk başlarında panik alımlarla gıda stoğu yaptım.	2,10	1,53	1,74	1,36	2,568	0,011*
9)Covid-19 pandemi sürecinde bağışıklığımı güçlendirmek için vitamin ve mineral takviyesi almaya başladım.	2,23	1,64	1,69	1,38	3,588	0,000**
15) Covid-19 pandemi süresince alışveriş poşetlerimi kullanmadan önce bir süre açık havada beklettim.	2,83	1,69	2,05	1,54	4,910	0,000**

Ort: Ortalama Ss: Standart Sapma T: T değeri

*: $P < 0.05$ (Sonuçlar %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

** $P < 0.01$ (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

4.6.3. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışları ile medeni durumları arasındaki ilişkiye yönelik Bağımsız Örneklem T-Testi

Tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarına medeni durumun etkisini görmek amacıyla bağımsız örneklem T testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre 18 ifadeden sadece 7 ifadede anlamlı farklılık tespit edilmiştir ve sadece bu 7 ifadeye yer verilmiştir (Çizelge 4.20).

Çizelge 4.20. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının medeni durum ile arasındaki ilişkiye yönelik T testi

İfadeler	Bekar (n=135)		Evli (n=281)		T testi	
	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	T	P
4) Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.	3,16	1,54	3,61	1,53	-2,792	0,005**
5) Covid-19 döneminde dışarıdan yemek sipariş vermek yerine, evde yapılmasını tercih ettim.	3,73	1,43	4,48	1,04	-5,485	0,000**
7) Covid-19 pandemi sürecinde yaşadığım kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duygular yeme ve içme alışkanlıklarımı değiştirdi.	2,59	1,57	2,26	1,57	2,026	0,043*
9) Covid-19 pandemi sürecinde bağışıklığımı güçlendirmek için vitamin ve mineral takviyesi almaya başladım.	2,20	1,54	1,84	1,53	2,224	0,027*
13) Covid-19 virüsü bulaşma riskini en aza indirmek için açıkta satılan gıda ürünleri yerine ambalajlı ürünler tercih ettim.	3,16	1,64	2,77	1,70	2,174	0,030*
17) Covid-19 pandemi sürecinde gittiğim/gideceğim kafe ve restoranlarda personelin maske ve eldiven takması gerektiğini düşünüyorum.	3,99	1,37	4,40	1,12	-3,050	0,003*
18) Gıda üretim ve satış yerlerindeki personelin Covid-19 aşısı olmasını önemsiyorum.	3,91	1,43	4,27	1,31	-2,437	0,016*

Ort: Ortalama Ss: Standart Sapma T: T değeri

*: $P < 0.05$ (Sonuçlar %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

** $P < 0.01$ (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

Elde edilen sonuçlara göre “Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.”, Covid-19 döneminde dışarıdan yemek sipariş vermek yerine, evde yapılmasını tercih ettim.”, “Covid-19 pandemi sürecinde gittiğim/gideceğim kafe ve restoranlarda personelin maske ve eldiven

takması gerektiğini düşünüyorum.”, “Gıda üretim ve satış yerlerindeki personelin Covid-19 aşısı olmasını önemsiyorum.” ifadelerine evli olan tüketiciler bekar olan tüketicilere göre anlamlı bir şekilde daha yüksek ortalama ile katıldıklarını belirtmişlerdir. Covid-19 bulaşması konusunda evli olan bireylerin kendileri dışında ailelerini de düşünmek zorunda olmalarından kaynaklı daha titiz davrandıkları söylenebilir.

“Covid-19 pandemi sürecinde yaşadığım kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duygular yeme ve içme alışkanlıklarımı değiştirdi.”, Covid-19 pandemi sürecinde bağışıklığımı güçlendirmek için vitamin ve mineral takviyesi almaya başladım.”, “Covid-19 virüsü bulaşma riskini en aza indirmek için açıkta satılan gıda ürünleri yerine ambalajlı ürünler tercih ettim.” ifadelerine ise bekar tüketiciler evli tüketicilere göre daha yüksek ortalama ile katıldıklarını belirtmişlerdir.

4.6.4. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının yaşadıkları yer ve yaş ile ilişkisine yönelik iki yönlü ANOVA analizi

Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarına yaşadıkları yer ile yaş durumlarının ayrı ayrı ve ortak etkisini belirlemek için iki yönlü ANOVA analizi uygulanmıştır. 18 ifadeden her birinin analizin ön koşulları olan verilerin normal dağılımı ve varyansların homojenliği varsayımını sağlayıp sağlamadığına bakılmıştır. 8, 11 ve 16. ifade ön koşulları karşıladığından bu 3 ifade rapor edilmiştir.

8. ifade olan “Covid-19 salgını süresince sağlıklı atıştırmalık (kuru yemiş, kuru meyve vb.) tüketimine özen gösterdim.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Çizelge 4.21’de analizin betimleyici sonuçları verilirken Çizelge 4.22’te analizin anlamlılık düzeyinde sonuçları verilmiştir.

Betimleyici sonuç çizelgesi incelendiğinde kentsel ve kırsal alanda yaşayan 31-45 yaş arası tüketicilerin sağlıklı atıştırmalık tüketimine diğer yaş gruplarına göre daha fazla özen gösterdikleri görülmektedir (Çizelge 4.21). Çizelge 4.22 incelendiğinde ise yaş durumunun ve kentsel-kırsal ve yaş durumunun birlikte ortak etkisinin tüketicilerin pandemi döneminde sağlıklı atıştırmalık tüketimini anlamlı etkilediği görülmektedir. ($P < 0,05$).

Çizelge 4.21. “Covid-19 salgını süresince sağlıklı atıştırılmalık (kuru yemiş, kuru meyve vb.) tüketimine özen gösterdim.” ifadesi için yaşanılan yer ve yaş durumuna göre iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar

Kentsel-Kırsal	Yaş	Ortalama	Standart Sapma	N (Kişi Sayısı)
Kentsel	18-30	2,95	1,44	85
	31-45	3,32	1,56	76
	46-60	2,46	1,55	39
	61-85	3,25	1,49	8
	Toplam	3,00	1,53	208
Kırsal	18-30	1,93	1,54	14
	31-45	3,33	1,62	48
	46-60	2,91	1,68	78
	61-85	2,37	1,62	68
	Toplam	2,76	1,68	208
Toplam	18-30	2,81	1,49	99
	31-45	3,32	1,59	124
	46-60	2,76	1,64	117
	61-85	2,46	1,62	76
	Toplam	2,88	1,61	416

Çizelge 4.22. “Covid-19 salgını süresince sağlıklı atıştırılmalık (kuru yemiş, kuru meyve vb.) tüketimine özen gösterdim.” ifadesi için yaşanılan yer ve yaş durumuna göre iki yönlü ANOVA analizi sonuçlar

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Kentsel-Kırsal	7,025	1	7,025	2,829	0,093
Yaş	36,327	3	12,109	4,876	0,002**
Kentsel-Kırsal*Yaş	22,873	3	7,624	3,070	0,028*

F: Anova F testi değeri

*: $P < 0.05$ (Sonuçlar %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

Yapılan Post-hoc Tukey analizine göre 31-45 yaş arası grubun 46-60 ve 61-85 yaş grubuna göre anlamlı bir şekilde Covid-19 salgını süresince sağlıklı atıştırmalık tüketimlerine daha çok önem gösterdikleri tespit edilmiştir. Bunun nedeninin eğitim durumundan kaynaklı farklılık olabileceği düşünülerek eğitim ve yaş arasında Ki-Kare analizi yapılmıştır. Sonuçlara göre 31-45 yaş tüketici grubun eğitim seviyesi 46-60 ve 61-85 yaş grubuna göre daha yüksek çıkmıştır. Yapılan bir araştırmada bireylerin eğitim seviyelerinin kaliteli ve sağlıklı ürünlerin tercihinde doğru orantılı olarak etken olduğu ifade edilmiştir (Yılmaz, 2008). Aynı zamanda kuru yemiş, kuru meyve gibi gıda ürünlerinin fiyatlarının yüksek olmasının da sonuçlarda etkili olduğu düşünülerek yapılan Ki-Kare yaş ve gelir durumu karşılaştırmalarına göre 31-45 yaş arası tüketicilerin gelir durumunun daha iyi olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.23. “Fermente gıdaların (yoğurt, kefir, turşu, sirke vb.) Covid-19’u önleyebileceğini düşünüyorum.” ifadesi için yaşanan yer ve yaş durumuna göre iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar

Kentsel-Kırsal	Yaş	Ortalama	Standart Sapma	N(Kişi Sayısı)
Kentsel	18-30	2,65	1,33	85
	31-45	2,92	1,43	76
	46-60	2,44	1,47	39
	61-85	3,62	0,92	8
	Toplam	2,75	1,40	208
Kırsal	18-30	2,00	1,24	14
	31-45	3,00	1,61	48
	46-60	2,97	1,50	78
	61-85	3,03	1,39	68
	Toplam	2,93	1,47	208
Toplam	18-30	2,56	1,33	99
	31-45	2,95	1,50	124
	46-60	2,79	1,50	117
	61-85	3,09	1,30	76
	Toplam	2,84	1,44	416

Çizelge 4.24. “Fermente gıdaların (yoğurt, kefir, turşu, sirke vb.) Covid-19’u önleyebileceğini düşünüyorum.” ifadesi için yaşanan yer ve yaş durumuna göre iki yönlü ANOVA analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Kentsel-Kırsal	1,324	1	1,324	0,655	0,419
Yaş	22,837	3	7,612	3,768	0,011*
Kentsel-Kırsal*Yaş	15,048	3	5,016	2,483	0,060

F: Anova F testi değeri

*: $P < 0.05$ (Sonuçlar %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

11. ifade olan “Fermente gıdaların (yoğurt, kefir, turşu, sirke vb.) Covid-19’u önleyebileceğini düşünüyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Çizelge 4.23’te analizin betimleyici sonuçları verilirken çizelge 4.24’te analizin anlamlılık düzeyinde sonuçları verilmiştir.

Betimleyici sonuç çizelgesi incelendiğinde kentsel ve kırsal alanda yaşayan 61-85 yaş arası grubun fermente gıdaların Covid-19’u önleyebileceğini diğer yaş gruplarına göre daha çok düşündüğü söylenebilmektedir (Çizelge 4.23). Çizelge 4.24 incelendiğinde yaş faktörünün tüketicilerin fermente gıdaların Covid-19’u önleyebileceğine dair olan düşüncelerini anlamlı bir şekilde etkilediği görülmektedir ($P < 0,05$). Bunun nedeninin eğitim durumundan kaynaklı farklılık olabileceği düşünülerek eğitim ve yaş arasında Ki-Kare analizi yapılmıştır. Sonuçlara göre 61-85 yaş arası grubun yüzde 60’ının ilköğretim öğrenim durumunda olduğu bulunmuştur. Yapılan bir araştırmada bireylerin beslenme bilgi düzeylerinin eğitim seviyesi ile doğru orantılı olarak değiştiği sonucuna varılmıştır (Çekal, 2008). Aynı zamanda 61-85 yaş arası grubun gençlere göre geleneksel düşünce yaklaşımıyla yoğurt, kefir, turşu gibi fermente gıdaların Covid-19’u önleyebileceğini düşündükleri söylenebilir. Kentsel-kırsal ve yaş durumunun birlikte ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir ($P > 0,05$).

16. ifade olan “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Çizelge

4.25'te de analizin betimleyici sonuçları verilirken Çizelge 4.26'de analizin anlamlılık düzeyinde sonuçları verilmiştir.

Çizelge 4.25. “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar

Kentsel-Kırsal	Yaş	Ortalama	Standart Sapma	N(Kişi Sayısı)
Kentsel	18-30	2,67	1,38	85
	31-45	3,11	1,41	76
	46-60	3,28	1,52	39
	61-85	2,75	1,49	8
	Toplam	2,95	1,44	208
Kırsal	18-30	4,14	1,17	14
	31-45	3,50	1,60	48
	46-60	3,17	1,61	78
	61-85	3,06	1,40	68
	Toplam	3,27	1,53	208
Toplam	18-30	2,88	1,45	99
	31-45	3,26	1,50	124
	46-60	3,21	1,58	117
	61-85	3,03	1,40	76
	Toplam	3,11	1,49	416

Çizelge 4.26. “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi sonuçlar

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Kentsel-Kırsal	14,374	1	14,374	6,637	0,010**
Yaş	4,990	3	1,66	0,768	0,512
Kentsel-Kırsal*Yaş	20,764	3	6,92	3,196	0,023*

F: Anova F testi değeri *: $P < 0.05$ (Sonuçlar %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

** $P < 0.01$ (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

Betimsleyici sonuç çizelgesi incelendiğinde kentsel alanda yaşıyan tüketicilerden en çok 46-60 yaş arası grubun ısıll işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanırken, kırsal alanda yaşıyan tüketicilerden en çok 18-30 yaş arası tüketicilerin inanmakta olduğu görülmektedir (Çizelge 4.25). Çizelge 4.26 incelendiğinde yaşılan yer ($P<0,01$) ve yaşılan yer ile yaş durumlarının birlikte olarak, tüketicilerin ısıll işlem görmemiş gıdalardan virüs bulaşabileceğine olan inançlarını anlamlı bir şekilde etkilediği görülmektedir ($P<0,05$). Daha önce Bağımsız Örneklem T-Testinde yaşılan yer durumunun bu ifadeye olan etkisi incelenmiştir (bkz. Çizelge 4.18).

4.6.5. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının yaşadıkları yer ve öğrenim durumu ile ilişkisine yönelik iki yönlü ANOVA analizi

Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarına yaşadıkları yer ile öğrenim durumlarının ayrı ayrı ve ortak etkisine bağlı anlamlı bir fark gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bunun için de iki yönlü ANOVA analizi uygulanmıştır. 18 ifadeden her bir ifade için analizin ön koşulları olan verilerin normal dağılımı ve varyansların homojenliği varsayımını sağlayıp sağlamadığına bakılmıştır. 4 ve 16. ifade ön koşulları karşıladığından bu iki ifade rapor edilmiştir.

4. ifade olan “Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaça vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Çizelge 4.27’ de analizin betimsleyici sonuçları verilirken Çizelge 4.28’de analizin anlamlılık düzeyinde sonuçları verilmiştir.

Betimsleyici sonuç çizelgesi incelendiğinde kentsel alanda yaşıyan eğitim almamış grup en yüksek ortalama ile kırsal alanda ise lise öğrenim durumlu grup en yüksek ortalama ile pandemi süresince ekmek, pizza, poğaça gibi ürünleri satın almak yerine evde yapılmasını tercih ettikleri görülmektedir (Çizelge 4.27). Çizelge 4.28 incelendiğinde ise tüketicilerin yaşadıkları yerin ve öğrenim durumlarının ortak etkisinin pandemi süresince ekmek, pizza, poğaça vb. ürünleri satın almak yerine evde yapılmasını tercih etmeleri üzerine anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. ($P>0,05$).

Çizelge 4.27. “Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaç vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar

Kentsel-Kırsal	Öğrenim Durumu	Ortalama	Standart Sapma	N(Kişi Sayısı)
Kentsel	Eğitim Almamış	4,50	0,71	2
	İlkokul	3,38	1,77	24
	Ortaokul	3,07	1,83	15
	Lise	3,27	1,58	67
	Üniversite	3,21	1,49	100
	Toplam	3,25	1,57	208
Kırsal	Eğitim Almamış	3,13	1,51	15
	İlkokul	3,56	1,52	112
	Ortaokul	4,00	1,45	22
	Lise	4,05	1,49	37
	Üniversite	3,73	1,45	22
	Toplam	3,68	1,51	208
Toplam	Eğitim Almamış	3,29	1,49	17
	İlkokul	3,53	1,56	136
	Ortaokul	3,62	1,66	37
	Lise	3,55	1,59	104
	Üniversite	3,30	1,49	122
	Toplam	3,47	1,55	416

Çizelge 4.28. “Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaç vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Kentsel-Kırsal	1,351	1	1,351	0,572	0,450
Öğrenim	2,693	4	0,673	0,285	0,888
Kentsel-Kırsal*Öğrenim	11,669	4	2,917	1,236	0,295

16. ifade olan “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Çizelge 4.29’da analizin betimleyici sonuçları verilirken Çizelge 4.30’da analizin anlamlılık düzeyinde sonuçları verilmiştir.

Çizelge 4.29. “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar

Kentsel-Kırsal	Öğrenim Durumu	Ortalama	Standart Sapma	N(Kişi Sayısı)
Kentsel	Eğitim Almamış	2,50	0,70	2
	İlkokul	3,25	1,57	24
	Ortaokul	3,33	1,72	15
	Lise	3,06	1,40	67
	Üniversite	2,75	1,39	100
	Toplam	2,95	1,44	208
Kırsal	Eğitim Almamış	2,80	1,15	15
	İlkokul	3,12	1,54	112
	Ortaokul	3,50	1,82	22
	Lise	3,57	1,44	37
	Üniversite	3,68	1,52	22
	Toplam	3,27	1,53	208
Toplam	Eğitim Almamış	2,76	1,09	17
	İlkokul	3,14	1,54	136
	Ortaokul	3,43	1,76	37
	Lise	3,24	1,42	104
	Üniversite	2,92	1,45	122
	Toplam	3,11	1,49	416

Çizelge 4.30. “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi sonuçlar

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Kentsel-Kırsal	3,800	1	3,800	1,733	0,189
Öğrenim	4,357	4	1,089	0,497	0,738
Kentsel-Kırsal*Öğrenim	11,509	4	2,877	1,312	0,265

F: Anova F testi değeri

Betimleyici sonuç çizelgesi incelendiğinde kentsel alanda yaşayıp öğrenim seviyesi ortaokul, kırsal alanda yaşayıp eğitim seviyesi üniversite olan tüketiciler ısıl işlem görmüş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine en yüksek ortalama ile katıldıklarını bildirmişlerdir (Çizelge 4.29). Çizelge 4.30 incelendiğinde ise tüketicilerin yaşadıkları yerin ve öğrenim durumlarının ortak etkisinin tüketicilerin ısıl işlem görmemiş gıdalardan virüs bulaşabileceğine olan inançları üzerine olan etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir ($P>0,05$).

4.6.6. Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarının yaşadıkları yer ve gelir durumu ile ilişkisine yönelik iki yönlü ANOVA analizi

Pandemi sürecinde tüketicilerin gıda satın alma ve tüketme davranışlarına yaşadıkları yer ile gelir durumlarının ayrı ayrı ve ortak etkisine bağlı anlamlı bir fark gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bunun için de iki yönlü ANOVA analizi uygulanmıştır. 18 ifadeden her bir ifade için analizin ön koşulları olan verilerin normal dağılımı ve varyansların homojenliği varsayımını sağlayıp sağlamadığına bakılmıştır. 4, 7 ve 16. ifade ön koşulları karşıladığından bu üç ifade rapor edilmiştir.

4. ifade olan “Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaç vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Çizelge 4.31’de analizin betimleyici sonuçları verilirken Çizelge 4.32’de analizin anlamlılık düzeyinde sonuçları verilmiştir.

Çizelge 4.31. “Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar

Kentsel-Kırsal	Gelir Durumu	Ortalama	Standart Sapma	N(Kişi Sayısı)
Kentsel	2000 TL ve altı	3,17	1,47	12
	2001-3500 TL	3,49	1,71	47
	3501-5000 TL	3,23	1,48	61
	5001-7500 TL	3,27	1,62	40
	7500-9000 TL	2,80	1,58	20
	9000 TL ve üzeri	3,21	1,52	28
	Toplam	3,25	1,57	208
Kırsal	2000 TL ve altı	3,72	1,60	25
	2001-3500 TL	3,65	1,49	81
	3501-5000 TL	3,75	1,53	51
	5001-7500 TL	3,67	1,37	30
	7500-9000 TL	3,89	1,53	9
	9000 TL ve üzeri	3,42	1,83	12
	Toplam	3,68	1,51	208
Toplam	2000 TL ve altı	3,54	1,56	37
	2001-3500 TL	3,59	1,57	128
	3501-5000 TL	3,46	1,52	112
	5001-7500 TL	3,44	1,52	70
	7500-9000 TL	3,14	1,62	29
	9000 TL ve üzeri	3,28	1,60	40
	Toplam	3,47	1,55	416

Çizelge 4.32. “Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Kentsel-Kırsal	16,009	1	16,009	6,684	0,010**
Gelir	2,422	5	0,484	0,202	0,961
Kentsel-Kırsal*Gelir	5,480	5	1,096	0,458	0,808

F: Anova F testi değeri

** $P < 0.01$ (Sonuçlar %99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)

Betimleyici sonuç çizelgesi incelendiğinde kentsel alanda yaşayan aylık gelir durumu 2001-3500 TL olan tüketicilerin 3,49 ortalama ile, kırsal alanda yaşayıp aylık gelir durumu 7500-9000 TL olan tüketicilerin ise 3,89 ortalama ile pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine evde yapmayı en çok tercih eden gruplar oldukları görülmektedir (Çizelge 4.31). Çizelge 4.32 incelendiğinde ise tüketicilerin yaşadıkları yer durumlarının pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine evde yapılmasını tercih etmeleri üzerine olan etkisi üzerinde anlamlı bir fark oluşturduğu görülmektedir ($P < 0,01$). Daha önce Bağımsız Örneklem-T testinde bu durum incelenmiştir (bkz. Çizelge 4.18). Tüketicilerin yaşadıkları yerin ve gelir durumlarının ortak etkisinin pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine evde yapılmasını tercih etmeleri üzerine olan etkisinin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. ($P > 0,05$).

7. ifade olan “Covid-19 pandemi sürecinde yaşadığım kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duygular yeme ve içme alışkanlıklarımı değiştirdi.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Çizelge 4.33’te analizin betimleyici sonuçları verilirken Çizelge 4.34’te analizin anlamlılık düzeyinde sonuçları verilmiştir.

Çizelge 4.33. “Covid-19 pandemi sürecinde yaşadığım kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duygular yeme ve içme alışkanlıklarımı değiştirdi.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar

Kentsel-Kırsal	Gelir Durumu	Ortalama	Standart Sapma	N(Kişi Sayısı)
Kentsel	2000 TL ve altı	2,33	1,56	12
	2001-3500 TL	2,53	1,56	47
	3501-5000 TL	2,67	1,67	61
	5001-7500 TL	2,65	1,61	40
	7500-9000 TL	2,40	1,50	20
	9000 TL ve üzeri	2,68	1,42	28
	Toplam	2,59	1,56	208
Kırsal	2000 TL ve altı	2,32	2,32	25
	2001-3500 TL	1,94	1,94	81
	3501-5000 TL	2,31	2,31	51
	5001-7500 TL	2,17	2,17	30
	7500-9000 TL	1,67	1,67	9
	9000 TL ve üzeri	2,75	2,75	12
	Toplam	2,14	2,14	208
Toplam	2000 TL ve altı	2,32	2,32	37
	2001-3500 TL	2,16	2,16	128
	3501-5000 TL	2,51	2,51	112
	5001-7500 TL	2,44	2,44	70
	7500-9000 TL	2,17	2,17	29
	9000 TL ve üzeri	2,70	2,70	40
	Toplam	2,37	2,37	416

Çizelge 4.34. “Covid-19 pandemi sürecinde yaşadığım kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duygular yeme ve içme alışkanlıklarımı değiştirdi.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Kentsel-Kırsal	8,382	1	8,382	3,409	0,066
Gelir	10,792	5	2,158	0,878	0,496
Kentsel-Kırsal*Gelir	5,041	5	1,008	0,410	0,842

F: Anova F testi değeri

Betimleyici sonuç çizelgesi incelendiğinde kentsel ve kırsal alanda yaşayan aylık gelir durumu 9000 TL ve üzeri olan tüketicilerin sırasıyla 2,68 ve 2,75 ortalama ile en çok Covid-19 pandemi sürecinde yaşadıkları kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duyguların yeme ve içme alışkanlıklarını değiştirdiği görülmektedir (Çizelge 4.33). Yapılan bir araştırmada 5000 TL ve üzeri aylık gelire sahip bireylerin %45’i korona virüs salgınının beslenme alışkanlıklarını etkilediğini ifade etmiştir (Dilber & Dilber, 2020). Çizelge 4.34 incelendiğinde ise tüketicilerin yaşadıkları yerin ve gelir durumlarının ayrı ayrı veya ortak etkisinin Covid-19 pandemi sürecinde yaşadıkları kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duyguların yeme ve içme alışkanlıklarına anlamlı bir şekilde etkisinin olmadığı görülmektedir ($P>0,05$).

16. ifade olan “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Çizelge 4.35’te analizin betimleyici sonuçları verilirken çizelge 4.36’da analizin anlamlılık düzeyinde sonuçları verilmiştir.

Betimleyici sonuç çizelgesi incelendiğinde, kentsel alanda yaşayan aylık geliri 2000 TL altı ve 2001-3500 TL arasında olan tüketiciler 3,17 kırsal alanda yaşayan aylık gelir düzeyi 7500-9000 TL olan tüketiciler ise 4,11 ortalama ile ısıtılmış gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine katıldıklarını bildirmişlerdir (Çizelge 4.35). Çizelge 4.36 incelendiğinde ise tüketicilerin yaşadıkları yerin ve aylık gelir durumlarının ortak etkisinin tüketicilerin ısıtılmış gıdalardan virüs

bulaşabileceğine olan inançları üzerine olan etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir (P<0,05).

Çizelge 4.35. “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi betimleyici sonuçlar

Kentsel-Kırsal	Gelir Durumu	Ortalama	Standart Sapma	N(Kişi Sayısı)
Kentsel	2000 TL ve altı	3,17	1,27	12
	2001-3500 TL	3,17	1,52	47
	3501-5000 TL	2,66	1,45	61
	5001-7500 TL	3,13	1,40	40
	7500-9000 TL	3,05	1,40	20
	9000 TL ve üzeri	2,79	1,40	28
	Toplam	2,95	1,44	208
Kırsal	2000 TL ve altı	2,64	1,47	25
	2001-3500 TL	3,26	1,39	81
	3501-5000 TL	3,73	1,50	51
	5001-7500 TL	2,93	1,82	30
	7500-9000 TL	4,11	1,27	9
	9000 TL ve üzeri	3,00	1,65	12
	Toplam	3,27	1,53	208
Toplam	2000 TL ve altı	2,81	1,41	37
	2001-3500 TL	3,23	1,43	128
	3501-5000 TL	3,14	1,56	112
	5001-7500 TL	3,04	1,58	70
	7500-9000 TL	3,38	1,43	29
	9000 TL ve üzeri	2,85	1,46	40
	Toplam	3,11	1,49	416

Çizelge 4.36. “Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.” ifadesi için iki yönlü ANOVA analizi sonuçlar

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Standart Sapma	Kareler Ortalaması	F	P
Kentsel-Kırsal	5,540	1	5,540	2,566	0,110
Gelir	10,470	5	2,094	0,970	0,436
Kentsel-Kırsal*Gelir	30,961	5	6,192	2,868	0,015*

F: Anova F Testi Değeri

**: $P < 0.05$ Sonuçlar %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.)*

5. SONUÇ

Sonuç olarak,

- Tüketicilerin pandemi döneminde çoğunlukla gıda stoklamayı tercih etmedikleri, gıda stoklamayı tercih edenlerin de en çok sırasıyla un-yağ-şeker, pirinç-bulgur-makarna, bakliyat ve çay-kahve stokladıkları,
- Kentsel alanla kırsal alanı kıyasladığımızda kentsel alanda yaşayan tüketicilerin kırsala göre daha fazla gıda stokladıkları ve kırsal alanda yaşayan tüketicilerin kente göre daha az un-yağ-şeker stokladıkları,
- Tüketicilerin pandemi döneminde meyve sebze satın almak için sırasıyla en çok süper marketleri, semt pazarlarını tercih ettikleri ve kendilerinin yetiştirdikleri,
- Kentsel alanda yaşayan tüketicilerin sebze meyve almak için en çok tercih ettikleri yerin süper marketler olduğu, kırsal alanda yaşayanların sebze ve meyvelerini en çok kendilerinin yetiştirdikleri,
- Kentsel ve kırsal alanda yaşayan tüketicilerin ikinci olarak en çok tercih ettikleri yerin semt pazarları olduğu,
- Tüketicilerin çoğunluğunun pandemi süresince vücut ağırlık artışlarında bir değişim olmadığı veya bir artış olduğu,
- Pandemi süresince kentte yaşayan tüketicilerin çoğunluğun vücut ağırlık artışı yaşadıkları ve kırsal alanda yaşayan tüketicilerin çoğunluğunun vücut ağırlıklarının değişmediği,
- Çoğu tüketicinin pandemi döneminde market ve gıda harcamalarının arttığı,
- Pandemi süresince ekmek, pizza, poğaça vb. ürünler satın almak yerine evde yapılmasını tercih ettikleri,
- Pandemi süresince dışarıdan sipariş vermek yerine evde yapılmasını tercih ettikleri,
- Tüketicilerin pandemi süresince gittikleri veya gidecekleri kafe ve restoranlardaki personelin maske ve eldiven takması gerektiğini düşündükleri,
- Gıda üretim ve satış yerlerindeki personelin Covid-19 aşısı olmaları gerektiğini düşündükleri,
- Katılımcıların çoğunluğunun pandemi sürecinde yaşadıkları kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duyguların yeme içme alışkanlıklarını değiştirmediği,

- Pandemi sürecinde bağışıklık güçlendirmek için vitamin ve mineral takviyesi almaya başlamadıkları,
- Pandemi döneminde organik sertifikalı gıda ürünlerine olan talebin artmadığı,
- Pandemi süresince tüketicilerin alışveriş poşetlerini kullanmadan önce bir süre açık havada bekletmedikleri,
- Kentte yaşayan tüketicilerin kırsala göre sokağa çıkma kısıtlamalarında bir defada daha fazla yiyecek için alışveriş yaptığı,
- Kentte yaşayan tüketicilerin kırsala göre sokağa çıkma kısıtlamalarında bir gündeki öğün sayılarının daha fazla arttığı,
- Kentte yaşayan tüketicilerin kırsala göre pandeminin ilk başlarında panik alımlarla daha fazla gıda stoğu yaptığı,
- Kentte yaşayan tüketicilerin kırsala göre pandemi sürecinde yaşadıkları kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duyguların yeme ve içme alışkanlıklarını daha fazla değiştirdiği,
- Kentte yaşayan tüketicilerin kırsala göre pandemi sürecinde bağışıklığını güçlendirmek için daha fazla vitamin ve mineral takviyesi almaya başladıkları,
- Kentte yaşayan tüketicilerin kırsala göre Covid-19 döneminde organik sertifikalı gıda ürünlerine olan talebinin daha fazla arttığı,
- Kentte yaşayan tüketicilerin kırsala göre Covid-19 virüsü bulaşma riskini en aza indirmek için açıkta satılan gıda ürünleri yerine ambalajlı ürünleri daha fazla tercih ettiği,
- Kentte yaşayan tüketicilerin kırsala göre pandemi sürecinde sebze ve meyve alışverişlerinde eldiven kullanmaya daha fazla özen gösterdiği,
- Kırsalda yaşayan tüketicilerin kente göre pandemi süresince ekmek, pizza, poğaç vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını daha çok tercih ettikleri,
- Kırsalda yaşayan tüketicilerin kente göre pandemi döneminde dışarıdan yemek sipariş vermek yerine, evde yapılmasını daha çok tercih ettikleri,
- Kırsalda yaşayan tüketicilerin kente göre ısıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine daha çok inandıkları,
- Kırsalda yaşayan tüketicilerin kente göre Covid-19 pandemi sürecinde gittikleri veya gidecekleri kafe ve restoranlarda personelin maske ve eldiven takması gerektiğini daha fazla düşündükleri,

- Kırsalda yaşayan tüketicilerin kente göre gıda üretim ve satış yerlerindeki personelin Covid-19 aşısı olmasını daha çok önemsedikleri,
- Kadın tüketiciler erkek tüketicilere göre pandemi süresince ekmek, pizza, poğaç vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını daha çok tercih ettikleri,
- Kadın tüketiciler erkek tüketicilere göre pandemi sürecinin ilk başlarında panik alımlarla daha fazla gıda stoğu yaptığı,
- Kadın tüketiciler erkek tüketicilere göre pandemi sürecinde bağışıklığı güçlendirmek için daha fazla vitamin ve mineral takviyesi almaya başladıkları,
- Kadın tüketiciler erkek tüketicilere göre pandemi süresince alışveriş poşetlerini kullanmadan önce bir süre açık havada bekletmeyi daha fazla tercih ettikleri,
- Evli olan tüketiciler bekarlara göre pandemi süresince ekmek, pizza, poğaç vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını daha çok tercih ettikleri,
- Evli olan tüketiciler bekarlara göre pandemi döneminde dışarıdan yemek sipariş vermek yerine, evde yapılmasını daha çok tercih ettikleri,
- Evli olan tüketiciler bekarlara göre pandemi sürecinde gittikleri veya gidecekleri kafe ve restoranlarda personelin maske ve eldiven takması gerektiğini daha çok düşündükleri,
- Evli olan tüketiciler bekarlara göre gıda üretim ve satış yerlerindeki personelin Covid-19 aşısı olmasını daha fazla önemsedikleri,
- Bekar olan tüketiciler evlilere göre pandemi sürecinde yaşadığı kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duyguların yeme ve içme alışkanlıklarını daha fazla değiştirdiği,
- Bekar olan tüketiciler evlilere göre pandemi sürecinde bağışıklığını güçlendirmek için daha fazla vitamin ve mineral takviyesi almaya başladıkları,
- Bekar olan tüketiciler evlilere göre Covid-19 virüsü bulaşma riskini en aza indirmek için açıkta satılan gıda ürünleri yerine ambalajlı ürünleri daha fazla tercih ettikleri,
- Tüketicilerin yaşadıkları yer ve yaş durumunun birlikte ortak etkisinin sağlıklı atıştırmalık tüketimi üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu,
- Kentsel ve kırsal alanda yaşayan 31-45 yaş arası tüketicilerin pandemi döneminde sağlıklı atıştırmalık tüketimlerine 46-60 ve 61-85 yaş arasına göre anlamlı bir şekilde daha fazla önem gösterdikleri,

- Yaş faktörünün tüketicilerin fermente gıdaların Covid-19'u önleyebileceğine dair olan düşüncelerini anlamlı bir şekilde etkilediği,
- Kentsel ve kırsal alanda yaşayan 61-85 yaş arası grubun fermente gıdaların Covid-19'u önleyebileceğini diğer yaş gruplarına göre daha çok düşündüğü,
- Tüketicilerin yaşadıkları yerin ve yaş durumlarının ortak etkisinin tüketicilerin ısıtma işlem görmemiş gıdalardan virüs bulaşabileceğine olan inançları üzerine olan etkisinin anlamlı olduğu,
- Kentsel alanda yaşayan tüketicilerden en çok 46-60 yaş arası grubun ısıtma işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanırken, kırsal alanda yaşayan tüketicilerden en çok 18-30 yaş arası tüketicilerin inanmakta olduğu,
- Beklenenin aksine tüketicilerin yaşadıkları yerin ve öğrenim durumlarının tüketicilerin ısıtma işlem görmemiş gıdalardan virüs bulaşabileceğine olan inançları üzerine olan etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür.

Sonuç olarak bu çalışma ile Bursa ili kentsel ve kırsal alanında yaşayan tüketicilerin Covid-19 pandemi döneminde gıda satın alma ve tüketme alışkanlıklarının önemli ölçüde değiştiği, insanların alışkanlıklarında yaşadıkları yere göre ve diğer demografik özelliklere göre farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Gelecekte yapılacak çalışmalar ile bu durumun Türkiye genelindeki etkilerinin belirlenmesi, ileride yaşanabilecek olası pandemilerde gıda üretim ve tedarik zincirlerinin kesintiye uğramaması ve tüketicinin güvenli gıdaya ulaşması adına oldukça önemlidir. Elde edilen bu sonuçlar ile hem üretici ve tüketicilere hem de bu alanda çalışmalar yürüten araştırmacılara katkı sağlamak ve gelecekte yaşanabilecek olası pandemi dönemleri için yol gösterici bir rehber oluşturmak amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Alhousseini, N., & Alqahtani, A. (2020). COVID-19 pandemic's impact on eating habits in Saudi Arabia. *Journal of Public Health Research*, 9(3), Makale1868.
<https://www.jphres.org/index.php/jphres/article/view/1868/649>
- Alonso, M. A. S., Rushit. T., & Delgado-Márquez, E. (2021). Habits of food consumers in the post Covid era. *International Journal of Marketing Studies*, 13(3).
<https://doi.org/10.5539/ijms.v13n3p42>
- AlTarrach, D., AlShami, E., AlHamad, N., AlBeshher, F., & Devarajan, S. (2021). The impact of coronavirus Covid-19 pandemic on food purchasing, eating behavior, and perception of food safety in Kuwait. *Sustainability*, 13(16), Makale 8987.
<https://doi.org/10.3390/su13168987>
- Baltacı, A. & Akaydın, H. (2020). COVID-19 pandemi sürecinin tüketicilerin gıda ürünlerini satın alma davranışları üzerindeki etkisi: Bir literatür taraması. *Yüksek İhtisas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1, 57-64.
https://dergi.yuksekihtisasuniversitesi.edu.tr/dosya1/JYIU_C1S1_57-64.pdf
- Bahşi, N., & Akça, A. (2019). Tüketicilerin organik tarım ürünlerine bakış açılarının belirlenmesi üzerine bir araştırma: Osmaniye ve Şanlıurfa İlleri Örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 22(1), 26-34.
<https://doi.org/10.18016/ksutarimdog.vi.443228>
- Baran, M.F. (2021). *Pandemi sürecinde Covid-19 korkusu ile beslenme alışkanlıklarının karşılaştırılması* (Tez No. 657724) [Tıpta Uzmanlık Tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ben Hassen, T., El Bilali, H., Allahyari, M. S., Berjan, S., & Fotina, O. (2021). Food purchase and eating behavior during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional survey of Russian adults. *Appetite*, 163, Makale 105309.
<https://doi.org/10.1016/j.appet.2021.105309>
- Bender, K.E., Badiger A., Roe, B.E., Shu, Y., & Qi, D. (2021). Consumer behavior during the COVID-19 pandemic: An analysis of food purchasing and management behaviors in U.S. households through the lens of food system resilience. *Socio-Economic Planning Sciences*, Makale 101107.
<https://doi.org/10.1016/j.seps.2021.101107>
- Bolek, S. (2021). Food purchasing, preservation, and eating behavior during COVID-19 pandemic: A consumer analysis. *Italian Journal of Food Science*, 33(3), 14–24.
<https://doi.org/10.15586/ijfs.v33i3.2048>

- Budak, F. & Korkmaz, Ş. (2020). COVID-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79. <https://doi.org/10.35375/sayod.738657>
- Caso, D., Guidetti M., Capasso, M., & Cavazza N. (2021). Finally, the chance to eat healthily: Longitudinal study about food consumption during and after the first COVID-19 lockdown in Italy. *Food Quality and Preference*, 95, Makale 104275. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2021.104275>
- Celik, B., & Dane, S. (2020). The effects of COVID- 19 pandemic outbreak on food consumption preferences and their causes. *Journal of Research in Medical and Dental Science*, 8(3), 176-180. <https://www.jrmds.in/articles/the-effects-of-covid19-pandemic-outbreak-on-the-household-economy-54411.html>
- Centers for Disease Control and Prevention. (2021, 22 Şubat). *Symptoms of COVID-19*. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/symptoms-testing/symptoms.html>
- Ceylan, V., Muştu, Ç., & Sarıışık, M. (2020). Healthy nutritional attitudes and behaviors during COVID-19 outbreak lockdown. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 2491-2506. <https://doi.org/10.21325/jotags.2020.723>
- Chen, J., Zhang, Y., Zhu, S., & Liu, L. (2021). Does COVID-19 affect the behavior of buying fresh food? Evidence from Wuhan, China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 18(9), Makale 4469. <https://doi.org/10.3390/ijerph18094469>
- Chenarides, L., Grebitus, C., Lusk, J. L., & Printezis, I. (2021). Food consumption behavior during the COVID-19 pandemic. *Agribusiness: An International Journal*, 37(1), 44–81. <https://doi.org/10.1002/agr.21679>
- Çekal, N. (2008). Orta yaşlı ve yaşlı bireylerin beslenme bilgi düzeyleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 14-28. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasad/issue/21799/234268>
- Clay, L.A. & Rogus, S. (2021). Food access worries, food assistance use, purchasing behavior, and food insecurity among New Yorkers during COVID-19. *Frontiers in Nutrition*, 8, Makale Numarası: 647365. <https://doi.org/10.3389/fnut.2021.647365>
- Dilber, A., & Dilber, F. (2020). Koronavirüs (COVID-19) salgınının bireylerin beslenme alışkanlıkları üzerindeki etkisi: Karaman ili örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(3), 2144-2162. <https://doi.org/10.21325/jotags.2020.653>
- Dinçer, S., & Kolcu, M. (2021). Covid-19 Pandemisinde toplumun beslenme alışkanlıklarının incelenmesi: İstanbul örneği. *Türkiye Diyabet ve Obezite Dergisi*, 5(2), 193-201. <https://doi.org/10.25048/tudod.928003>

- Di Renzo, L., Gualtieri P, Cinelli, G., Bigioni, G., Soldati, L., Attinà A., Bianco, F. F., Caparello, G., Camodeca, V., Carrano, E., Ferraro, S., Giannattasio, S., Leggeri, C., Rampello, T., Lo Presti, L., Tarsitano, M. G., & De Lorenzo A. (2020). Psychological aspects and eating habits during Covid-19 home confinement: Results of EHLC-Covid-19 Italian online survey. *Nutrients*, *12*(7), Makale 2152. <https://doi.org/10.3390/nu12072152>
- Di Renzo, L., Gualtieri, P., Pivari, F., Soldati, L., Attinà, A., Cinelli, G., Leggeri, C., Barrea, L., Scerbo, F., Esposito, E., & De Lorenzo, A. (2020). Eating habits and lifestyle changes during COVID-19 lockdown: An Italian survey. *Journal of Translational Medicine*, *18*, Makale 229. <https://doi.org/10.1186/s12967-020-02399-5>
- Dumitras, D. E., Harun, R., Arion, F.H., Chiciudean, D. I., Kovacs, E., Oroian, C.F., Porutiu, A., & Muresan, I. C. (2021). Food consumption patterns in romania during the Covid-19 pandemic. *Foods*, *10*(11), Makale 2712. <https://doi.org/10.3390/foods10112712>
- Ellison, B., McFadden, B., Rickard, B. L., & Wilson, N. L. W. (2021). Examining food purchase behavior and food values during the COVID-19 pandemic. *Applied Economic Perspectives and Policy*, *43*(1), 58–72. <https://doi.org/10.1002/aapp.13118>
- Fanelli, R. M. (2021). Changes in the food-related behaviour of Italian consumers during the COVID-19 pandemic. *Foods*, *10*(1), Makale 169. <https://doi.org/10.3390/foods10010169>
- Ferreira Rodrigues, J., Cunha dos Santos Filho, M.T., Aparecida de Oliveira, L.E., Brandenburg Siman, I., Barcelos, A.F., de Paiva Anciens Ramos, G.L., Almeida Esmerino, E. Gomes da Cruz, A., & Arrield, R.A (2021). Effect of the COVID-19 pandemic on food habits and perceptions: A study with Brazilians. *Trends in Food Science & Technology*, *116*, 992–1001. <https://doi.org/10.1016/j.tifs.2021.09.005>
- Galali, Y. (2021). The impact of COVID-19 confinement on the eating habits and lifestyle changes: A cross sectional study. *Food Science Nutrition*, *9*(4), 2105–2113. <https://doi.org/10.1002/fsn3.2179>
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.)
- Gerhold, L. (2020). COVID-19: Risk perception and coping strategies. <https://doi.org/10.31234/osf.io/xmpk4>
- Giacalone, D., Frøst, M. B. & Rodríguez-Pérez, C. (2020). Reported changes in dietary habits during the covid-19 lockdown in the Danish population: The Danish Covidiet study. *Frontiers in Nutrition*, *7*, Makale 592112. <https://doi.org/10.3389/fnut.2020.592112>

- Görür, N. (2021). *Koronavirüs (COVID-19) pandemisinin üniversite öğrencileri ve akademisyenlerin yeme alışkanlıkları ile gıda güvenliği bilgi ve uygulamalarına etkisi* (Tez No. 656790) [Yüksek lisans tezi, Muş Alparslan Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Grant, F., Scalvedi, M. L., Scognamiglio, U., Turrini, A., & Rossi L. (2021). Eating habits during the COVID-19 lockdown in Italy: The nutritional and lifestyle side effects of the pandemic. *Nutrients*, 13(7), Makale 2279. <https://doi.org/10.3390/nu13072279>
- Gülçiçek Tolun, B., & Bulut, N. (2021). COVID-19 pandemi sürecinde tüketicilerin gıda ürünleri satın alma davranışları üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 45, 15-31. <https://doi.org/10.30794/pausbed.799595>
- Güney, O. I., & Sangün, L. (2021). How COVID-19 affects individuals' food consumption behaviour: A consumer survey on attitudes and habits in Turkey. *British Food Journal*, 123(7), 2307-2320. <https://doi.org/10.1108/BFJ-10-2020-0949>
- Izzo, L., Santonastaso A., Cotticelli, G., Federico, A. Pacifico, S., Castaldo, L., Colao, A., & Ritieni, A. (2021). An Italian survey on dietary habits and changes during the Covid-19 lockdown. *Nutrients*, 13(4), 1197 <https://doi.org/10.3390/nu13041197>
- İflazoğlu, N., & Aksoy, M. (2020). Tüketicilerin COVID-19 salgını sürecinde yiyecek-içecek işletmelerinden bekledikleri hizmetin niteliğine ilişkin bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 3362-3377. <https://www.jotags.org/2020-vol-8-issue-4/>
- İnce, M., & Tor Kadioğlu, C. (2020). Tüketicilerin Covid19 (Korona) virüsüyle artan stoklama isteğinin online satın alma davranışına etkisi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(29), 1875-1906. <https://doi.org/10.26466/opus.716041>
- Jeżewska-Zychowicz, M., Plichta, M., & Królak, M. (2020). Consumers' fears regarding food availability and purchasing behaviors during the Covid-19 Pandemic: The importance of trust and perceived stress. *Nutrients*, 12(9), Makale 2852. <https://doi.org/10.3390/nu12092852>
- Kahrıman, H.E. (2021). *Covid-19 salgınında Trakya bölgesindeki bireylerin beslenme alışkanlıkları üzerine bir araştırma* (Tez No. 686239) [Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Kartari, A., Ozen, A. E., Correia, A., Wen, J., & Kozak, M. (2021). Impacts of COVID-19 on changing patterns of household food consumption: An intercultural study of three countries. *International Journal of Gastronomy and Food Science*, 26, Makale 100420. <https://doi.org/10.1016/j.ijgfs.2021.100420>
- Kowalczyk, I., & Gebiski, J. (2021). Impact of fear of contracting Covid-19 and complying with the rules of isolation on nutritional behaviors of Polish adults. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(4), Makale 1631. <https://doi.org/10.3390/ijerph18041631>
- Köy Kanunu, Resmî Gazete 7981 (7 Nisan 1924), Kanun No. 442, md. 97/1 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>
- Lagunaa, L., Fiszmana, S., Puertaa, P., Chayab, C., & Tárregaa A. (2020). The impact of COVID-19 lockdown on food priorities. Results from a preliminary study using social media and an online survey with Spanish consumers. *Food Quality and Preference* 86, Makale 104028. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2020.104028>
- Lee, H. S., & Kim, J. H. (2021). Analysis of food consumption behavior due to COVID-19: Focusing on MZ generation. *Journal of Digital Convergence*, 19(3), 47-54. <https://doi.org/10.14400/JDC.2021.19.3.047>
- Li, S., Kallas, Z., & Rahmani, D. (2021a). Did the COVID-19 lockdown affect consumers' sustainable behaviour in food purchasing and consumption in China? *Food Control*, 132, Makale 108352. <https://doi.org/10.1016/j.foodcont.2021.108352>
- Li, S., Kallas, Z., Rahmani, D., & Gil, J. M. (2021b). Trends in food preferences and sustainable behavior during the Covid-19 lockdown: Evidence from Spanish consumers. *Foods*, 10(8), Makale 1898. <https://doi.org/10.3390/foods10081898>
- Li, Z., Zhao, A., Li, J., Ke, Y., Huo S. & Ma Y. (2021). Food and nutrition related concerns post lockdown during Covid-19 pandemic and their association with dietary behaviors. *Foods*, 10(11), Makale 2858. <https://doi.org/10.3390/foods10112858>
- López-Moreno, M., López M.T. I., Miguel, M. & Garcés-Rimón, M. (2020). Physical and psychological effects related to food habits and lifestyle changes derived from Covid-19 home confinement in the Spanish population. *Nutrients*, 12(11), Makale 3445. <https://doi.org/10.3390/nu12113445>
- Macit, M. S. (2020). Covid-19 salgını sonrası yetişkin bireylerin beslenme alışkanlıklarındaki değişikliklerin değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(3), 277-288. <https://doi.org/10.26559/mersinsbd.769698>

- Maestre, A., Sospedra, I., Martínez-Sanz, J.M., Gutierrez-Hervas, A., Fernández-Saez, J., Hurtado-Sánchez, J.A., & Norte, A. (2021). Assessment of Spanish food consumption patterns during Covid-19 home confinement. *Nutrients*, 13(11), Makale 4122. <https://www.mdpi.com/2072-6643/13/11/4122>
- McDonald, J.H. 2014. Handbook of Biological Statistics (3rd ed.). Sparky House Publishing, Baltimore, Maryland.
<http://www.biostathandbook.com/gtestgof.html>
- Naicker, A., Makanjana, O., Palmer, K. & Nzama, P. (2021). The impact of the COVID-19 Pandemic on food consumption habits, food purchasing behaviours, and food security status among South Africans, *African Journal of Inter/Multidisciplinary Studies*, 3(1), 131–143.
<https://doi.org/10.51415/ajims.v3i1.915>
- Navarro-Pérez, C.F., Fernández-Aparicio, Á., González-Jiménez, E., Ángel Montero-Alonso, M., & Schmidt-RioValle J. (2021). Effects of COVID-19 lockdown on the dietary habits and lifestyle in a population in southern Spain: A cross-sectional questionnaire. *European Journal of Clinical Nutrition*,
<https://doi.org/10.1038/s41430-021-01034-w>
- Ogundijo, D. A., Tas, A. A., Onarinde, B. A. (2021). Exploring the impact of COVID-19 pandemic on eating and purchasing behaviours of people living in England. *Nutrients*, 13(5) Makale 1499. <https://doi.org/10.3390/nu13051499>
- Okat, Ç., Özer, S., & Uçkan Çakır, M. (2021). Koronavirüs günlerinde X ve Y kuşaklarının gıda tüketimlerinin incelenmesi. *Conference on Managing Tourism Across Continents*,
<https://scholarcommons.usf.edu/m3publishing/vol16/iss9781955833028/1>
- O'Meara, L., Turner, C., Coitinho, D.C., & Oenema S. (2021). Consumer experiences of food environments during the Covid-19 pandemic: Global insights from a rapid online survey of individuals from 119 countries. *Global Food Security*, 32, Makale100594. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2021.100594>
- Poelman, M. P., Gillebaart, M., Schlinkert, C., Dijkstra, S. C., Derksen, E., Mensink, F., Hermans, R. C. J., Aardening, P., de Ridder, D., & de Vet, E. (2021). Eating behavior and food purchases during the COVID-19 lockdown: A cross-sectional study among adults in the Netherlands. *Appetite*, 157, Makale105002.
<https://doi.org/10.1016/j.appet.2020.105002>
- Powell, P. K., Lawler, S., Durham, J., & Cullerton, K. (2021). The food choices of US university students during COVID-19. *Appetite*, 161, Makale105130.
<https://doi.org/10.1016/j.appet.2021.105130>
- Rummo, P. E., Naik, R., Thorpe, L. E., & Yi, S. S. (2021). Changes in diet and food shopping behaviors among Asian–American adults due to COVID-19. *Obesity Science and Practice*, 7(3), 307–320. <https://doi.org/10.1002/osp4.485>

- Salıcık, D. (2017). *Bursa ili kentsel alanında tüketicilerin güvenilir gıda tüketimine yönelik tutumlarının belirlenmesi* (Tez No. 496106) [Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sánchez-Sánchez, E., Ramírez-Vargas, G., Avellaneda-López, Y., Orellana-Pecino, J. I., García-Marín, E., & Díaz-Jimenez, J. (2020). Eating habits and physical activity of the Spanish population during the Covid-19 pandemic period. *Nutrients*, 12(9), Makale 2826. <https://doi.org/10.3390/nu12092826>
- Sidor, A., & Rzymiski, P. (2020). Dietary choices and habits during COVID-19 lockdown: Experience from Poland. *Nutrients*, 12(6), 1657.
<https://doi.org/10.3390/nu12061657>
- Skotnicka, M., Karwowska, K., Kłobukowski, F., Wasilewska, E., & Małgorzewicz, S. (2021). Dietary habits before and during the COVID-19 pandemic in selected European countries. *Nutrients*, 13(5), Makale 1690.
<https://doi.org/10.3390/nu13051690>
- Temizkan, V., Güven, E.Ö., Yılmaz, A. & Andsoy, C. (2021). COVID-19 ile gerçekleşen tüketici davranışları ve eğilimlerine yönelik bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(79), 1311-1327.
<https://doi.org/10.17755/esosder.839996>
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2021). Covid-19 salgın yönetimi ve çalışma rehberi. COVID-19 Bilgilendirme Platformu. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66393/covid-19-salgin-yonetimi-ve-calisma-rehberi.html>
- Tyug Tan, S. Xuan Tan, C., & Shin Tan, S. (2021). Trajectories of food choice motives and weight status of Malaysian youths during the Covid-19 pandemic. *Nutrients*, 13(11), Makale 3752. <https://doi.org/10.3390/nu13113752>
- Uzdil, Z., Kaya, S., & Çakıroğlu, F. P. (2021). Evaluation of nutritional habits of university students: A cross-sectional study during the Covid-19 pandemic. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9(1), 10-18.
<https://doi.org/10.33715/inonusaglik.835733>
- Ünal, E., Özdemir, A., & Yüksel Kaçan, C. (2020). Covid-19 pandemisinin hemşirelik öğrencilerinin beslenme ve hijyen alışkanlıklarına etkisi. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 46(3), 305-311. <https://doi.org/10.32708/uutfd.791891>
- Verma, M., & Naveen, B. N. (2021). COVID-19 impact on buying behaviour. *Vikalpa: The Journal for Decision Makers*, 46(1), 27-40.
<https://doi.org/10.1177/02560909211018885>

- Wang, J., Yeoh, E.K., Yung, T.K.C., Wong, M.C.S., Dong, D., Chen, X., Chan, M. K. Y., Wong, E. L. Y., Wu, Y., Guo, Z., Wang, Y., Zhao, S., & Chong, K.C. (2021). Change in eating habits and physical activities before and during the COVID-19 pandemic in Hong Kong: A cross-sectional study via random telephone survey. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 18, Makale 33. <https://doi.org/10.1186/s12970-021-00431-7>
- World Health Organization. (2020, 14 Ağustos). *Coronavirus disease (COVID-19): Food safety and nutrition*. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-food-safety-and-nutrition>
- World Health Organization. (2021a, 23 Aralık). *Coronavirus disease (COVID-19): How is it transmitted?* <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/coronavirus-disease-covid-19-how-is-it-transmitted>
- World Health Organization. (2022, 21 Mart). *Coronavirus disease (COVID-19)*. https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_3
- Yang, G., Lin X., Fang, A., & Zhu, H. (2021). Eating habits and lifestyles during the initial stage of the Covid-19 lockdown in China: A cross-sectional study. *Nutrients*, 13(3), Makale 970. <https://doi.org/10.3390/nu13030970>
- Yılmaz, E. (2008). *Trakya Bölgesinde kırsal ve kentsel tüketicilerin gıda ürünleri tüketim alışkanlıkları ve gıda güvenliğine ilişkin bilgi düzeylerinin belirlenmesi* (Tez No.233321) [Doktora tezi, Namık Kemal Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yılmaz, H. İ., Turğut, B., Çıtlak, G., Mert, O., Paralı, B., Engin, M., Aktaş, A. & Alimoğlu, O. (2021). Türkiye’de İnsanların COVID-19 Aşısına Bakışı. *Dicle Tıp Dergisi*, 48 (3), 583-594. <https://doi.org/10.5798/dicletip.988080>
- Yılmaz, H. Ö., Aslan, R., & Unal, C. (2020). Effect of the COVID-19 pandemic on eating habits and food purchasing behaviors of university students. *National Public Health Journal*, 15(3), 154-159. <http://dx.doi.org/10.21109/kesmas.v15i3.3897>

EKLER

EK 1 ANKET FORMU

Sayın Tüketici,

Bu anket çalışması Bursa Uludağ Üniversitesi Gıda Mühendisliği Yüksek Lisans Tezi kapsamında “Bursa İli Kentsel ve Kırsal Alanında Yaşayan Tüketicilerin Gıda Satın Alma ve Tüketme Davranışlarına Covid-19 Pandemisinin Etkisi” adlı araştırmanın yapılması amacıyla düzenlenmiştir. Çalışmanın sonuçları bilimsel amaç için kullanılacaktır. Vereceğiniz cevaplar için şimdiden çok teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Buse ARTIK

Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Ens.

Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyetiniz? a) Kadın b) Erkek
Yaşınız? a) 18-30 b) 31-45 c) 46-60 d) 61-85
Öğrenim durumunuz nedir? a) Eğitim Almamış b) İlkokul c) Ortaokul d) Lise e) Üniversite
Medeni durumunuz nedir? a) Bekar b) Evli
Evinizin ortalama aylık geliri ne kadardır? a) 2000 TL ve altı b) 2001-3500 TL c) 3501-5000 TL d) 5001-7500 TL e) 7501-9000 TL f) 9000 TL ve üzeri
Çalışma durumunuz nedir (en yakın ifadeyi seçiniz) a) Öğrenci b) Çalışan c) Çalışmayan d) Ev Hanımı e) Emekli
Yaşadığınız İlçe/ Mahalle ?

Size en yakın olan seçeneği işaretleyiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1) Covid-19 pandemi döneminde market/gıda harcamalarım eskiye göre arttı.					
2) Covid-19 dönemi sokağa çıkma kısıtlamalarında bir seferde daha fazla yiyecek için alışveriş yaptım.					
3) Covid-19 pandemisi sokağa çıkma kısıtlamalarında bir gündeki öğün sayım arttı.					
4) Covid-19 pandemi süresince ekmek, pizza, poğaçaya vb. ürünleri satın almak yerine, onların evde yapılmasını tercih ettim.					
5) Covid-19 döneminde dışarıdan yemek sipariş vermek yerine, evde yapılmasını tercih ettim.					
6) Covid-19 pandemi sürecinin ilk başlarında panik alımlarla gıda stoğu yaptım.					
7) Covid-19 pandemi sürecinde yaşadığım kaygı, stres, belirsizlik gibi olumsuz duygular yeme ve içme alışkanlıklarımı değiştirdi.					
8) Covid-19 salgını süresince sağlıklı atıştırmalık (kuru yemiş, kuru meyve vb.) tüketimine özen gösterdim.					
9) Covid-19 pandemi sürecinde bağışıklığımı güçlendirmek için vitamin ve mineral takviyesi almaya başladım.					
10) Covid-19 döneminde organik sertifikalı gıda ürünlerine olan talebim arttı.					
11) Fermente gıdaların (yoğurt, kefir, turşu, sirke vb.) Covid-19'u önleyebileceğini düşünüyorum.					
12) Covid-19 pandemi süresince sebze ve meyveleri temizlemek için daha fazla zaman ve malzeme harcadım.					
13) Covid-19 virüsü bulaşma riskini en aza indirmek için açıkta satılan gıda ürünleri yerine ambalajlı ürünler tercih ettim.					

Size en yakın olan seçeneği işaretleyiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
14) Covid-19 pandemi sürecinde sebze ve meyve alışverişlerimde eldiven kullanmaya özen gösterdim.					
15) Covid-19 pandemi süresince alışveriş poşetlerimi kullanmadan önce bir süre açık havada beklettim.					
16) Isıl işlem görmemiş gıdalardan veya gıda ambalajlarından Covid-19 bulaşabileceğine inanıyorum.					
17) Covid-19 pandemi sürecinde gittiğim/gideceğim kafe ve restoranlarda personelin maske ve eldiven takması gerektiğini düşünüyorum.					
18) Gıda üretim ve satış yerlerindeki personelin Covid-19 aşısı olmasını önemsiyorum.					

<p>19) Covid-19 pandemi döneminde <u>en çok</u> hangi gıda grubunu stok yapma ihtiyacı hissettiniz?</p> <p>a) Un- Yağ- Şeker c) Bakliyat e) Stok Yapmadım b) Pirinç- Bulgur- Makarna d) Çay- Kahve f) Diğer.....</p>
<p>20) Covid-19 pandemi döneminde sebze ve meyve satın almak için <u>en çok</u> nereyi tercih ettiniz?</p> <p>a) Süper Marketler c) Semt Pazarları e) Kendim Yetiştirdim b) Bakkal veya Manav d) Online Market Hizmetleri f) Seyyar Manav g) Diğer.....</p>
<p>21) Covid-19 pandemi süresince vücut ağırlık artışınız nasıl değişti?</p> <p>a) Arttı b) Azaldı c) Değişmedi</p>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Buse Artık
Doğum Yeri ve Tarihi : Lüleburgaz, 14.02.1995
Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Durumu
Lise : Kırklareli Anadolu Lisesi
Lisans : Bursa Uludağ Üniversitesi Gıda Mühendisliği
Yüksek Lisans : Bursa Uludağ Üniversitesi Gıda Mühendisliği

Çalıştığı Kurum/Kurumlar : Perla Fruit Gıda San. ve Tic. A.Ş.

İletişim (e-posta) : buseartik95@gmail.com

Yayımları : Kumral, A.Y., Kumral, N.A., Kolcu, A., Maden, B. & Artık, B. (2020). Simulation study for the degradation of some insecticides during different black table olive processes. *ACS Omega*, 5(23), 14164-14172.